

BIBLIOTÉKA PAEDAGOGICKÁ.

SBÍRKA SPISŮV

PRO

UČITELE, PĚSTOUNY, RODIČE

A PRO VZDĚLAVATELE LIDU VŮBEC

VYDÁVÁNA

POMOCÍ OSVĚDČENÝCH NAŠICH PAEDAGOGŮV.

SVAZEK LVII.

PRAKTICKÉ

NAVEDENÍ K HLÁSKOVÁNÍ A ČTENÍ.

SEPSAL

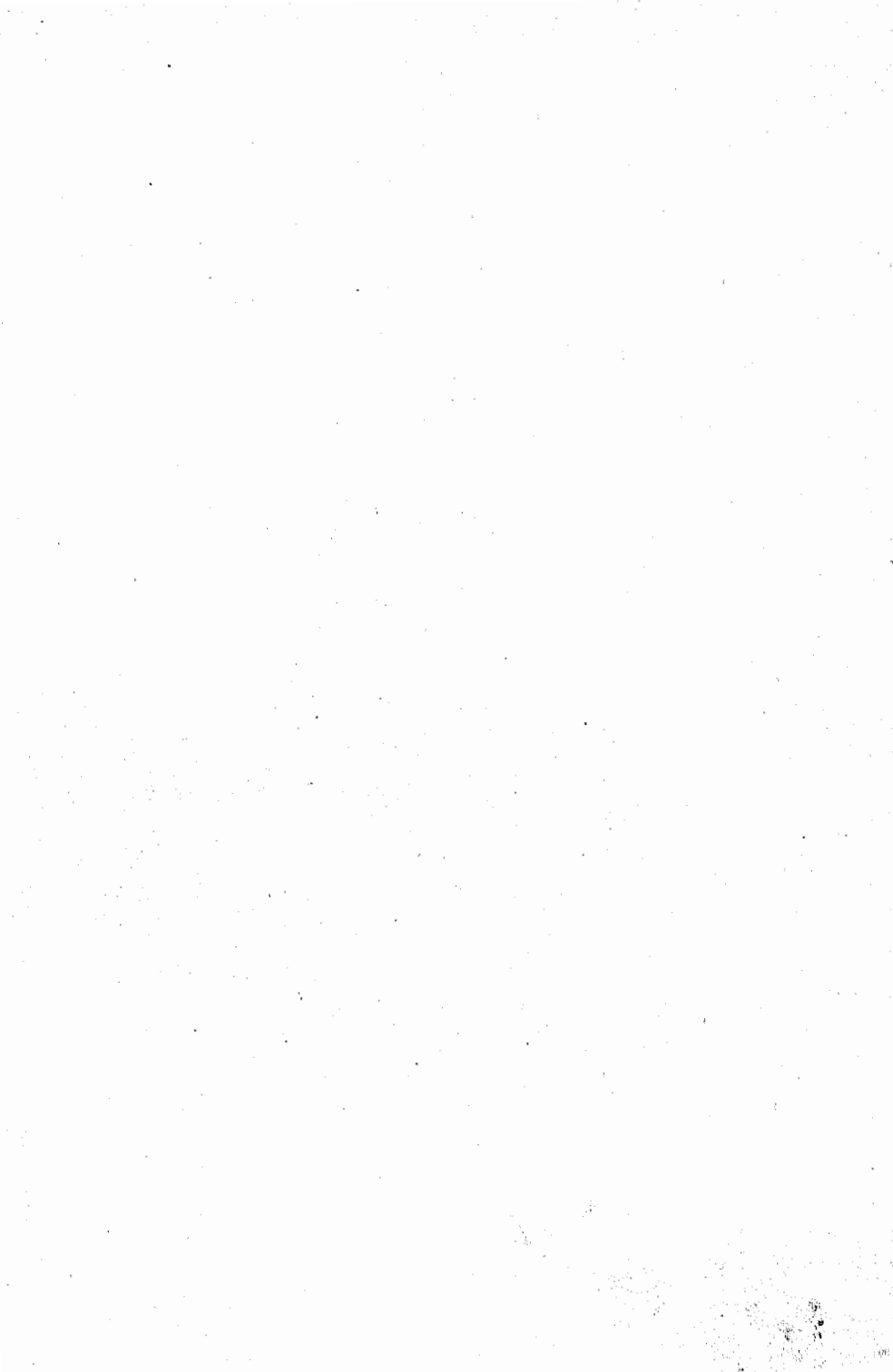
JOSEF BAČKORA.

K DRUHÉMU VYDÁNÍ UPRAVIL

ŠTĚPÁN BAČKORA.

V PRAZE 1880.

NAKLADATEL FR. A. URBÁNEK, KNIHKUPEC
PRO LITERATURU PAEDAG. A POMŮCKY UČEBNÉ.

Praktické navedení k hláskování a čtení.

Pomocná knížka

pro

učitele při užívání „Prvních čítanek pro školy obecné a měšťanské.“

Sepsal

JOSEF BAČKORA.

K druhému vydání upravil

ŠTĚPÁN BAČKORA.

S podobiznou a životopisem spisovatele.

(SPISŮ „MATICE KOMENSKÉHO“ č. 5: v.)

V PRAZE 1880.

NAKLADATEL FR. A. URBÁNEK, KNIHKUPEČ
PRO LITERATURU PAEDAG. A POMŮCKY UČEBNÉ.

3487.

P

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA
PEDAGOGICKÉHO ÚSTAVU

Státní U 470/2

I 20 1473

Předmluva k prvnímu vydání.

Tak zvané hláskování dosud nemělo, jak se podobá, do škol přístupu, jakého zasluhuje. Myslím z hlavních překážek, které zavedení jeho ve školách přičítá se, a pro něžto nechuť ku hláskování až dosavad namnoze se jeví, jedna jest i ta, že mnozí páni učitelé neměli dostatečné příležitosti s předmětem tím náležitě seznámiti se. Příležitost tu dostatečnou k obeznání se s vyučováním čtení prostředkem hláskování, abych pp. učitelům, zvláště nastávajícím, zjednal (o čež jsem také s několika stran dožádán byl), pokusil jsem se o úlohu takovou, i odvážil jsem se, dílko to sepsati, co knížku příručnou, co pomůcku.

Ve spisku tom shledáme, že s vyučováním hláskám a písmenkám, se skládáním jich ve slabiky (v složky) a ve slova se nekvapí, a že tu zároveň ještě o cos jiného, důležitého se jedná — totiž o znenáhlé obouzení a rozvíňování se rozumu dítek. Což platno čtení, když dítě čtenému nerozumí. A k tomu dítky věsti jest nezbytnou potřebou. Též patrně, že se tady na mysl dětskou nepůsobí jednostranně, ale co možná všestranně, aspoň mnohostranně. Tuto lze poznati, kterak učitel zasáhati může do všeho, z čeho by získal poučení a spolu i zábavu pro dítky. Ovšem, chce-li kdo příjemně učiti, musí míti též nějakou zásobu, abych tak řekl, ze všeho odvětví vědění lidského, a nesmí toliko na holá písmena mysliti. Učitel užije k uvědomění a ku přípravě ponětí o hláskách i o písmenech, o slabikách (složkách) i o slovech a průpovědích brzo a především vlastních zkušeností dítek samých, jež vyučuje, brzo povídek, bajek, pohádek, hned přírodopisu, člověkosloví a životozprávy, i dějepisu,*⁾ a zas něčeho z průmyslu a z hospodářství, kdy a kterak se co hodí, avšak — avšak — způsobem dětskému smyslu přístupným t. znázorňováním a

^{*)} Zvláště příběhů biblických, z nichž se může dítkám už před hláskováním vypravovati mnohé, co smyslu jejich přístupno jest a mysl jejich zajímáti může; vždyť záhy dostávají se jim do rukou obrázky rozličné, jichž význam dítky přejí si míti vysvětlený.

mluvou, jaké dítky rozumějí, arcit přitom čistou, správnou. Z přítomných rozmluv učitele s dítkami jest vidno, jak rozmanitých příležitostí učitel uchopiti se může, aby dosáhl účelu.

Dílko to rozvrženo jest v rozpravu pro snadnější nahlédnutí dle potřeby a libosti. Že zde onde v rozpravách těch mnohou věc předpokládám, co do známosti a vědomosti dítek, má svou příčinu v tom, že mně vždy na mysl tane, aby, nežli se s dítkami přikročí ku hláskování a písmenkování, s nimi už dříve dosti bylo se nahovořilo aspoň o věcech je obkličujících, jim nejbližších, bližších a blízkých; aby tedy nepřišlo se ku hláskování a tudý ke čtení s prázdnýma rukama, jako až potud obyčejně dělo se i děje, že rodiče, nestarajíce se o rozum dítek svých, domnívají se, písmena že jsou první stupeň k poznání lidskému, ke vši vědomosti. Protož i často se stane, že dítě k poznání písmen, ke čtení se vede, ani takorča mluviti neumějí, kdežto přece třeba, abychom už před tím s dítkem hovořili, rozprávěli o věcech aspoň z blíзка dotýkajících se jeho, aby slyšíc nás mluviti k němu a s ním, též se učilo náležitě rozličné výrazy mluvy pronášeti a jich užívati; aby učilo se o věcech dle rozumu svého souditi i o nich — aspoň prostince — vyprávěti.

Při pojednávání tom o hláskování myslil jsem sobě všechny hlásky rozvedeny 1) na takové, které dítkám nejvíce už známy jsou co nejjednodušší samostatné výrazy mluvy lidské anebo zvířecí (tak zvaná citoslova a čitoslova) jako: *á!* co výraz podivu anebo radosti; *e!* nevole a ošklivosti; *i!* bolesti; *ó!* neštěstí; *u!* kuňkání žabiho; *ú!* hrůzy anebo hukotu větru; *y!* hykání osliho; *ou!* volání vozkova; *c!* hlasu střizlíčkova nebo ckání konfků lučních; *č!* volání na kočku; *f!* fičení větru skulinou; *m!* mučení kraviho; *r!* hrkotu vozu anebo řehačky velikonoční, anebo vrčení některého zvířete; *s!* sykotu hadího; *š!* při zahánění slepic; *z!* bzúčení všelícheho; *ž!* varu kypící tekutiny na žhavé plotně. Také mnohých samohlásek lze užití jako slov, na př.: otec a matka jsou naši rodiče; bratr i sestra chodí do školy; *u* vody rostou vrby; dítě prosí o chléb;

2) na takové, které už co samostatné slabiky z počátku více-slabičných slov samy o sobě jsou vyraženy, jako: *a*, na počátku slov *A-dam*, *A-bel*, *a-loe*, *A-rab*, *a-no*; *e*, *E-va*, *E-sau*, *E-sop*, *E-liseus*; *i*, *I-van*, *I-sidor*, *I-gnac*, *i-nu*, *o*, *o-lej*, *o-tava*; *u*, *u-zda*, *u-zel*, *u-lice*; *ú*, *ú-sta*, *ú-dol*; *ou*, *ou-voz*, *ou-hoř*;

3) na takové, které na konci slov rázně a zřetelně jsou slyšeny, jako *c*, na konci slov *pe-c*, *kle-c*, *lí-c*, *no-c*, *kore-c*, *lakome-c*, *trape-c*; *č*, *klí-č*, *pavla-č*, *obru-č*, *mí-č*, *plá-č*, *chomá-č*; *f*, *ha-f*, *pi-f*, *pa-f*, *hou-f*, *rá-f* (*obru-č*, *zdě-ř*); *m*, *dů-m*, *stro-m*, *chrá-m*; *n*, *de-n*, *se-n*, *čbá-n*, *koře-n*; *ň*, *pe-ň*, *dla-ň*, *ohe-ň*, *kuka-ň*; *d*, *je-d*, *há-d*, *pá-d*, *hra-d*, *me-d*, *obě-d*, *souse-d*, *bro-d*, *trou-d*; *ď*, *pí-ď*, *lo-ď*, *ka-ď*, *ze-ď*, *hru-ď*, *mě-ď*, *hlemýž-ď*; *r*, *čbe-r*, *dvů-r*, *sbo-r*, *ouho-r*, *neto-pý-r*; *ř*, *kou-ř*, *ková-ř*, *tvá-ř*, *ouho-ř*, *zbě-ř*; *s*, *no-s*, *pe-s*, *kla-s*, *ko-s*, *le-s*, *pá-s*; *š*, *ko-š*, *my-š*, *pala-š*, *slepý-š*; *z*, *va-z*, *vů-z*, *re-z*,

hrá-z, prova-z, paře-z; ž, vě-ž, tí-ž, pl-ž, mří-ž, kráde-ž, mláde-ž, drůbe-ž, ostří-ž; *ch*, stra-ch, smí-ch, mě-ch, vr-ch, oře-ch, ví-ch, pele-ch, hrá-ch; *l*, ou-l, sů-l, pope-l, vá-l, vů-l, uhe-l, kuže-l, kote-l, ore-l; *p*, stro-p, oukro-p, le-p, tru-p, ote-p, slou-p, oka-p, příko-p, su-p, cá-p; *b*, hro-b, chlě-b, zu-b, hři-b, rou-b, vru-b, ru-b, klou-b, korá-b, dro-b, žla-b, svra-b; *k*, bro-k, dra-k, há-k, bý-k, ptá-k, mra-k, špale-k, poto-k; *t*, či-t, ci-t, po-t, pru-t, mlá-t, pě-t, hře-t, drá-t, hos-t, chřes-t, lis-t, mos-t, chrous-t, kno-t, nehe-t, plo-t; *ř*, la-ř, opra-ř, děš-ř, pláš-ř, sí-ř, sme-ř, na-ř, ne-ř, ze-ř; *v*, obu-v, chlě-v, kro-v, odě-v, ruká-v, mrke-v, bruke-v, kone-v, láhe-v, oko-v, ostro-v;

4.) na takové, které ne dosti rázně a zřetelně, ba pochybně slyšeny býti mohou, jako: *j*, *h*, ba někdy také *b*, *p*, *k*, *g*; při těchto hláskách bylo by snad někomu vhodněji, aby počínal hned slabikami *ha*, *he*, *hy*, *ho*, *hu*, *hou* atd., *ja*, *je*, *ji*, *jo*, *ju*, *jou* atd., *n*. př. napsav *a*, táž se: Pro kterou hlásku jest písmeno to? Pro *a*. Nyní napíší před *tím a* jiné písmeno — *ha* — hle, znáte-li písmeno toto (ukazuje na *h*)? — Povím vám o písmenu tom, že, kdykoli stojí před *a*, vyrazí se to vždy i s *tím h* najednou takto: *ha*. Kterak to vyrazíte? *ha*. Jako hlídač, který přišel na kluka trhajícího lusky, zvolal naň: *Ha*, co to děláš!“ Kterak zvolal hlídač? — Anebo kterak slují ona beznohá zvířata, která rychle po zemi se plazí, jazyk rozdvojený mají a na nepřítelě syčí a sípají? *Hadí*. Co jste nejprve vyrazili, když jste řekli *hadí*? *ha*. Povídal jsem vám kdys o jistém černém ptáku, jež líška obelstila o sýrec, který to byl pták? *Havran*. Kterak slove onen lehký plátěný oděv, podobný košili, jež vozkové nosívají? *Halena*. Když jste řekli *havran*, *halena*, což jste vyrazily po každé nejprve? *ha*. Kterak to tedy jest napsáno zde? *ha*.

Anebo začítí se může i takto: Hlídač napadl chlapce, an trhal lusky; i zvolal naň: „*Ha*, co děláš!“ Kterak že hlídač zvolal na chlapce? „*Ha*“ atd. Což vyrazil hlídač nejprve, když tak zvolal? — „*ha*.“ Napíšeme si ten hlas, který hlídač nejprve vyrazil při svém zvolání — *ha*; — kterak je to tedy? *ha*. Což směje-li se kdo, který hlas bývá při tom slyšeti? *ha ha ha*! I když mluvíme, vyrazíme někdy hlas tento *ha*; jako, pojmenujeme-li onoho černého ptáka, jehož líška o sýrec obelstila; který to byl pták? *Havran*. Zdalíž jest přitom slyšeti *ha*, když řekneme *havran*? Jest. I kde jest slyšeti *ha*, s počátku anebo na konci? S počátku. Zdalí dovedete samy něco pojmenovati, při čemž bychom slyšeli hlas *ha* napřed? — *hadí*, *hasák*, *halena*, *hadec*, *haječka*, *hafan*, *hasič*, *hadr*, *habr*, *hana*, *Havel*. Řeknu-li: *noha*; kdy slyším *ha*, s počátku aneb naposled? — Vyslov to po mně a já to tuto napíši! Kdo pak dovede pojmenovati něco, při čem bychom slyšeli hlas *ha* na konci? — *duha*, *tuha*, *struha*, *sluha*, *lodyha*, *váha*, *žáha*, *Praha*. — Z čeho se dělá papír? Z *hadrů*. Kterak tedy sluje to, z čeho papír se dělá? *Hadry*. — I tak se rozpráví o složkách *he*, *hy*, *ho*, *hu*, *hou* atd., ku kterým se hodí slova: *he*, *hy*, *ho*, *hu*, *hou*.

hekati (stenati), hezoučký, Helena, heboučký, herec; *hy!* Hynek, *hyena*, *nohy*, *rohy*, *duhy*, *váhy*, *kruhy*, *sáhy*, *rýhy*, *struhy*; *honák*, *honec*, *hody*, *hodiny*, *hora*, *hoši*; *husa*, *husar*, *huba*, *hudec*, *nohu*, *váhu*; *houně*, *houba*, *housé*, *houžev*, *houpy!* atd.

Třeba jest při hláskování, aby se rázně pronesl, značně vyrazil každý dotýčný hlásek ve slovech, která ke znázornění jeho se oberou, a v nichž buď s počátku, buď na konci se nalézá, jako n. p. hlásek *s* ve slovech *les*, *brus*, tedy *le-s*, *bru-s*; hlásek *c* ve slovech *noc*, *palec*, tedy *no-c*, *pale-c*; hlásek *ch* ve slovech *hrách*, *lenoch*, tedy *hrá-ch*, *leno-ch* atd. Protož také jsou tuto i písmena dotýčná v písmě samém významná buď literou jinou, buď příčkou oddělena.

Těž myslím, aby učitel sám, kde to jest snadno, raději obral sobě slova co do sluchu známá, co do ponětí ještě neznámá, aneb i slova, dětem i co do sluchu i co do ponětí ještě neznámá, a však oboru poznání jejich blízká i potřebná, aby se tím jejich mluva i jejich známost věcí obohacovala; známá zas dětem slova i co do sluchu i co do ponětí aby jim samým ponechal jako v zásobu, by ony pak mohly samy, jako ze svého, vyhledávati a jmenovati vhodná slova, ku kterým on je potom vybídné, a jim opět příležitost k přemýšlení a samočinnosti poskytne. Jako při hlásku *c* slova *koniklec*, *ujec*, *hadec*, *pryšec*, anebo při hlásku *k* *zineč*, *ledeč*, mohou dítkám býti neznámá i co do sluchu i co do ponětí o věci, a jsou to přec jména věcí jim často tak blízkých! Slova *umělec*, *sumec*, *kozorožec*, *hradec*, *sobec*, *ozubec* a *prač*, *brač*, *koleč*, *roč*, *kamzíč*, *mezeč*, možná že zase dítkám jsou známá co do sluchu, co do věci však neznámá. Takováto slova si zvolím ku pomoci znázornění hlásků, a dítkám ponechám v zásobu lehká slova *tanec*, *konec*, *hrnec*, *moc*, *palec*, *válec*, *věvec* a j. potom *býč*, *oblouč*, *žáč*, *mrač*, *boč*, *skoč*, *rak* a j.

Co se týče jednotných v čítance slov průpovědím předeslaných, musejí se tato dětem oživit, totiž v průpovědi založiti, a hle, toť cvičení výborné v mluvení.

Vždy nemívají malí začátečníci knížky hned, a byť i měli, je to přece s velikou výhodou, ba při veřejném vyučování nevyhnutelno, aby učitel křídly a tabule přitom užíval; onť má dítky i k tomu věsti, aby si napsaná od něho na tabuli písmena na svých tabulkách kreslily, jaká v knížkách jejich pro začátek se nalézají.

Předmluva k druhému vydání.

„Návod k hláskování“ byl již skoro upraven k vydání, když tu pojednou „*Čítanka pro první třídu škol obecných,*“ o níž řečené dílo se opíralo, vyšla z užívání. Bylo tedy třeba spis tento upravit v ten způsob k nové „*Čítance pro školy obecné a měšťanské,*“ aby i na dále služby své konal, jakož osvědčil se v řadě dlouhých let dobrým a praktickým prostředkem nejen naučiti čísti, nýbrž i vzdělati rozum a zušlechtiti srdce mládeže.

V PRAZE, 5. dne měsíce prosince 1879.

Josef Bačkora.*)

Bačkora Josef (Množislav) narodil se v Malíně 12. dne měsíce února 1803. Otec jeho, František Bačkora, měl tu domek a při něm asi šestnáct korců polí, z nichž výživu bral. Matka, Marie Valburga, rozená Zerzubová, pocházela z Telče na Moravě, kde otec František byl pomocníkem učitelským a s ní se seznámil. Pojav ji za manželku, vzdal se učitelství a odebral se do Malína. Za několik let vyměnil svou živnost v Malíně za dům v Hoře Kutné, kam také se svou rodinou se odstěhoval. Ze tří dítek, jež na živu zůstaly, totiž Josefa, Štěpána a Gabriely, byl Josef nejstarší a chodil již v Malíně do školy; nyní bylo mu choditi do školy v Kutné Hoře, kde byla c. k. škola hlavní, kteráž měla zvučnou pověst, že se tam mládež naučí nejen dobře německy, nýbrž i že žáci její vynikají ve psaní a kreslení. Jest ještě v dobré paměti, že hlavní školy té doby měly ráz německý.

Josef Bačkora odbyv hlavní školu vstoupil do průpravny učitelské, tehdy praeperandí zvané, kteráž s hlavní školou spojena byla. Po roce — bylo to r. 1820—21 — mohl se vykázati vysvědčením v každém ohledu výborným. Vysvědčení to končilo slovy: „Ohledem na připojená poznamenání (třídy z předmětů učených) lze jej doporučiti za pomocníka těm, kdož by ho mohli potřebovati.“

Svou bedlivostí v učení a neúhonností mravů získal si Josef přízeň tehdejšího ředitele hlavní školy, Heřana, tak že když dostaviti se měl k odvodu nemaje dekretu pomocnického, vymohl ředitel Heřan na krajském úřadě v Čáslavi, že Josef byl od vojny osvobozen.

Brzo potom uprázdnilo se místo suplenta při městské škole v Čáslavi, o něž se Bačkora ucházel, a obdržev je počal tuto vyučovati od 1. dne měsíce září 1821. Po čas svého působení na škole získal sobě náklonnost i přízeň svých představených i rodičův dítek jeho péči svěřených.

Zastupování při škole trvalo toliko rok. Ale dříve, než doba ta uběhla, ustanovil se na tom, že, jakmile prázdniny se skončí,

*) Životopis ten vyňat jest z týždenníku vychovatelského „*Posla z Budče*“ tu a tam pozměněn.

odebere se do Prahy, aby v ústavu učitelském při c. k. vzorní hlavní škole důkladněji se vzdělal i spůsobilostí pro hlavní školy nabyt. — Bohužel! bylať tato vzorní hlavní škola pouze německá, z níž vycházeli mladí učitelé, kteří nabyvše potřebného vzdělání německým jazykem, tímž jazykem měli vyučovati mimo mládež německou i mládež českou, již byl jazyk ten cizí, neznámý, nerosrozumitelný! — Nepodobá-li se skutečnost tato historii o věži Babylonské? A co zbývalo Josefovi, chtěl-li přece ku předu? — Dostavit se do Prahy v ustanovený čas, byl zapsán do seznamu kandidátův učitelských, i súčastnil se všeho, co kandidátům těm bylo potřebou. Ale že sáček jeho chudince jen opatřený brzo až na dno vyschl, a on hodin soukromého vyučování nikde domoci se nemohl, byl nucen Prahu opustiti a odebrati se s pocitem bolestným domů. Doma, v Hoře Kutné, trávil čas čtením, zejména knih, které sloužily k dalšímu jeho vzdělání. Mimo to cvičil se ve hraní na houslích a na varhanách, považuje hudbu za věc s úřadem učitelským srostlou. Častěji procházel širé okolí Kutnohorské a s nevšední zálibou sbíral kameny a rudy, jichž bylo všude veliká hojnost a druhů rozmanitých, i bral poučení z toho.

Jakžkoli toto zaneprázdnění bylo vzdělavatelné a ušlechtilé, tož přece nevedlo tam, kam Bačkora Josef dospěti sobě umínil. Proto bylo mu velmi vděk nabídnutí, aby přijal místo vychovatele dvou synků pana Jetla, sládky v Zdechovicích. Zde mýjel mu čas dosti příjemně. Domácnost sládkova byla spořádaná, hošci byli hodni a čiperni v učení. Pan Jetl byl nejen výborný sládek, ale i výborný člověk; manželka jeho byla paní rozšafná a vzorná hospodyně, spravujíc všecku domácnost co nejpečlivěji. Josefa zajímala také celá pivovarnická manipulace; kdykoli mu času zbývalo, zašel do pivovaru, zvláště když se pivo vařilo, a vedl rozpravy s těmi, kdož v pivovarnictví dobře se znali. U sládky scházela se také místní honorace; byliť to jednak panští úředníci, jednak i vážení místní občané; ti vedli často živý rozhovor o hospodářství polním, lesním, rybničném aneb vypravovali příběhy z svých zkušeností.

Honorář Josefův za vedení a vyučování hochů sládkových nebyl ovšem veliký; však maje tu celé zaopatření, nemusil vydávati peněz než na oděv, a jsa při tom šetrný, ustrádal si několik zlatých, že když lhůta soukromého vyučování svěrenců jeho vypršela, mohl s bezpečnou nadějí do Prahy se odebrati a vstoupiti tu znovu do normálního kursu učitelského na Malé straně, což se stalo počátkem školního roku 1825. — Ale prameny peněžité i při největší šetrnosti počaly mu vysychati, z čehož mysl jeho starostmi o další úspěch ve svém započatém povolání nemálo se kalila. V této tísní obrátil se Josef k řediteli normálky, Peutelschmidovi, prose jej, aby mu pomohl buď k nějaké nadaci ustanovené pro čekatele učitelství, nebo k nějaké hodině soukromého vyučování. Peutelschmid vyslechl prosbu jeho s patrným účastenstvím i vymohl mu nadací 20 zl. stří. ročně; zároveň pečoval se o to, aby ve

školským domě upravila se ještě jedna světnice za příbytek chudým kandidátům. Nebyla to však pouhá světnice, byla v ní i postel se žíněnkou a přikryvkou. A když mu řečený ředitel opatřil i hodiny soukromého vyučování, stala se mu značná úleva. S útechou a nevšední pílí užíval času, jenž mu zbýval, k dosažení touženého předsevzetí.

Dvouletý učitelský kurs pro hlavní školy odbyl r. 1827. — Od té doby Josef z Prahy se nevzdálil očekávaje, kdy a kde na která místa školní vypsán bude konkurs. Ale vypisování těch konkursů bylo po řádku; a stalo-li se přece, že zadal o místo uprázdněné, přesvědčil se, že nelze tak snadno k místu přijíti, i také že ne z bůhdarma jmenoval se čekatelem učitelským.

Zabýváje se soukromým vyučováním mládeže všmal si i ruchu národního a literárního, kterýž za těch dob počínal živěji se jeviti. Každý český plod literární, ať nový neb starší, jenž k uvědomění vlasteneckému přispíval, aneb ku vzdělání vůbec sloužil, byl mu úkazem velice milým, jež si také bez prodlení z uspořené peněz opatřil. Bylyť to knihy zejména mluvnice česká a český pravopis od Hanky, Nejedlého Jana Hlasatel, Selánky od Langerera, Slovesnost od Jungmanna, písně Hankovy, Královédvorský rukopis, Časopis musejní a j. Když se zřizovala „Maticе česká“ na vydávání spisů a děl českých, byl Josef mezi nejprvnějšími členy, již sluli zakladateli blahodárného spolku toho.

Pokládaje za přední povinnost, mluvit i psáti správně svým jazykem mateřským, chodil na dosažení toho jednak poslouchati přednášky profesora Jana Nejedlého o řeči a literatuře české, kteréž konaly se na vysokém učení Pražském, jednak zabýval se v domácnosti své pilným učením se českému mluvnictví.

Žeť pak s národním uvědoměním vznikla i idea slovanská, tož oddal se Josef učení jazykům polskému a ruskému a vycvičil se v nich tak, že mohl z literatury polské a ruské těžiti a národu svému prospěšným býti. Překládal pak vynikající články do „Včely“, do „Vlastimila“ a do jiných časopisů; později přeložil i obšrnější díla, o nichž na jiném místě bude řeč.

I v jiných věcech prokázal se býti účinným. Byv vyzván od tehdejšího purkmistra Pražského Sporschila, aby v ústavu pro zanedbanou mládež právě zřízeném mládež tuto vyučoval, s ochotou se vyzvání tomu podvolil r. 1836. Jak tu Josef Bačkora působil, vysvítá z vysvědčení, kteréž mu řečený purkmistr dal. Pravíť se v listu tom, ovšem německém: „Vaše počínání dokonale přiměřené, jemuž s počátku věnoval jste týdně hodinu, později tři hodiny, osvědčilo se výsledkem největším, i přesvědčil jsem se, jak znamenitý prospěch učinila opuštěná a po většině spustlá mládež, již jste vyučoval. Uznávám za svou povinnost, vysloviti Vám vděčné uznání za Vaši obětovnost.“

Nevíme určitě, zdaž i po vydání tohoto vysvědčení Josef Bačkora v dotčeném ústavu setrval (ve vysvědčení se praví, že tu účinkoval od 1. března 1836 do 30. března 1837), ale patrně jest,

že vysvědčení toho si vyžádal ucházející se o místo učitele na opatrovně Malostranské, kteráž té doby se zřizovala. Však jisto jest, že účinnosti své, ovšem v jiném směru, při ústavu tom se nevzdal, neboť přistoupil jakožto člen účinkující ku spolku, jenž pečoval o polepšení spustlé mládeže a spolu i o to, aby mládež ta vyučila se řemeslu, jež by jí pro příští dobu živobyčí zabezpečilo. — Ukázalo-li se, že některý hoch v ústavu schopným se stal, učiti se nějakému řemeslu, jemu přiměřenému, odevzal se do učení mistru řemeslnickému; ale nicméně nepřestával býti učeň pod stálým dozorem spolku. I bylo o to také postaráno, aby některý člen spolku bedlivě přiblížel na jeho se chování, jakož i o potřeby jeho dbal. Ale stávalo se dosti hojně, že hoši i při nejlepší dozor upadali znovu ve staré neřesti, jimž v ústavu bylo jim odvykati; a tehdy nastávala povinnost dozorce č. opatrovníka, aby snažil se vhodnými prostředky uvésti je na dráhu k lepšímu.

A v těchto věcech byl Josef Bačkora, prohlédaje k povaze hochů těch i k zanedbanému jejich vychování, nejen pěstitelem dovedným, účinným a důsledným, ale i přítelem laskavým; i dožil se té radosti, že mnozí hoši, z prvu rozpoutaní a spustlí, stali se poněmáhlu lidmi pořádnými, živíce se způsobem počestným; ano nejedni projevili jemu dík za jeho péči buď ústně aneb písemně.

Abý Josef Bačkora dostati mohl místo učitelské v opatrovně, na to nestačilo vysvědčení pro hlavní školu, nýbrž musil se vykázati spůsobností, již přiměřeně by dovedl zaměstnávatí děti v opatrovně. Ale jemu nebylo věcí nesnadnou, opatřiti se průkazem takovéto spůsobnosti; nebo toto odvětví vychovatelské neušlo jeho pozornosti a věnoval mu zvláštní péči, což vysvítá z jeho vysvědčení, vydaného 7. dne měsíce ledna 1836, v němž praví se mezi jiným, že Bačkora od té doby, kdy opatrovna na Hrádku zřízena byla, velmi pilně sem docházel a při zkoušce, již se byl podrobil dne 4. prosince 1835, osvědčil dokonalou znalost metody theoretické i praktické.

Když se zřídila na Malé Straně opatrovna, byl Bačkora za učitele prozatímně ustanoven. V dekretu, daném 8. dne měsíce května 1837 od presidia magistrátu Pražského, praví se mimo jiné: „Ještě ustanoveno jest, aby ústav tento slavně otevřen byl dne 30. května t. r. jakožto na den nejvyšších jmenin c. k. Veličenstva, jest velmi žádoucí, aby toto otevření spojeno bylo s malou zkouškou; zůstává se Vám tedy, jak dalece bylo by možno přání tomuto vyhověti. Spolu věděti se Vám dává, že z vyššího místa výslovně nařizuje se, aby na tomto novém ústavě vyučovalo se řečí českou i německou, o čemž zevrubnější poučení naleznete v přiložené opsané instrukci, dle níž svou metodu rače si zaříditi.“

O zařízení té opatrovny měl největší zásluhu pan Novák, kupec z Ostruhové ulice, kterýž ji opatřil potřebným příslušenstvím a kromě toho věnoval na její zřízení 1000 zl. v. č.

Abý opatrovna byla držána v náležitě čistotě, na to dohlížela paní N . . . s přísností přepjatou. Přicházeliť do opatrovny často

hosté shlednouti její zařízení, a tu paní N—é na tom záleželo, aby bylo všecko čisté jako sklo. V té příčině nechtěla dopustiti, aby se metlo na vlhko, nýbrž na sucho. Tím — a když i dítky dříve v předsíni obuv sobě byly otřely — povstala mračna prachu, kterýž pak usazoval se nejen na stěnách, na oděvu dítek a učitele ale i na plících jejich. Se stěn, ano i s oděvu mohl prach se setřítí, ale nikoli s plic; což mívalo plicní chorobu v zápětí. Vida Josef, jak takovým způsobem mládež, on i opatrovnice berou škodu na zdraví, dával podlahu kropiti; ale to velice popuzovalo paní N . . ., což Josefovi stalo se osudným. Sice vyžádal si Josef úsudku lékařského, kterýž ovšem shodoval se s důvody jeho, že prach plícím škodí, zvláště plícím mládeže; ale paní N . . . nedala se v umíněnosti své zviklati ani rozhodnutím lékařským.

Patrně z dekretu dosazovacího, kterak nařizovalo se, aby vyučováno bylo v opatrovně v obou zemských jazycích, kteréžto nařízení ještě přiosměřeno bylo instrukcí, vycházející od ředitele normálky, Peutelschmida, a od profesora katechetiky téže normálky, Czeschika. Dovožovalo se tam, že mládež česká má se učití také německy; jest prý obyvatelstvo města Prahy na větším díle německé, a že němčina potřebna jest každému.*)

Kdyby v opatrovně byla mládež národnosti české i německé, ovšem dle zásad vychovatelských, dle hlasu svědomí i dle oprávněnosti nemohlo by jinak býti, než vzdělávati ji obojím jazykem, totiž mládež českou českým, mládež německou německým; ale mládeže německé, jak se zjistilo, v opatrovně nebylo; proto Josef neohlížeje se na mělké důvody instrukce vyučoval mládež českou toliko po česku. Jakého výsledku se tu dodělal, o tom vizme jeho vysvědčení dané 1. prosince 1838 a podepsané J. Müllerem, purkmistrem Pražským, c. k. apelačním radou, jakožto zatímním ředitelem opatrovně, čte se takto: „Ředitelství Malostranské opatrovně malých dítek dává panu Josefu Bačkorovi, učiteli tutěž, k žádosti jeho toto vysvědčení, že od počátku jeho ustanovení, jež stalo se v měsíci květnu 1837, vykonával své obsáhlé povinnosti s tímto obtížným povoláním spojené s neunavnou horlivostí a neustálou pilností, že byl převelmi příčinnivý, aby svěřené mu maličké vedl k mravnosti a pořádnosti, ke zbožnosti a čistotnosti, k pracovitosti a zdvořilosti, překonávaje s neobyčejnou trpělivostí nespůsoby a mravní poklesky, s nimiž mládež do školy přicházela. Pan Josef Bačkora osvědčil se jakožto vychovatel mládeže velmi spůsobilý. Ježto kromě toho vedl život vždy s přísnou mravností, ku všem svým představeným choval se s příkladnou skromností a uctivostí, a svou činností a se svou ob-

*) Škoda, že pan Karel Hradecký, spisovatel čítanky pro I. třídu dle metody analitičko-synthetické se cvičeními v německé řeči (v Poslu z Budče r. 1876 str. 646) pozdě se narodil! Tehdáž mohlo z toho dobrého pána něco být, ale v nynější době jest jeho „poněmčovací idea“ už moc zastaralá.

zvláštní zálibou svého povolání jakož i svým mírným ku každému se chováním, získal si důvěru a úplnou spokojenost celého představenstva: tudíž ředitelstvo, jakkoliv by pana Josefa Bačkora nerado z ústavu tohoto ztratilo, tož přece neváhá tu, kdy jde o jeho prospěch, co nevyhodněji jej vychváliti a co nejlépe ho doporučit, aby vzal se na něho ohled, kdykoliv ucházel by se o nějaký úřad učitelství.“

K čemu Josef Bačkora toho vysvědčení potřeboval, není známo, neboť v opatrovně zůstal až do konce dubna 1843. Co bylo příčinou, že konečně byl přece nucen z dotčeného ústavu toho odejít? Byla-li to umíněnost paní N... stranu metení na sucho, anebo ten český ráz opatrovny, jehož mnozí nepřítelové přece snad snést nemohli, s určitostí povědět nelze. Téhož roku oženil se pojav za manželku Voršilu, dceru proslulého houslaře Kulíka, a ježto úspor nebylo a nemohlo býti žádných — měl slušného 240 zl. stří. — nastala pro něho doba velmi neutěšená. Však obzor jeho dosti brzo povyjasnil se; neboť dobrými přátely dostalo se mu několik hodin soukromého vyučování, což mu při jeho skromném živobytí mírnou výživu opět zjistilo. Soukromé toto živobytí trvalo až do roku 1848.

Příznivým národu Českému obratem politickým r. 1848 nastal i příznivý obrat v životě Bačkorově. K žádosti osadníků svatojilských, podané vysokému gubernium r. 1847, aby zřízena byla v Praze také česká hlavní škola, povolena jest tato v měsíci březnu 1848, avšak otevřena teprve v listopadu téhož roku. Za učitele na tuto první českou hlavní školu byly jsou vyhledávány síly vynikající. Mezi vyvolenými: Amerlingem, Škodou, Waltrem, Tesařem a Bíbou byl také náš Bačkora. V dekretu, psaném jazykem českým a daném 6. dne měsíce října 1848, praví se: „Gubernium udělilo Vašnostem „soustavní“ učitelskou stolicí na české hlavní škole v Praze, nově zřízené podle Nejvyššího rozhodnutí ode dne 30. března 1848, pro první třídu vyššího oddělení s pěti sty zl. konv. m. roční služby z důchodu vzorných škol.“ —

Ale ústav tento byl otevřen teprve v měsíci listopadu, kdy už všecka mládež byla ve školách. Zbyly tu pouze dívky nejhorlivějších vlastenců, kteří na tu školu čekali, a dívky, kterých jinde nepřijali, tak sešlo se všech žáků osmdesát a devět. Že však ústav tento měl tak znamenité síly učitelské, brzo rozšířila se o něm dobrá pověst, a děti se tam hrnulo v letech následujících, že nebylo možno všechny přijímati.

Při hlavních školách bývaly spolu také tak zvané praepreandie učitelské; ale když zřídila se česká hlavní škola v Praze, nebylo v úředním oznámení řeči o nějakém ústavu učitelském. Však sbor učitelství pojal záležitost tu tak, že vyrozumívá se samo sebou, že při hlavní škole má býti ústav učitelství; pročež přijímali se jaké kandidáti učitelství, jichž přihlásilo se přes dvě stě, a že tsou byli rozličného vzdělání; rozdělili se ve dvě oddělení. Tím

vzala za své dosavadní praeparandie u sv. Jindřicha s kursem českým, odkud vycházeli učitelé pro obecné č. tak zvané trivialní školy.

Ovšem přibylým ústavem učitelským přibýlo i práce učitelům české hlavní školy, neboť kromě vyučování žáků bylo jim přednášeti také kandidátům, začež se jim nedostalo žádného platu, jakkoli učitelé při německé hlavní škole na Malé straně brali odměnu za takovou mimořádnou práci. Proto však nerozmrzeli se naši budovatelé základu českého školství nikterak na dílo své, nýbrž vzdělávali české učitelstvo s horlivostí, jaká prýští se jen z vlastenecké nadšenosti. Proto také hrnuli se mladíci i starší učitelé, roztouženi po důkladnějším vzdělání, do „Budče“, jakž tehdy škola ta zvána byla. Přemnozí z nich vyšedše odtud vynikli nejen v praktické působnosti své ve škole, ale také v literatuře.

Josef vyučoval tu s počátku země- a dějepisu, později o výkladu čítanek. Jakož snaha jeho ve svém vlastním vzdělání se nesla vždy k důkladnosti, tož bral se tímto směrem i u vzdělávání jiných. Při mládeži dbal toho, aby dle zásady Komenského pojena byla slova s věcmi, bral za základ svého vyučování realie, kteréž uměl velmi pěkně věku mládeže spořádati a upraviti, což té doby bylo methodou novou; neboť na školách, mimo opatrovny malých dětí, bylo učení věcné téměř naprosto neznámo.

V obcování svém s mládeží i s kandidáty byl Bačkora jemný, humánní, lůbezny a tudíž všem milý. Nejen ve škole ale i mimo školu mluvil přesně.

Jakož bylo již připomenuto, nastal zřízením české hlavní školy s českým ústavem učitelským v Praze nový ruch v českém školství, jenž jsa příznivě podporován obratem věcí politických vzbudil opět mocnou snahu, zlepšiti dosavadní system školní a zavésti spolu i přiměřenější methodu do škol jak v příčině vychovatelské tak i didaktické. Především pak šlo o to, aby mládež přirozenějším a snadnějším způsobem učila a naučila se čísti než dosud se dělo, a pak, aby i do škol obecných zavedla se mluvnice jakožto předmět učebny.

Snaživé učitelstvo české nečekalo však, aby se mu novoty tyto nařizovaly, nýbrž uznávajíc toho potřebu zavádělo je samo i přes mnohá příkoří těch, kdož by je byli měli v tom podporovati. Ježto však v tomto odvětví literatura česká byla velice zanedbána, bylo potřebí nových knih pro mládež i učitele. Této citelné potřeby vyhověti přičinil se Bačkora dle sil svých; neméně i mnozí ostatní jeho spoludruzi.

Již roku 1848 sepsal a vydal Bačkora „*Počátky ve čtení.*“ Dva díly. — Roku 1850 vyšla od něho „*Návodná proprava k mluvnici.*“ — Roku 1854 „*Praktické navedení k hláskování a čtení.*“

Sotva že české školství počalo se zotavovati z mrákoty své více než stoleté, již zahalila je opět dusná a mrazivá mlha reakce. Dozor nad školami svěřen byl osobám, jimž o nic jiného nešlo, než měniti školy české v ústavy na poněmčování české mládeže. Ve čtvrté třídě musilo vyučovati se *německy* zeměpisu, počtům

a německé mluvnici; i čítanka vykládala se po německu. V nižších třídách učilo se německým slovíčkům.

I tehdež, kdy roku 1860 nastala politická obleva, bylo těsno v Budči. Místa dozorců se ovšem vyměnila, ale dozorce, jenž nastoupil, podobal se více inkvisoru než dozorcí. Kdysi vyslovil se Bačkora, že ta němčina ve drudé třídě jest velmi na překážku přirozenému postupu učení. A to mělo zlý následek: Bačkora přeložen byl ze druhé třídy do první. — Bylo to citelné pokorení svědomitého učitele, ne proto, že by bylo méně důstojné vyučovati v první třídě, ale že tak se stalo jako z pokuty.

O prázdninách r. 1868 přinesl pojednou „Prager Zeitung“ vypsání konkursu na místo ředitele, katechety a dvou učitelů na české hlavní škole. Zároveň obdržel ředitel Amerling dopis, jímž se mu oznamovalo, že on, J. Škoda, Frant Tesař a Jos. Bačkora dání jsou do výslužby. Amerlingovi pak vykázáno 600 zl., Tesaři a Bačkorovi po 400 zl. ročně. Škodovi nabízela se čtyřstová fara, kteréž on nepřijal. Dle vypsání konkursu činilo nové služné na řečených místech učitelských 800 zl. ročně s kvinkvenálkami po 100 zl. Tak byli naši zakladatelé a zvelebitelé „Budče“ propuštěni právě v tu dobu, když se jim měly zvýšiti příjmy. Zpráva o tom rozlehla se po Praze, po celé zemi i dále, a všude přijata jest s ustrnutím a se vřelým účastenstvím všeho národa; neboť propuštění měli zvucné jméno i jakožto učitelé praktičtí i jakožto paedagogičtí spisovatelé. Sami propuštění nebyli si vědomí ani nejmenší viny, aniž jim byl dříve kdo něčím vytýkal, aniž byli vyslýcháni a vyšetřováni.

Byli souzeni a odsouzeni, ale neposkytlo se jim ničeho, by mohli se obhájit. Stali se obětí úkladu a zloby jednoho člověka.

Časopis „Národní škola“ přinesl o tom úvahu, začež redaktorů jeho pohnání byli před soud, ale uznáni jsou nevinnými. Téhož roku dne 16. května, zvolila jednota učitelská v kraji Píseckém Josefa Bačkora čestným členem. A když ono propuštění se událo, zvolila „Učitelská porada v Mladé Boleslavi“ všechny čtyři propuštěné za své čestné členy; načež předseda té porady, vikář, důstojný pán Vincenc Procházka, farář v Kosmonosích, sesazen byl z úřadu ukresního dozorce škol.

Takové byly příznaky blížící se „nové doby“ v našem školství.

Po dvacetileté věrné a vydatné službě na roli školské a při vší neúhonnosti života svého vypuzen jest Bačkora z působnosti své, k níž byl s celou vroucností šlechtné duše své přilnul. Měl ovšem 400 zl. pense, ale v Praze jest to peníz na výživu četné rodiny naprosto nepostačitelný. Ze sedmi dítek jeho byly jenom dvě s to samy vyživovati se. Aby pak kalich utrpení až na dno vyprázdnil, počala mu postonávati věrná choť, a nemoc její se horšila, až r. 1871 dne 25. května učinila konec jejímu životu. Netřeba doličovati, jak tyto rány působily na ducha Bačkorova. Však snášel krutost osudu svého trpělivě jako Job, nereptaje a nelaje nikomu.

Ze služby propuštěnému ovšem nezbyvalo jiného, nežli zase — po dvaceti letech — „vytloukati cizí prahy“, vyhledávati si hodin k soukromému vyučování. Ale taková obcházka jinak dojmá mladíka svěžích sil, plného nadějí ve šťastnou budoucnost samostatnou, jinak člověka stříženého strastmi i věkem. Kterakou nadějí mohl se tu kojiti Josef Bačkora? — Příznivějším snad obratem věcí politických? — Kdo mohl proniknouti tu duši uzavřenou v záležitostech svých osobních, kteráž štítla se ukazovati světu své rány?!

Jak se tu Bačkorovi dařilo, vysvítá patrně z toho, že žádal za místo diurnisty při pražském magistrátě; ale na žádost jeho nedostalo se mu ani odpovědi! Teprve roku 1874, přičiněním pana *J. Lepaře*, tehdejšího inspektora škol pražských, dostalo se Bačkorovi místa suplujícího učitele při obecné škole u sv. Perta se služným 600 zl.

To byla ovšem pomoc i vydatná i důstojná. — Tak královská Praha prodlela celých šest let splatit povinný dluh pěstounu mládeže její tak velezasloužilému!

Bačkora vida se zase ve svém živlu, nabýval dobré mysli, i zdálo se, jakoby byl omladl. Ale rány osudu byly příliš kruté, že jinak zdravý a silný ústroj života jeho pohromily. Na počátku školního roku 1876 roznemohl se a stonav téměř osm neděl vypustil šlechtnou duši svou 5. dne měsíce prosince téhož roku, když bylo již ustanoveno, že se mu dostane přídavku 200 zl. — Za to přispěla slavná rada městská 50 zl. na jeho pohřeb. Budiž jí za to dík!

Obšrnější zpráva o nemoci, úmrtí a pohřbu Josefa Bačkory uveřejněna jest v čís. 50. „Posla z Budče“ r. 1876.

Přehled literárních prací Josefa Bačkory:

1. *Jan Vyžihyn*. Povídka zábavná i poučná od Thad. Bulgarina; z ruského přeložil. V Praze 1840. Část I. str. 152; část II. str. 148; část III. str. 140; část IV. str. 177.

2. *Bibliotéka učitelská*, již pořádal s bratrem svým Štěpánem r. 1845; 2 svazky. a) *Malý gratulant*, str. XIV, a 55. b) *Malý vyprávěč*, str. XII. a 83. Spisek první vydán o sobě pod názvem „*Malý gratulant*“ čili přánky malých. Roku 1850 vydán byl po druhé s názvem „*Malý gratulant*“ čili sbírka přání hodících se mládeži pro rodiče a přátele její. Druhé opravené a rozmožené vydání. Nákladem Fr. Řivnáče. — Pochvalný posudek o tomto dílku přinesl „*Časopis českého duchovenstva*“ r. 1850 sv. IV. str. 124. — Roku 1853 vyšlo u téhož nakladatele rozmožené vydání třetí téhož spisu. I vydání toto jest na dobro rozebráno.

3. *Návodná proprava ke mluvnici*. Od Jos. Bačkory. V Praze 1850; u Frant. Řivnáče. Str. 105.

4. *Počátky ve čtení*. Částka I. a II. Z porady učitelské v pražské Budči. V Praze 1848. — Opět v Praze 1850; opět v Praze 1852 a r. 1853 v knihkupectví Fr. Řivnáče. Nové vydání opět ještě za svého živobytí k tisku připravil.

5. *Praktické navedení h hláskování a čtení*. Pomocná knížka pro učitele při užívání slabikáře a první čítanky pro katolické školy v císařství rakouském. V Praze 1854. Nákladem spisovatelovým. Spis tento dávno již byl rozebrán a časté poptávky o něm činěny; proto bylo třeba upravit jej k tomuto druhému vydání.

6. *První dobytí Sibíře od Rusů*, s předeslanými staršími dějinami sibírskými, pokud stýkají se s říší ruskou. Z Karamsinova díla „*Istoria gosudarstva Rossijskago*“ sebral a přeložil. V Praze 1861, tiskem Rohlíčka a Sieverse; str. 72.

7. R. 1845 přeložil z ruského Pogodina „*Ruský vrkoč*“ a „*Dáček kouzelník*“. Obé vytištěno jest v Bibliotéce zábavného čtení, kterouž vydával teház Jakub Malý.

8. *Marie a Flora*. Povídka pro děti, rodiče i pěstouny. Z ruského na jazyk český přeložil a odporučuje. V Praze 1870. Naklad. B. Stýblo; str. 155.

9. *Život Petra Velikého* pro mládež dospělejší. Vyňatek ze spisu „*История России*“ (Historie Ruska) od paní Alexandry Išimové, přeložil v Praze 1878. Náklad. Fr. A. Urbánek. Str. 152.

V rukopisech zůstavil:

10. *Sněženky*. Zábavné a poučné povídky pro mládež, přel. z jazyka ruského.

11. *Původní báchorky a pověsti* pro mládež. (Jednu z nich přinesl Almanah Kytice r. I.)

Mimo to přispíval pilný Bačkora horlivě do „*Včely*“, do „*Vlastimila*“, do „*Jindy a Nyní*“, do „*Květy*“ a j.

Rozprava prvá.

O zvuku.

Učitel. Dítky, pozor! Nyní dotknu se stolu tímto klíčkem. Co jsem učinil? Dotekl jste se stolu. — Čím jsem se dotekl stolu? — Jak to víte, že jsem se dotekl stolu? Viděly jsme to. — Což, kdy byste nebyly mne viděly, mohly byste také věděti, že jsem stolu se dotekl? — Zakryjte oči rukama a položte hlavy na lavice! (I klepnuv nyní klíčkem o stůl tak, že to bylo slyšno, dí:) Hlavy vzhůru! Zdali jsem se byl opět stolu dotekl? — Jak víte, že jsem to učinil, vždyť jste mne neviděly? Slyšely jsme to.*) Což prve, když jsem se stolu dotekl takto — znenáhla — mohly jste dotknutí to slyšeti? — Proč jste nemohly ho slyšeti? Proto že bylo slabo. — I bylo dosti silno; vždyť hle! já jsem klíček přitlačil na stůl takto, mocně. — To je tak; vy jste dříve nemohly slyšeti žádného klepnutí, proto že se stalo jen zlehka, slabě a ne rychle; proč jste tedy druhé dotknutí se stolu slyšely, když jsem učinil takto? (Tukne.) Proto že bylo rychlé. — Ano, že bylo rychlé. Jaké bylo tedy druhé dotknutí se stolu? Rychlé: — Nyní se dotknu svých dlaní, jedné druhou, ale tak, aby toho nebylo slyšeti; jak se jich musím dotknouti? Zlehka. — I vy se dotkněte svých dlaní zlehka! — Jak se musíme dlaní dotknouti, aby to bylo slyšeti? Rychle. — Dotkněme se tedy dlaní svých rychle! — Dotkli jsme se dlaní tak, že to bylo slyšeti. Já se ještě dotknu těchto kamen klíčkem. . . . Slyšely-li jste to? Slyšely. — Dotknu se zas třeba skleněné tabule na okně. . . . Slyšely jste to? Neslyšely. — Proč jste toho dotknutí se skla neslyšely? Proto že jste se dotekl zlehka. — Jak se musím skla dotknouti, aby to bylo slyšeno? Rychle. — As tak, jako jsem se dotknul stolu nebo kamen, takto? (tukne se o stůl.) Ne, to by se sklo rozbilo. — Tak arci ne. Avšak něco se nedávno stalo. Karel a Prokop byli dva bratří. Starší, Prokop, řekl: „Zabubnuji

*) Dítky by mohly odpověděti třeba slovy: „Proto, že jste klepnul čili tuknul.“ Nato bychom však namítli: „Vždyť jste mne ale neviděly klepnouti?“

si.“ I postavil se k oknu a prsty bubnoval na okno. „Také si zabubnuji,“ pravil Karel, přistoupil k oknu a rozbubnoval okno na samé třísky i pořezal se o sklo.

Kdo něco činí a nemyslí, že tím škodu způsobiti může, jest neopatrný. Karlík právě něco učinil, aniž by prve byl pomyslíl, může-li se státi škoda; jaký byl Karel? Neopatrný. — Prokop bubnoval a nerozbil okna; proč Karel roztloukl okno, když na ně bubnoval? Protože bubnoval silně. — Chci-li tedy, abyste slyšely fuknutí na sklo, aniž bych na okně škody učinil, smím-li fuknouti jako tupal Prokop, anebo jako činil Karel? Jako Prokop. — Tuknu tedy, ale ne silně ani příliš slabě . . . Slyšely jste fuknutí to? Slyšely. — Já se dotekl tedy stolu, kamen, skla tak, že se to ozvalo, i vy jste se dotkly dlaní svých tak, že to bylo slyšeti; když se některých věcí dotýkáme tak, že to slyšeti jest, říká se, že věci ty vydávají *zvuk*. Co vydávají věci? — Kdy vydávají věci zvuk? Když se jich dotýkáme. — Vždycky-li věci vydávají zvuk, když se jich dotýkáme? — Tedy ne vždy; jen tenkrát, když se jich silněji a rychle dotkneme.

Zdali pak vydá dřevo takový zvuk jako sklenice? — Vydává-li zvon takový zvuk jako kámen? — Je-li tedy zvuk věci stejný nebo nestejný? — Zvuk některých věcí bývá nám příjemný, milý, libý. Jmenujte věci, které vydávají zvuk příjemný! — Ano housle, dobře-li se na ně hraje; co ještě? Harfa. — Co dále? Zvonečky, cimbálky u hodin. — Pojmenujte věci, které vydávají zvuk nemilý, nepříjemný! Puklý zvon, natlučený hrnec. — Které věci vydávají zvuk silný, veliký? (Zvon, buben, prázdný sud.) Věci, které vydávají zvuk malý, slabý? (Dřevo, papír, sláma.)*

Rozprava druhá.

o hlase.

Dítky, už jsme povídali, že dřevo, sklenice, zvon, harfa a jiné věci vydávají cos slyšného, když se jich náležitě dotkneme; co je to? Zvuk. — Patřte nyní na mne! Stojím pokojně a ničeho se nedotknu, uslyšíte-li přece něco: *ha!*? Ano, uslyšely jsme. — Od koho jste co uslyšely? Od vás. — Učiňte na povel i vy tak, abych já to slyšel také od vás! (Teď!) *Ha!* Vy jste prve uslyšely mne, a já nyní zase slyšel vás něco učiniti. Čím jsme učinili to, co bylo slyšeti od nás? *Ústy*. — Co však jsme musili

*) Pakli se tu v dalších rozpravách dítky k odpovědém nevyvolávají pokaždé zejména (což vlastně ve skutečnosti dítí se má), děje se toliko pro krátkost a pro ušetření místa. Jinak by nebylo po učitelsku, aby při skutečném provádění předmětů dítky vesměs vybízely se k odpovědém; rozumí se, vždy toliko jedno.

ústý učiniti, aby bylo slyšeti *ha!*? Musili jsme ústa otevřítí. — Avšak hle! já opět ústa otevru . . . slyšely-li jste něco? Neslyšely jsme ničeho. — Otevřte také jen ústa a učíňte, jako jsem učinil já! . . . Já teď od vás též ničeho neslyšel. Což jsme při otevřených ústech musili ještě učiniti, aby bylo slyšeti *ha?* (Nevědí-li dítky odpovědi, řeknu:) Udělejte ještě jednou *ha!* — Odkud pak se vám to *ha* dostalo do úst? Ze chrťánu (z průdušnice.)*) I což jste přitom učinily ve chrťánu, aby to *ha* bylo slyšno? Dechly jsme. — I já jsem musil dechnouti a tolik dechnouti, abyste slyšely mne vy. Dechneme-li tak, že to jest slyšeti, říkáme takovému dechnutí (dechu) *hlas*; jak říkáme slyšnému dechu? — Když jsme tedy vydehli *ha*, že to bylo slyšeti, co je to *ha?* — Učily jste se tomu, že věci vydávají zvuk, když se jich něčím dotkne; my však vydáváme ze sebe *hlas*. A čeho potřebujeme k tomu, abychom vydali hlas, jako jest *ha?* Úst. — Čeho jste řekly ještě? Chrťánu. — Opět vydám ze sebe hlas, hleďte na má ústa a slyšte: *mm!***) Jest-li opět takový, jako *ha?* Není. — Který hlas je to? *mm*. — Hlas ten vyřknete ještě jednou, ale dejte pozor, co přitom učiníte; nuže vyřkněte jej! *m*. — Co jste přitom učinily? Zavřely jsme ústa. — A čím jste ústa zavřely? Rtůma. — Čeho jste tedy potřebovaly, abyste mohly hlas *m* vydati? Rtů. — Dobře, rtů jste k tomu použily; ale kudy as mohl hlas ten dostat se z úst, když jste ústa měly zavřená? . . . Vydejte ještě jednou hlas *m!* — *m* — Víte-li, kudy vyšel hlas ten? To jest pro vás těžká hádanka; povím vám to: Hlas ten vyšel nosem. Jest vám to asi podivno; ale je tomu tak. Čím vyšel hlas *m?* Nosem. — Čeho jste tedy kromě rtů ještě potřebovaly k vyřknutí hlasu *m?* Nosu. — Vyřknu zase jiný hlas: *te!* Vyřkněte jej také! *te* — Čeho jste v ústech upotřebily zase, byste vydaly hlas *te?* Jazyka. — Čeho ještě? — K čemu jste jazyk přitiskly? K zubům. — A tedy čeho jste, mimo jazyk, ještě užily, aby ozval se hlas *te?* Zubů. — Vyřkněte takovýto hlas: *el!*? *el*. — Abyste vyřkly hlas *el*, co jste učinily v ústech? Přitiskly jsme jazyk k patru. — Čeho jste tedy v ústech potřebovaly k vyřknutí toho hlasu? — Jazyka a patra. — Ještě jedno jste mi nepověděly; odkud totiž dech do chrťánu přichází; kdo si to pamatoval? — nuže — Bohdánku!? — Z plic. — Co činíme plicemi? Dycháme. — Bez plic nemohli bychom dychati. — A když bychom dychati nemohli, vydávali bychom nějaký hlas? — Čeho tedy přede vším potřebujeme k vydávání hlasu? — Všem, čeho užíváme k vydávání hlasu, říká se ústrojí hlasové (mluvní); jmenujte ještě všechno ústrojí hlasu! Plice, chrťán, ústa, rty, jazyk, patro, zuby, nos. — Avšak netoliko my zde, i jiní mají nám podobná ústa, podobný nos, podobné zuby a mohou vydávati hlas takový, jako vydáváme my.

*) Samo sebou se rozumí, že hned z nejprvnějších zábav s dítkami těmto už známy jsou jména údů lidského těla a zvláště ústrojí mlavy i výkony jejich.

**) Nikoli *em*, nýbrž bez *e*.

Kdo jsou to všichni i my s nimi? Lidé. — Kdo tedy může vydávati hlas? Lidé. — Mohou-li sklenice, dřevo, kámen, vydávati hlas? — Co jen mohou vydávati tyto věci? Zvuk. — Věci ty vydávají toliko zvuk. A proč věci tyto nemohou vydávati hlasu? Proto že nemají úst, rtů, zubů atd. — Aneb jak to jinak a kratčeji řekneme? — Nemají ústrojí hlasového. A jsou-li to věci živé? — Jaké jsou to věci? Neživé. — Neživé věci nevydávají hlasu, vydávají pouze zvuk. Ale jsou bytosti — vy je dobře znáte — a ty také vydávají hlas; dovedete-li některou tu bytost jmenovati?*) Ovce. — Který hlas vydává ovce? *bé*. — Jest-li ovce bytost živá nebo neživá? — Proč může ovce vydávati hlas? — Má-li též ovce ústa, jazyk, zuby, plíce, chřtán? — Jmenujte ještě jinou bytost, která vydává hlas! Kohout. — Který jest hlas kohouti? Kykyryhy! — Má-li kohout také zuby? Co však přece má kohout? Zobák. V něm má jazyk a patro; též má i chřtán, ale zubů nemá. Co však jsou ovce i kohouti? Zvířata. — Kdo tedy, mimo lidi, také vydává hlas?

Rozprava třetí.

O rozličnosti hlasu.

Klepnu několikrát na tabuli, pozorujte, bude-li zvuk dřeva pokaždé jiný anebo vždy stejný . . . ; jaký byl ten zvuk pokaždé? Stejný. — Což, kdybych klepal na sklenici, jaký cinkot byste slyšely pořád? Stejný. — Jakž buben, vydává-li zvuk stejný nebo nestejný? Stejný. — A jaký zvuk vydává vždy zvon? Stejný. — Dřevo, sklenice, buben, zvon, jsou-li to bytosti živé nebo neživé? — Vydávají-li bytosti neživé čili věci zvuk stejný nebo nestejný? — Všimněme si některých bytostí živých, totiž zvířat, která vydávají hlas; jmenujte některé zvíře, které vydává hlas! Kráva. — Který hlas vydává kráva? *mm*. — Vydává-li kráva, kdykoli se ozve, vždy hlas takový anebo někdy také jiný? Vždy takový. — Co říkáme o ovci, kdykoli vydává hlas? Že bečí. — Bečí-li ovce pokaždé jinak? — Jak bečí ovce pokaždé? Stejně. — I vůl a koza vydávají pokaždé též stejný hlas, kdykoli je slyšíme. Co říkáme o volu, když vydává hlas? — A o koze? — Tedy víte, že některá zvířata vydávají vždy též hlas, stejný. — Vidí-li pes přicházeti pána svého, co dělává hlasem? Štěká. — Což, když někoho varuje, aby jemu nebral, co on drží v zubech, co tu dělá? Vrčí. — A když bývá smuten, truchliv? Vyje. — Ještě zas jinače se ohlašuje, když jej něco bolí, nebo když se něčeho bojí? Kňučí. — Pes tedy někdy štěká, někdy vrčí, jindy vyje a jindy kňučí; kolikery hlas

*) Jsou-li děti pro odpověď v nesnázi, učiníme otázku: Má-li, kromě lidí, ještě někdo jiný ústa čili hubu, jazyk a zuby?

může tedy vydávati pes? Čtverý. — Bývá tedy hlas psí vždy týž, stejný? — Proto, že hlas psí nebývá vždy stejný, říká se, že bývá rozličný; jaký bývá psí hlas? — A čím se ohlašuje kočička? Mňoukáním. — Ano, je-li hladová nebo žíznivá anebo chce-li, abyste jí otevřely dvěře, tedy mňouká, jako by prosila. Ale co činí kočka hlasem, pakli jí to těší, že sedí vedle vás? Vrní (přede).*) — Kočka tedy může mňoukati nebo vrněti; také syčí, když jí někdo dráždí; kolikerý hlas může vydávati kočka? Trojí. — Kráva vydává vždy týž hlas; kočka může vydávati trojí hlas; pes čtverý hlas; není-li pak jiných zvířátek, která vydávají mnohem více hlásků, než ta naše domácí zvířata? Která zvířátka jsou to asi? Ptáci. — Jmenujte některé ptáky, kteří vydávají mnoho rozličných hlásků? Kanárek, čížek, stehlík, pěnkava, slavík, skřivan. — Každý z těchto ptáčků, zpívá-li, vydává mnohem více rozličných hlasů, než kterékoli jiné zvíře. Avšak kolik hlásků i ten zpěvavý ptáček vydati dovede, snadno lze spočítati, když se na to dává pozor. Než i ten nejzpečnější pták nemůže tolikrát změnití svůj hlas, nemůže tolik rozličných hlasů vydávati, jako jich vydává člověk zdravý. Pomysleme jen, jak mnoho rozličných písní lidé zpívati dovedou, a vždy jinými a jinými hlasy! Kdo tedy může vydávati mnohem více rozličných hlasů než vydávají zvířata? Člověk. —

Ale nám dal milý pán Bůh hlas; víte-li, dítky, k čemu? Abychom mluvití mohli. — Též potřebný jest i zvířatům hlas od pána Boha jim daný. Neboť mohla-li by zvířata bez hlasu křičeti a na sebe volati? Nemohla. — Čeho by ptáčkové bez hlasu nemohli činiti? Nemohli by zpívati. — Čeho by pes činiti nemohl, když by se blížil zloděj? — Zvířata též jaksí mluví a to svým způsobem; ona mají též jakousi mluvu, aby jedna druhým se ozývati a sobě i rozuměti mohla. Tak pták, slyší-li volati ptáka jiného, takového, jako jest sám, hned se také ozývá hlasem onomu ptáku známým, jako by jemu chtěl dáti věděti o sobě. Ovce volá jehňátko svoje, zaběhlo-li daleko, a toto, když slyší svoji matku, ovcí, dává jí bekotem svým znamení, že ji už hledá a k ní běží.

Jako zvířata mladá, pakli vydávají nějaký hlas, tak i zvířata vyrostlá, starší, mluví, jen že hlasem silnějším. Jak zpívá kohoutek mladý, tak zpívá i kohout vyrostlý, starší. Mimo to pán Bůh propůjčil ptákům ten dar, že se od nikoho nemusejí učiti zpěvu, a přece dovedou zpívati, byť i zpěvu žádného ptáka nebyli nikdy slyšeli. Kanárek, když se vylíhnul z vajíčka, bývá někdy v kleci samotén, aniž by bylo ve světnici kanárka jiného, a přece když povyroste, zpívá, jako zpívají kanárkové jiní. Ptáci tedy sami od sebe zpěvu se naučí. S lidmi to tak není; lidé musejí se učiti mluvití i zpívati. Vy, dítky, za nejútlejšího mládí neuměly jste mluvití. Pakli se vám chtělo jísti nebo pítí anebo-li jste cítily nějakou bolest, nemohly jste to pověděti než jediným hlasem; byl

*) Učitel má ovšem na vůli, aby i o jiných dětem známých a hlas vydávajících zvířatech promluvil.

to hlásek *ááá*, nebo pláč. Křič-li dítě tak, může-li maminka nebo chůva vědět hned, co ono chce? — Později teprv, když dítě je starší i ustavičně okolo sebe slyší mluvit rodiče, chůvy, bratry, sestry, chce činit podobně, jako oni, a počne vydávat více jiných hlasů i volá někdy „*pa-pu!*“ Co tím chce říci? chce jísti. — I což, chce-li se jemu pít, jak volá? *Bum-bu.* Jak volá na maminku? *Mama.* — A spatří-li tatínka? *Tata.* —

Vidíte, tak to bylo i s vámi, že jste neuměly mluvit, jak mluvíte nyní. A mluvit jste se naučily tím, že jste slyšely a slyšíte mluvit jiné, rodiče, bratry, sestry a jiné lidi. Avšak to není dost, jak mluvíte nyní. Rozumní lidé mluví ještě lépe, než mluvíte vy; choďte tedy pořádně do školy a pilně se učte, aby jste dovedly mluvit, jako mluví lidé velcí, rozumní.

Rozprava čtvrtá.

O hláscích i o písmeně *í*.

Dítě, co zde držím? Knihu. — Co má ta kniha zde na povrchu? Desky. — Co jsem nyní s knihou učinil? Otevřel jsem ji. — Co je tady v knize? Listy. — Každý list má stránku jednu zde, a jednu zde; co má každý list? — Kolik stránek má každý list? — Čeho v knize jest více, listů nebo stránek? — Pohledněte, na této i na ostatních stránkách jsou řádky; zde nadleho jest řádka, a pod tou řádkou až dolů jsou samé řádky v řádkách zase jsou samá znaménka malá, a každé to znaménko znamená nějakou hlásku. Kdo zná všechny hlásky, kterými mluvíme, i ta znaménka pro ty hlásky, ten dovede čísti čili vyprávěti všechno to, co jest hezkého v té knize. Přečtu vám hned něco co v této knize jest: „U hlavy mám uši, těma poslouchati slušám.“ Slyším-li“ atd. — Anebo zde zase: „Ústa mám a mluvit umím.“ — „Neškod, chlapče, ptáčkům, veselým zpěváčkům.“ Chcete se tomu učiti, abyste to všechno v knize uměly také čísti? — Nuže já vás budu rád tomu učiti. Dejte pozor! Malý hošík Vítek, trhal kvítí (čili květinky) v zahrádce i chtěl si z toho kvítí věnek (čili věneček) uvíti. Na jedné květině seděla včelička, které si Vítek nevsímal, a když květinu chtěl utrhnouti, včelička jej bodla do malíčka. Proto že Vítek trhal kvítí pravou rukou do kterého malíčka píchla jej včelka? — Ukažte pravou ruku! — Ukažte jen pravý malík! — Proto že bodnutí Vítkova bolelo, dal se do pláče a křičel: „*I, í, í* to bolí!“ a bědoval tak, že to bylo slyšeti nejen po celé zahradě ale i všude okolo zahrady. Plačtivý křik Vítkův uslyšela maminka jeho. I ozvala se a volala: „Co je ti, Vítku, co je ti?“ Pak šla k němu a když se dověděla, co Vítkovi se stalo, řekla jemu: Vidíš, tak to dělá včelička; on

se bála, že ji chceš chytit a jí ublížiti, a ze strachu se bránila. Podruhé buď opatrnější a nesahej, kde sedí včelky; neboť ony z kvítků se živí a připravují nám sladký med. Povězme si to ještě jednou o tom malém Vítkovi; já vám to budu předřikávati a vy to budete po mně opakovati:

Vítek malý trhal kvítí,
chtěl si z něho výnek víti;
v tom jej píchla včelička
do pravého malíčka.
„I i i i to bolí!“
křičí Vítek do okolí —
až se ozve matička
řkouc: „Tak dělá včelička!
Toho píchne, kdo ji chytí,
ona o své živobyti
bojí se a brání,
když ji strach dohání.“

Kterou hláskou křičel Vítek, když jej včelka byla bodla?
I i i i! Nezapomeňte té hlásky *i!*

Anebo :

Jistá maminka, když v zimě poprvé zatopila v kamnech, řekla Petříčkovi, ještě malému pacholčkovvi: „Petříčku, nyní ke kamnům nechoď, jsou horká, pálí.“ Na to maminka odešla do kuchyně. Petříček byl sice hošík poslušný, ale tenkrát brzo zapomněl na to, co maminka jemu před chvílkou byla pravila. I přiblížil se ke kamnům a sáhl na ně; než v okamžení hned trhnul rukou, zatřepal jí a vykřikl žalostně: „I, to pálí!“ Jak vykřikl Petříček? — Když Petříček vykřikl, kterou hláskou jeho bylo slyšeti nejprve, jak ústa otevřel? *I* — Ano, hlásku *i* bylo slyšeti nejprve. A když maminka po jeho výkřiku vešla do světnice, a Petříček s očima slzavýma jí žaloval, co se stalo, pravila jemu: „Hleď, chlapečku, vždyť jsem tě varovala, abys nechodil ke kamnům, že jsou horká; nuže, chceš-li opět sahati na horká kamna? „I to bych si dal!“ zvolal Petříček; jak zvolal Petříček? — A kterou hláskou vyslovil opět nejprve? *I* — Pamatujte si tu hlásku *i!* — Hlásky té často užíváme, když mluvíme. Poslechněte, povím vám ještě něco.

Jistý hošík s každým dobře vycházel a neublížil nikomu. Zpěvavé ptáčky měl velmi rád; proto však jich přec nechytal a nezavíral do klecí. On říkával, že jej ptáci těší více, když je vidí po stromech poletovati a prozpěvovati, než jsou-li zavřeni v klecích jako ve vězení. Též říkával, že pán Bůh ptákům dal křídla k tomu, aby pod širým nebem daleko létali, a venku, na svobodě že jsou veselejší a déle živi nežli uzavřeni. V zahradě, na poli a v lese, že zpívají nejlépe. Často sobě myslel, jak by as bylo jemu, kdyby

někde stále byl zavřen, jako pták v kleci zavřen bývá. V zimě, bylo-li mnoho sněhu, že ptáčekové nemohli sobě naléztí potravu, litoval jich, měl s nimi útrpnost; ten dobrý hošík i házival jim na dvoře nebo v zahradě nepotřebné zrní, které za přebírání hrachu nebo čočky anebo krup za celé léto byl naschovával, a jež nyní dobře se hodilo ubohým hladovým ptáčkům za pokrm. Rodiče jeho chválili jej za to, že byl tak dobrosrdečným a rozumným. — Pověděl-li jsem už také, jak se ten hodný hoch jmenoval? — Jmenoval se Isidor; jak se jmenoval? —

Zcela jinak se choval Ignác, jiný chlapec. Ten sobě vyprosil na svém tatínkovi, že jemu pro radost koupil psíčka. Ignác však psíka brzo zanedbával, ani pořádně jístí, ani čerstvé vody jemu každodenně nedával, ba často i na obojí zapomněl; též nikdy ho nečistil. Ubohý psík trpěl hlad a žízeň, a to jej nutilo, že se toulával a po ulici kosti sbíral a ohryzoval. Konečně ani nepřišel domů. Měl-li ten chlapec chtítí psíka, když nechtěl o něj, jak se sluší, pečovati? — A jak že se nazýval tento nehodný chlapec? —

Nyní se dovím, zdali jste na něco nezapomněly, máte-li dobrou paměť. Kterou hlásku vydal Petříček nejprve, když se spálil? *I* — A kterou též hláskou zvolal nejprve, když se ho maminka ptala, chce-li opět sáhnouti na horká kamna? *I* — A jak říkali tomu hodnému hošíkovi, jenž tolik prál ptáčkům? Isidor. — A jak tomu, jenž si nechtěl hleděti svého psíčka? Ignác. — Já sám řeknu ještě jména těch dvou hochů, a vy mně povíte, kterou hlásku při každém tom jméně uslyšíte nejdříve: *I*-sidor. *I*-gnác! kterou hlásku jste slyšely pokaždé nejprve? *i*. — Dejte pozor, řeknu-li to dobře o těch dvou chlapečích; tedy ten hodný hoch jmenoval se *-sidor*, a ten nehodný *-gnác*; je tomu tak? — Kterou hlásku jsem pokaždé napřed vynechal? — Jak jsem měl říci místo *sidor*? — A jak na místě *gnác*? — Kterou hlásku jsem měl pokaždé říci napřed? —

Jistý hošík, šel-li ze školy nebo do školy, vždy každého známého, koho potkal, slušně pozdravil, smekl čepici a uklonil se způsobně. Setkal-li se u školních dveří s panem učitelem, nikdy nevstoupil první do školního domu nebo do školní světnice, pokaždé dal přednost panu učiteli a sám vešel tam teprv za panem učitelem. Když jej některý soudruh nebo spoluškolák navštívil a potom zase domů jíti chtěl, tedy jej hošík ten provodil až ke dveřím u domu, sám jemu dvěře otevřel, pozdravil jej a propustil. Hoch ten jmenoval se Ivan. Každý hoch, který se chová, jako se choval Ivan, je zdvořilý; jaký byl tedy Ivan? — Kdo byl zdvořilý? — Který hlásek slyšíme první při jméně *I*-van? —

Teď znáte tu hlásku *i*; budete-li pak ji i zítra věděti, když se vás na ni zeptám? — Budete-li i zítra věděti, řeknu, že máte dobrou paměť. Abyste si hlásku *i* snadněji pamatovaly, udělám vám pro ni zde na tabuli znaménko: *i*. Hle, jak vyhlíží! . . . Zna-

ménko to má nám vždy připomínati hlásku *i*, kdykoli je budeme viděti. Pro kterou hlásku je tedy znaménko to? — Napište si je každý na své tabulce!

Rozprava pátá.

O hlásce *i* o písmeně *u*.

Kdys v podvečer (bylo to v letě) jsem šel podle samých luk a slyšel jsem jakési kuňkání z kalužiny takovýmto podobným smutným hlasem „^u ^u ^u ^u“ I jdu dále až blízko k veliké louži. Najednou kuňkání utichlo. Také brzo na to slyšel jsem jak to v té kalužině dělalo žblunk, žblunk! Cosi tam totiž opět hopkovalo z trávy do louže; co to as bylo? — Ano, žáby to byly, které tak byly kuňkaly. Jak tedy kuňkají žáby? — Zde vám ukáží podobnou žábu vyobrazenu. Hle, jak vyhlíží! Nezapomeňte, kterým hlasem žáby kuňkají. Podobné hlásky potřebujeme často při mluvení.

Kdyby se vás někdo zeptal, abyste mu pověděly, co jest malíř, co byste as řekly? . . . Poslechněte: malíř dovede zhotoviti krásný obraz, jaký zřídka kdo před tím byl vykonal; sochař vytvoří z kamene nebo ze dřeva sochu takovou, že vypadá, jako by živa byla; stavitel zas provádí rozličné stavby, jako jsou kostely, domy, mosty, a bývají stavby ty tak pěkné, že se jim každý obdivuje. Proto že tito lidé dovedou vykonati nesnadná a zvláště pěkná díla, jmenují se *umělci*. Co jest tedy stavitel? — Co jest sochař? — A co byste odpověděly, kdyby se vás někdo otázal, co jest i malíř?

Ptáci se schovávají ve hnízdech, a když létají, nosí svých hnízd s sebou; jsou však zvířátka, která, když po zemi se plazí, nosí hnízdečko svoje s sebou na hřbetě; která jsou to zvířátka? . . . (Hnízdečko to je zatočená skořepinka.) Hlemýždi. — Dobře, hlemýždi jsou to. Ta jejich skořepinka jmenuje se *ulita*; jak slove hlemýžď skořepinka? — Když dříví shoří, není hned z něho popel; co je z něho dřívce? *uhlí*. — Co se činívá s masem vepřovým, aby z něho byly šunky? Udívá se. — A jak se jmenuje každé maso, které se bylo udilo? *Uzenina*. — Má-li tatínek bratra, jak říkají dívky tomu tatínkovu bratru? *strýc*. — Má-li však maminka bratra, jak zase dívky říkají bratru mamičinu? . . . Bratru mamičinu mají dívky říkati *ujec*. Jak že říkají dívky bratru mamičinu? —

Pověděli jsme, kterým hlasem kuňkají žáby; jak to bylo? — I řekl jsem, že podobného hlasu užíváme sami při mluvení; uslyšíme to nyní. Povězte, co jest malíř? — Jak se jmenuje skořápka hlemýžďí? — Jak říkáme masu, které se bylo udilo? — Co se udělá nejprve ze spáleného dříví? Jak jmenují dívky bratra ma-

minčina? — Co jste nyní všechno jmenovaly, budu ještě jednou jmenovati já, a vy pozorujte, kterou hlásku při tom uslyšíte po každé nejprve; *u*-mělec, *u*-lita, *u*-zenina, *u*-hlí, *u*-jec; která hláska to byla vždy první? *u*. —

Nebozez už znáte; zde však mám nástroj také k vrtání dřeva. Nástroj ten nemá špičky, ani nevyhlíží, jako by ku konci byl skroucený, jak to vidíme na nebozezu; na konci, kterým se vrtá, jest vyhlouben, jako žlábeček, jako kdybychom brk nebo stéblo po délce zřízli. Nástroje takového potřebují nejen truhláři ale i lidé, kteří hotují dřevěné klece a posady na drůbež, poněvadž dřevo tenké by se snadno štíplo, kdyby vrtáno bylo nebozezem. Pověděl-li jsem už, jak se vrtací nástroj takový jmenuje? — Jmenuje se *ušátko*; jak se jmenuje nástroj takový? —

V chaloupce na zemi sedělo malé dítě a jedlo z misky mléko s uvařenými v něm krupami. Brzo připlížil se k němu hádek i počal jemu z misky mléka upíjeti. Dítě se tomu smálo; ale když vidělo, že hádek upíjí toliko mléka a krup že nechává, poklepávalo jej lžičkou a řeklo: „Nejen mjíčko, také kjoupky papej!“ Umělo-li to dítě už dobře, správně mluvit? — Neumělo; bylo ještě malé. Kdyby bylo umělo správně mluvit, jak by to bylo řeklo? — Abyste věděly, jaký to hádek byl, mohu vám podobného ukázati... Zde jest! Had takový bývá v lesích, ale připlíží a vkrádá se též do příbytků lidských a do sklepů, kde bývá schováno mléko, jež rád pije, a proto že miluje teplo, zalézává do kuchyň ba i do postelí, aby se tam hřál. Had takový snadno krotne a člověku neškodí, tak že jej v ruce držeti i v kapse nositi možno. Povím vám ještě, že hadu tomu říkají *užovka*; jak říkají hadu tomu? —

Jak se jmenuje ten žlábkovitý nástroj vrtací? — A ten had? — A která hláska jest při obou těch jmenech první? *u*.*) — Abyste si mohly též na hlásku *u* snadněji vzpomenouti, napíši vám pro ni též znaménko na tabuli. Pro kterou hlásku že napíši znaménko? —

(Napíše se písmeno *u*.)

Takhle vyhlíží nové to znaménko! — Napíšte si je také! — Nyní přemýšlejte, zda-li umíte samy též něco pojmenovati, aby hned na počátku bylo slyšení hlásku *u*, jako když jste řekly: *u*-hlí? *uzel*, *ubrus*, *ucho*, *ulice*, *udice*, *učení*, *učitel*, *učeník*, *uhlíř*, *uzda*, *uhelnice*, *uši*, *ucha*.**)

Napíšte též písmeno *u*.

*) Učitel sám uzná, kolik zde onde uvedených příkladů pro pojmutí té neb oné hlásky dětkám potřebí jest, i dovede si vybrati.

***) Pak-li by děti nevěděly ničeho, pomáhá se jim, jako na př.: Když krejčí nebo švadlena navlékne nit, co udělá na konec niti? — *Uzel*. — Který to brus, jímž sobě lidé při jídle ústa utírají? — Hádejte?

Rozprava šestá.

O hlásce a o písmeně o.

Pšenici, žito, ječmen, oves už znáte; jak všemu tomu říkáme? — *Obilí*. — Chce-li rolník, aby na poli rostlo obilí, musí nejprve pole pohnojiti (omrtviti) a potom zorati. Avšak tu by jemu ještě žádné obilí nerostlo, kdyby pole jen pohnojil a zorál; čeho mu ještě třeba na poli činiti, aby mu tam nové obilí rostlo? — Třeba mu obilí na poli zasévatí. — Povězte, co mimo pšenici, žito, ječmen a oves rolník ještě zasévá? — Hrách, čočku, jetel, vikev. — Všechno, co rolník na pole zasil, aby to rostlo, jmenuje se *osení*. — Jak se nazývá všechno, čím rolník osil pole? — Obilí, které má rolník doma, jest-li také *osení*? — Kterému jen obilí říká se *osení*? —

Některé obilí zasévá se s jara, některé na podzim. Obilí, které se zaseje na podzim a zůstane na poli přes zimu, nazývá se *ozim*. — Jak se nazývá obilí zaseté na podzim? — Každému-li obilí říká se *ozim*? — Kterému jen? — Teď jsme pověděli, že pšenici, žito, ječmenu, ovsu říká se obilí; že všechno, čím se pole oseje, nazývá se *osením*, a obilí na podzim zaseté že slove *ozim*. — Pojmenuji ještě jednou, co jsme jmenovali, a vy mně potom povíte, kterou hlásku jste slyšely vždy nejprve; tedy: *o*-bilí, *o*-sení, *o*-zim; nuže, která hláaska byla pokaždé první? — *o*. — Kdo dovede říci jméno toho obilí, kde hned s prvu jest slyšeti též hlásku *o*? — *Oves*. — Kterou novou hlásku budeme tu sobě zase pamatovati? —

Zde vidíte rostlinu, která roste na lukách a květe na podzim; podobá se lilii, ale jest jedovatá, a proto i dobytek, když se na louce pase, ani se jí hubou netkne, nežere jí. Rostlina ta slove *ocín*. — Jak slove rostlina ta? — Kde roste? — Čemu se podobá? — Proč jí nežere dobytek?*) —

Z čeho se dělají nože, vidličky, nůžky i šavle? — Ze železa. — Jest pravda; avšak tyto věci nemohou se dělati z každého železa. Železo, z jakého se ty věci dělají, jest tvrdší než obyčejné železo a jmenuje se *ocel*. —

Jak se jmenuje železo na nože a na šavle? —

Mám vyobrazené zvíře; avšak než je ukáži, něco o něm dříve povím. Jistý pán koupil si podobné zvíře živé. Mělo čtyry nohy, chodilo však na zadních nohách, a nohy přední drživalo jako člověk držívá ruce. Bylo velké, jako člověk. (Děti: „Byl to medvěd.“) — Počkejte, ještě jsem nedomluvil; nebyl to medvěd.***) — Přišel-li nějaký host do domu pánova, zvíře to hned šlo samo hosti vstříc a uvítalo jej poklonou. Před jídlem prostíralo na stůl; při jídle

*) Buď hned aneb příležitostě vždy věc skutečná neb vypočtená se ukáže.

**) Arci, že učitel navádí děti k tomu, aby ni jemu ani komu jinému nepřerušovaly řeč a nepředstihaly odpověďmi svými otázky jeho.

stávalo za pánem nebo za paní i obsluhovalo je, a sedělo-li někdy též u stolu — při čaji (když se pil čaj), samo si brávalo klíšťkami cukr, dávalo jej do čaje a míchalo lžičkou; a když hosté někdy připsjeli na zdraví, ono též svojí číší přituklo. Někdy jemu i napadlo, že sobě hlavu šátkem obvázalo, jako by je hlava bolela. Avšak v šoupleti u postele nechtělo líhati; vždy sobě raději ustlalo na podlaze podle šouplete. — Proč as nechtělo spáti v šoupleti? . . . (Snad proto, že se bálo, že by je mohl někdo zastrčiti pod postel). — Hle, tady jest zvíře to vyobrazeno a jmenuje se *opice*. — Jak jmenuje se zvíře to? —

Jak slove ona liliovitá, jedovatá rostlina, rostoucí na lukách? — Jak se jmenuje železo na pily a na nože? — A jak slove to obratné, čiperné zvíře? — A když jste řkaly: *o-cún, o-cel, o-pice*, kterou hlásku vyřkly jste pokaždé nejprve? — I pro tuto hlásku *o* uděláme si znaménko. Dejte pozor, jak je dělám; potom napíšete si je také. Hle, takto vypadá.

Píše se písmě *o*.

Co jsem tady napsal? — *o*. — Co je zde? *i*. — Zde? *u*. — A to poslední zde? *o*.

Již jsem vám leccos pověděl, co se vám líbilo; teď zase povězte mně, co bych rád slyšel. Znáte už mnohé věci; jmenujte některé, aby při tom hned s počátku slyšena byla hlásky *o*: — *ocet, oděv, oko, oči, okov, okenice, otec, oheň, olej, osel, olovo, okurka, ořech, opálka, ošatka, osa, ovoce, oprat, obojek, opasek, otruby, ostruha, oráč, orel, obráz, obruč*. —

Co bývá u oken, aby slunce nesvítilo do pokoje? —

Opony. — Jak se jmenuje část boty nebo střevíce, která jest okolo paty? — *Opatek*. — Hle, tady jest suchá už ratolest, kterou v loni vítr se stromu ulomil; jistý pacholíček ji zdvihl a sem do školy přinesl i pravil, abych jemu pověděl, z jakého stromu ta ratolest jest. Listy její jsou poněkud okrouhlé, tedy přiookrouhlé, a po kraji jako zařezané a mají dlouhé řapíky; protož i za nejmenšího větríčku stále se třesou. Stromy takové rostou v lese, a když někdo zimou nebo strachem se třese, říkávají lidé, že se ten člověk třese jako? . . . *osyká*. — A to právě je ta osyka. — Po takovýchto listech a po jich stálém otrásání se, můžeme osyku poznati. — Zde mám kámen, z jakého se stavívají domy tam, kde se ho nalézá mnoho. Kámen ten slove *opuka*. Opuka, jak vidíte, jest barvy šedožluté; dá se snadno otloukati. — Nač že se potřebuje opuky? — Kdo staví domy? — Každému-li kamenu říká se opuka? — Jaké jest barvy? — Opuka láme se ze skal opukových špičákem, jenž jest nástroj motyce podobný. Skály opukové i jiné trhají se také střelným prachem.

Napište *o*.

Rozprava sedmá.

O hlásce i o písmeně *a*.

Poslechněte, dítky, budu vám opět něco vypravovati. —

Nejvyšší a nejbohatší pán na světě měl velikou a překrásnou zahradu, jaké dosud na zemi nebylo; zahrada ta slula *ráj*. Byly tam nejvzácnější stromy, které nesly nejchutnější ovoce všeho druhu. Všude bylo mnoho spanilých květin, jež vydávaly přelíbeznou vůni. Zahradou vesele pobíhala i poskakovala všeliká velká i malá zvířata. Po stromech poletovali rozliční sliční ptáci, kteří až milo příjemně zpívali. Potoky nejčistší vody protékaly tuto rozkošnou zahradu. Pán, jemuž náležela zahrada ta, není však jen nejvýše bohatý, ale jest i nejvýše dobrotivý. On uvedl do té zahrady dva lidi, muže a ženu, aby tam utěšeně byli živi. Muž jmenoval se *Adam*, žena jmenovala se *Eva*. I řekl jim Pán: „Smíte a můžete ovoce jísti se všech stromů a nikdy neumřete; toliko s jednoho stromu nesmíte ovoce požívati.“ I šel a ukázal jim ten jediný strom, s něhož neměli ovoce požívati, a k tomu doložil přísně: „Pakli byste s něho ovoce jedli, umřete.“ Pán tedy těm dvěma lidem cos přikázal; a co jim přikázal? — Lidé ti měli v zahradě všeho dost a dost, čeho potřebovali; bylo-li toho třeba, aby jedli ovoce zapovězené se stromu? — Nebylo toho třeba; mohli spokojeně a šťastně živi býti; neboť tam měli všeho hojnost, všeho s dostatek, čeho si jen přáli. Oni také po nějaký čas žili spokojeně; až jednou *Eva*, když se procházela po zahradě, přišla k onomu stromu, jehož ovoce neměla jísti, i pohledla na ovoce to. (Kéž by jen byla hned odtud odešla!) — A čím dále na ně hleděla, tím více nabývala chuti, aby ho okusila. I utrhla se stromu toho jablko a jedla je; i dala také *Adamovi*, a on jedl též. — Dobře-li *Eva* tak učinila? Dobře-li byl i *Adam* učinil, že jablko jedl? — Uposlechli-li příkazu toho tak dobrotivého Pána? — Jací byli, proto že neuposlechli? Oba požili jablka, a přece věděli, že Pán jim to byl zapověděl. Za to je Pán vyhnal z ráje, i oba musili zemřítí. — Jak slula žena, kteráž první požila jablka se stromu zapovězeného? — A jak jmenoval se muž, kterýž též jedl jablko toto? — Kde se oba *Adam* a *Eva*, zdržovali? Kdo je uvedl do ráje? — Jaký to byl pán? — Kdo nejprv utrhl jablko? — A kdo byl *Evou* k neposlušnosti sveden? — Později opět pozeptám se na jméno tohoto muže; pamatujte si je.*)

Kdosi mně jednou vyprávěl o jistém děvčátku, jemuž říkali *Anežka*. Jak říkali děvčátku tomu? — *Anežka* stála kdys před domem a spatřila chudou avšak velmi hodnou spolužačku svoji, která domu šla s natlučeným džbánem v ruce a žalostně plakala. —

*) Děj ten může dítkám ovšem takto se vypravovati, pakli jej už dříve kdosi jiný, na př. pan katecheta dítkám nebyl vypravoval.

Jmenovala se *Apolenka*. — Anežka otázala se Apolenky, proč pláče, a chudé to děvčátko odpovědělo, že šlo pro vodu a při samé zdi že chtělo se uhnouti člověku jedoucímu s trakařem, že zavadilo džbánem o zeď i urazilo mu hrdlo. Anežka hned si pomyslíla, že Apolenka doma bude od svojí maminky plísněna, ba snad potrestána a proto že i pláče; i řekla Apolence: „Počkej zde na mne, hned tady budu.“ I odběhla Anežka k mamince svojí a pravila jí: „Matičko milá, Apolenka nerada rozbila džbán i jde domů s pláčem: bojí se as, že jí maminka její bude přísně domlouvati, ba snad že ji potrestá. Prosím tě, matičko, dovol, abych ze svojí pokladničky směla vzítí něco peněz a za ně Apolence koupiti jiný džbán.“ — Matička Anežčina dala si zavolati Apolenku a sama se jí ještě vyptala, jak se mohlo státí, že se džbán rozbil, a když shledala, že to nebylo zcela Apolenčinou vinou, dovolila Anežce vzítí peníze a koupiti nový džbán, avšak řekla: „Vidíte, děti, jaké opatrnosti jest vždy třeba, aby se nestalo škody.“ — O kolika děvčátkách jsem nyní vypravoval? — Jak říkali děvčátku, jemuž se rozbil džbán? — A jak onomu, které bylo tak dobrosrdečné ke své spolužáknici? —

Zde mám ve skleněné nádobce semínko, jaké dává se do těsta na vánočky; též za lék se ho někdy užívá a cukráři je prodávají ocukrované. Podám vám je nyní do ruky, abyste na ně se podívaly. — Neví-li někdo z vás, jak se to semínko jmenuje? — Povím vám, nezapomeňte však toho jména; — *anyz* se jmenuje. Jak že se jmenuje semínko to? — A co že jest anyz? — A tu mám kousek hedbávné látky, z jaké se dělají šaty pro ženské; ale jest to látka drahá, a protož i šaty z takové látky ušité bývají drahé. Látky té říkají *atlas*. — Jak říkají látce té? —

Hle, vizme zde ten obraz na stěně! — Jest to podobizna muže, který sic už dávno umřel, ale o němž by každé dítě mělo věděti. Muž ten, pokud byl ještě mlád, jako mladý jste vy, velmi rád se učil, a když vyrostl, velmi mnoho dobrého a užitečného věděl. Dítka měl tuze rád a také býval nejraději mezi nimi i rád je vyučoval, aby též dověděly se mnoho z toho, co on sám věděl. A proto že dítka vyučoval, kým byl? — Rády byste as věděly jméno toho slavného muže? — Jmenuje se *Amos Komenský*, a to zde jest podobizna jeho, kterou ozdobena jest škola naše. Učte se pilně, jako se on byl učil, a budete jemu podobny.

Třešně a višně znáte. — Jak chutnají třešně? — Jak chutnají višně? — Ale jsou i takové třešně, které nejsou ani zcela sladké, jako třešně, ani úplně kyselé, jako jsou višně; jsou jen trochu sladké a trochu kyselé; říkáme jim *amarelky* (*amrhele*). Jak říkáme těm nakyslým třešním? — Tady mám obraz rostliny, která, jak vidíte, jest v kruhuli čiří kořenáci; proto že rostlin takových u nás nesázejí na záhony a jen do kruhulí, aby je na zimu schovati mohli v záhřevně, by nepomrzly. — Rostlina ta jest památna tím, že vždy teprv po mnoha letech jednou květe. Štáva její jest velmi hořká i potřebuje se jí na léky pro nemocné. Rostlina ta slove *Aloe*.

Ted' budeme zase jmenovati všechno, o čem jsme si něco byli pověděli. — Jak se jmenoval Evin muž? — Jak se jmenuje ono semínko ve skleničce, jež se dává do těsta? — Jak sluje ta drahá hedvábná látka na šaty? — Jak ten slavný muž a učitel, jehož obraz tuto máme? — Jak říkají nakyslým třešním, o kterých jsme si byli povídali? — A které jest jméno rostliny, jež má hořkou léčivou šťávu v sobě? —

Nyní budu ještě jednou říkati ta jména a vy budete je říkati po mně, právě tak, jako já: *A-dam, a-nyz, a-tlas, A-mos, a-loe, a-marešky.* —

Kterou hlásku jsme vyřkli pokaždé nejprve? — *a.* —

Zda-li však na ni si vzpomenete i zítra, až se na ni budu tázati? — Abych vám pamatování to usnadnil, udělám zas na tabuli znamení; takového znamení až posud nemáme. Přihlížejte, jak to znamení budu dělati. —

Napiše se písmena *a.*

Pro kterou hlásku jest znaménko to? — Napište si je také... Kdykoli spatříte znaménko takové i ve knížkách svých, vzpomenete si na kterou hlásku? — A což to znaménko zde, kterou hlásku vám připomíná? — *o.* — A zde? *u;* — zde? *i;* — zde? *a.*

Mezi vámi jest záček, jehož křestné jméno má též s počátku hlásku *a;* který jest to záček? — Doma jemu říkají Loisiček; Aha, už to víte! — *P...ský* jest to. Avšak *P...ský*, když tebe tatínek poprvé přivedl do školy a dal tě zapsati pro školu, neřekl, že se jmenuješ *P...ský Loisiček*; jak řekl tatínek, že se jmenuješ? — Ano, tak řekl tatínek, a já tě též vždy jmenuji *P...ský Alois.* — A kterou pak hlásku při jméně tvém jakožto první vyslovíme? — *A.* — I jest mezi vámi jiných chlapců, jejichž jména křestná mají z předu hlásku *a;* kteří jsou to? —

Napište písmenu *a.*

Rozprava osmá.

O hlásce a o písmeně *e.*

Jakže slove ta největší voda na světě? — Někde blízko toho moře jsou kopce (hory), ve kterých dole pod zemí hoří ustavičný oheň. Podzemní ten oheň je tak prudký a mocný, že roztopí a rozvaří všechno, co se nalézá v zemi, jako jsou kovy, rudy, síra, kamenné uhlí. Když oheň ten v zemi začíná hodně buráceti, slyšívají lidé v okolí takového kopce hučení, dunění; ba i země se otřásá, až z toho jde hrůza a strach. Potom vrcholem hory vyzrazí hustý smrdutý dým a popel, i žhavé kameny metány jsou do

výše. Brzo vyšlehují plameny z otvoru nahoře a ohnivý sloup plápolá vysoko k obloze. Mimo to vyvalí se hořící hmota z otvoru hory a teče po stránkách vrchu jako ohnivá řeka. Kudy tato žhavá hmota teče, všechno spálí a zničí. Když hora vyvrhuje oheň a žhavou hmotu, říká se, že soptí, a proto se taková hora jmenuje *sopka*. Že však jest sopek těch na světě více, má každá svoje vlastní jméno, aby se vědělo, o které se mluví. Já nyní též budu mluvit o jakési sopce a budu vyprávěti, co se u ní znamenitého přihodilo. A je to znamenité a památné pro všechny dítky. Ale abyste věděly, u které sopky se to stalo, povím prve jméno té sopky. Sopka ta jmenuje se *Ětna*. — Jak slove ta sopka? —

Jeť to arci už velmi dávno, nikdo není tak stár, aby to pamatoval, a přec lidé dosud rádi si o tom povídají, co se přihodilo u té sopky, Ětny. — Tedy slyšte! Hned u samé té hory Ětny bylo město. I stalo se kdys, že Ětna počala soptít. Žhavá hmota valila se po stráni k městu i do samého města a ještě dále. Každý, co jen mohl, utíkal, aby nezahynul. Ve městě tom byla staričká matka, která měla dva syny. Synové ti byli by snadno utéci mohli; však matka utéci nemohla pro slabost. Synové tedy, aby svoji matku zachránili před hroznou smrtí, vzali ji na ruce a spěchali s ní z města, aby ji donesli na bezpečné místo. Brzo však byli unaveni a nemohli rychle dále jíti. A žhavá hmota hrnula se za nimi a byla už nedaleko jich. I zdálo se, že je postihne a zžehne, spálí. Avšak nestalo se tak. Bůh tomu nechtěl, aby zahynuli; Bůh je odměnil za to, že matku svoji tak vroucně milovali, že byli hotovi, dáti za ni i svůj vlastní život. Když žhavá hmota byla už blízko jich, rozdělila se ve dva proudy a tekla opodál kolem nich, tak že zůstali uprostřed, jakoby byli na ostrůvku nějaké řeky, a — nestalo se jim nic, byli zachráněni i s matkou svojí. — Jací byli synové tito? — Byli to synové věrní; neboť neopustili milé své matky, když jí hrozilo neštěstí. —

I jak že slove sopka, u nížto se udal ten památný příběh? —

Jistému děvčátku zemřeli rodiče, tatínek i maminka. Jak se jmenuje dítko, které nemá rodičů? — Siroťka toho vzala k sobě jeho babička. Ale babička byla velmi chuda i churava. Jednou se rozstonala tak nebezpečně, že děvčátko se obávalo, že by i babička mohla umřít. I běželo honem k lékaři a řeklo jemu: „Pane, prosím vás, pojdte brzo a uzdravte moji nemocnou babičku; já kromě Boha nemám na světě nikoho, nežli svou milou babičku. Ona sice nemá dokonce žádných peněz, aby se vám odměnila, ale já vám za vaši pomoc sama zaplatím.“ — Lékař byl dobrosrdečný muž i usmál se, a když viděl, že děvče na sobě má sice čisté avšak chatrné šatičky, pravil: „A jak bys ty mohla mně zaplatiti? — „Dám vám tento zlatý prstýnek, který bych nikomu jinému a za žádné peníze nedala; ale vám za vaši pomoc jej ráda dám.“ — Lékař vzal klobouk a šel s děvčetem k babičce jeho, i podařilo se mu nemocnou uzdraviti. Děvčátko bylo plno radosti, že jest babičce zase lépe, i došlo opět k lékaři a podávalo jemu v od-

měnu zlatý svůj prstýnek. Lékař se na děvče podíval a řekl: „Tys ondyňo řekla, že bys ten prstýnek nikomu a za žádné peníze nedala? proč bys toho neucinila?“ — „Proto, že jsem jej od své nebožky maminky na památku dostala.“ Na to jí řekl lékař: „Když to je památka na nebožku tvoji maminku, tedy si jej nech, já od tebe ani od tvé babičky ničeho nežádám; a kdyby babička opět se roznemohla, tedy jen přijď pro mne, a já ji budu léčiti zase bezplatně.“ Děvčeti vstoupily samou radostí slzy v oči, i poděkovalo a odešlo. — Ale babička, proto že už byla příliš stará a pořáde slabší, po nějakém čase přece umřela; nebylo možno už jí uzdraviti, a děvče zůstalo samo a nevědělo, co by dělati mělo. Lékař se o tom dověděl i pověděl své paní všechno o tom děvčátku a poslal pro ně. Paní lékařové se děvče zalíbilo i ujala se ho, vzala je k sobě a chovala je jako svoje vlastní. Děvčátku tomu říkaly *Eliška*. — Jak říkaly děvčátku tomu? —

Dítky, když svoji práci vykonaly, všelijak si hrají, buď doma nebo venku někde na příhodném místě. Na jaře, když jest už dosti květín, děvčátka uvijí z kvítí věnec, dají jej jednomu z nich na hlavu, sestaví se okolo něho a vezmou se za ruce. Ověncené děvčátko uprostřed kola začne se točiti, a děvčátka kolem něho točí se také. — Jaká jest to hra? — Na *Elišku*.

Dobroslávek šel ze školy zrovna domů, jako činíval vždy jindy. Cestou přišel k němu chlapec jiný i řekl jemu: „Dobroslave, pojď se mnou, půjdeme se koupat.“ — Bylo to v letě. Ale Dobroslávek pravil, že bez vědomí a bez dovolení svých rodičů nikdy nikam nejde, aby rodičům nedělal zbytečné starosti a mrzutosti. Avšak ten druhý chlapec, který se rád toulával, pořád naváděl a ponoukal hodného Dobroslávka, aby šel s ním. Ale poslušný Dobroslávek nedal se přemluvíti, a když ten nehodný kluk přestatí nechtěl, ba i za rukáv jej tahal, jako by jej nutil, aby přece šel s ním se koupat, vytrhl se jemu Dobroslávek a mrzutě řekl: „*E*, dej mi pokoj, nepůjdu!“ Jak odřekl Dobroslávek tomu toulavému klukovi? — „*E*, dej mi pokoj!“ — A když tak řekl, kterou hlásku vyřkl nejprve? *e*. —

Když pán Ježíš na zemi žil a lidi vyučoval, bývali při něm a chodili s ním jistí nábožní mužové, kteří slyšeli všechno, čemu pán Ježíš učil, i viděli všechno, co on činil. — Když pán Ježíš byl na nebe vstoupil, tedy někteří ti mužové sepsali všechno, co věděli o pánu Ježíši, a vše to sepsané slove *evandélium*. — Jak se jmenuje všechno, co sepsáno bylo o pánu Ježíši? —

Za dávných časů byl na světě muž velmi rozumný, jenž uměl vypravovati rozličné pohádky o lidech i o zvířatech, jako jest pohádka, již jsem vám už vypravoval o pyšné vráně, jak se okrášlila pávím peřím; pamatujete-li se na ni? — Nuže, jak to bylo? — I jak to bylo s tou líškou a kachnou na rybníce? — Dobromil se hlásí; povídej, Dobromile! — A kdož umí vyprávěti o havranu a lišce, kteráž na havranu vyloudila sýrec nehezským způsobem? — Nuže, Božetěchu, vypravuj! —

Takovéto podobné pěkné pohádky uměl vypravovati onen rozumný muž, o kterém jsem se zmínil; jmenoval se *Esop*. — Jak se jmenoval ten muž? — Jak slove sopka, u nížto se stal onen příběh s těmi dvěma věrnými syny? — Jak říkaly děvčátku, které chtělo dáti prstýnek lékaři za vyléčení babičky svojí? — Jak slove všechno sepsané o tom, čemu pán Ježíš učil a co činil? — I jak se nazýval muž, jenž uměl vypravovati pohádky o zvířatech, jakoby ona mluvila? — Poslechněte, která hláska jest po každé první, když řeknu jména: *E-liška*, *e-vandélium*, *E-sop*, *E-tna*. I jak odsekl Dobroslávek toulavému klukovi? — A která hláska jest při tom opět první? — *e*. Abyste hlásky *e* nezapomněly, uděláme si pro ni také znaménko. Vizte, jak to udělám. — (Písmě *e* se napíše). — Hle, takové jest znaménko to! — A pro kterou hlásku že jest? — Napište je také.*)

Rozprava devátá.

O hlásce *i* o písmeně *y*.

(Učitel ukáže na tabuli *i* a *í*.)

Pro kterou hlásku jest znaménko toto? — Pro hlásku *i*. — Když hlásku *i* chceme vyřknouti, úží se nám při tom chřtán a proto říkáme tomuto *i* úzké *i*. Jaké *i* jest to tedy? — Nyní však uslyšíte ode mne jinou hlásku, podobnou tomu *i*; slyšte: *y*! — Řekl-li jsem opět *i*? — Já jsem řekl *y*! — Vyřkněte hlásku takovou, jakou jsem já byl vyřkl! — Ještě jednou! — Když tuto hlásku *y* vyrážíme, tehdy se nám chřtán vždy rozšíří, a proto říkáme této hlásce široké *y*. Jak říkáme hlásce této? — A jak říkáme hlásce opět této: *i*? — Široké *y* poznamenáme takto: *y*.

Napiše se písmě *y*.

Pro kterou hlásku jest znaménko to? — Pro jaké *y*? — Pro kolik *i* máme už znaménka? — Napište si též široké *y*!

Dítky, abyste sobě připomněly ty rozličné hlásky, napsali jsme si pro každou hlásku znaménko. — Kde pak máme znaménka ta napsána? — Na tabuli. — Vězte, každému tomu napsanému znaménku říká se *písmeno*. — Co jest tedy zde? — A toto? — atd. Jak nazveme všechny tato znaménka pojednou? — Písmena. — Pojď sem, Vojt..., a ukaž mi písmeno *o*! — *u*? — atd. — Pet..., jmenuj všechny po řadě! — Nazpět atd.

*) Též by se vypravovati mohlo něco o hodném děvčátku *Emíloce*, o hodném hochu *Emánkovi*, o *Eliseovi* a p.

Rozprava desátá.

O hláskách i o písmenech *i, ú, ů, ý, é, á.*

(Učitel napiše na tabuli *i*). — Dítky, co jest to? — *i*. — Co má to *i* nad sebou? — Tečku. — Napiši zase písmeno tomuto *i* podobné: *í*. — Hle, jestli písmeno to zcela takové, jako toto zde? — Proč není? — Protože jest s čárkou. — A protože jest s čárkou, už to není *i*, ale jest to *í*, jež se vysloví dlouze, a říkáme mu *í* dlouhé. — Jakže sluje *i* s čárkou? — Vyřkněte toto dlouhé *í*! — A když toto *í* s čárkou jest dlouhé, jak asi nazveme *i* bez čárky a jen s tečkou? — Krátké. — Kolikeré *i* máme tedy? — Dvojí. — Jaké? — Krátké a dlouhé. — Napište si oboje *i*; nejprve to krátké s tečkou a potom vedle něho dlouhé s čárkou!

Už jste se tomu učily, že naše tělo jest složeno z rozličných částí: z hlavy, z trupu, z rukou a nohou. Kdo z vás sobě pamatoval, jak se říká všem částem těla jedním jménem? — *Údy*. — Dobře jsi řekl: *údy*. — I jak se jmenuje úd, kterým jídlo nejprv do těla se dostane? — *Ústa*. — Zase dobře jsi pověděl; poněvadž se neříká: *udy, usta*, nýbrž říká se a má se říkati: *údy, ústa*. — Jistá maminka pravila svojí dcerušce Andulce: „Zde jest míska hrachu, který chci vařiti dnes; pojd' a přebeř jej!“ — Co měla dělati Andulka? — Andulka také hned uposlechla a hrách přebírala. Proč to činila Andulka? — A protože maminka Andulce poručila a uložila práci, kterou měla vykonati, říká se, že jí dala *úkol*. Co dostala Andulka od maminky? — Já vám též ukládám, abyste si pamatovaly hlásky a písmena, i jiné věci, jimž se učíte. Co dostáváte i vy ode mne? —

Pečliví rodiče mají svoje dítky ke všemu dobrému i chrání je všeho zlého. Ale aby rodiče dítky svoje mohli vyučovati též písmenům, kreslení, počítání, na to nemají času; proto vás posílají do školy; a kdo vás ve škole učí? — A protože na místě rodičů pan učitel vás učí, říká se, že pan učitel zastává *úřad* učitelský. — Co zastává pan učitel? —

Někdo-li zmokne, není mu to milo, je to pro něj nehoda. — Pakli by někoho splašení koně pošlapali a poranili, to jest neštěstí. — Počíná-li valně přeti, tedy mnohý člověk, aby nezomkl, uteče se pod přístřeší blízkého domu, a je-li na cestě, na poli, pod košatý hustý strom. Pakli na blízku spatří splašené koně, též se uteče na některé místo bezpečné, aby ušel neštěstí. — Místo, kam se někdo uteče, aby se zachránil před nějakou nehodou nebo před nějakým neštěstím, slove *útočiště*. Jak slove místo, kam se někdo uteče? — Přivede-li otec své dítko, které bylo nemocno, po zápisu do školy; zapíše je pan učitel do seznamu; vezme pak dítko za ruku, uvede je mezi ostatní dítky a při tom promluví: „Dítky, zde máte nového spolužáčka (novou spolužákyňi), vím, že jej budete míti rády, jako jste dosud rády měly jedny druhé, a myslím, že i tento nový záček vás rád míti

bude. Jmenuje se — N. N.“ — Když pan učitel nové dítě druhým dětkám ve škole představuje, uvádí, aby se znaly, říká se tomu *úvod*; jak se říká představení takovému? — Utíká-li někdo, aby ho jiný nedohonil, jest na útěku; jest to *útěk*.

Chlapec, jemuž říkali Pavlík, vzal nevelký řebřík a přistavil jej k jabloni. Proč as Pavlík přistavil k jabloni řebřík? — Ano, on přitom myslil, že po řebříku poleze nahoru, aby se dostal na strom, a to se říká, že Pavlík měl *úmysl* dostat se na strom. Co že měl Pavlík, když přistavoval ke stromu řebřík? — A Pavlík skutečně vylezl po řebříku nahoru i volal dolů na svého bratra Jiříka: „He, Jiří, jak jsem já vysoko, odtud je vidět daleko!“ Tak pokřikoval a přitom si poskakoval. Avšak přičlísk, na němž stál, zlomil se, Pavlík spadl a nohu si schromil. Bujný Pavlík přišel k *úrazu*. — K čemu přišel bujný Pavlík? — Přerákáme si o tom nešťastném Pavlíkovi. Říkejte povždy, co já řeknu:

Pavlík stojí (když stál) na řebříku u posledního přičlisku dováděivě poskakoval: „Jiří, jak jsem já vysoko, tady je vidět daleko;“ tak na bratra povykoval. Bratr ho však napomínal, jehně mu hned připomínal, které také skákalo, až si nohu zlámalo.

Pavlík na to nedbá nic, tropí pořád víc a víc. Než však rozpustilá radost změnila se náhle v žalost: přičlísk, na němž stál, se zlomil, Pavlík spad a nohu schromil. — „Rozpustilá radost měnívá se v žalost.“

Povězte mi ještě jednou, jak říkáme částem těla? — A jak slove úd, jímž potrava nejprv do těla přichází? — Jak slove dílo, někomu uložené? — Co zastává pan učitel, protože má ve škole děti, aby je učil? — Jak říkáme místu, kam někdo před nebezpečím jemu hrozcím se uteče? — Uvádí-li nebo představuje-li pan učitel ve škole dětkám v nově přibylého žáčka, jak se tomu říká? — Chce-li někdo něčeho dosáhnouti, jako Pavlík chtěl dosáhnouti toho, aby se dostal na strom, jak to nazýváme? — Narazí-li si někdo a natluče, tomu se říká — kterak? — Utíká-li zajíc, aby ho pes nedohonil, jest na útěku, jest to *útěk* zajíce. — Budu ještě říkati všechna ta slova, jedno po druhém, i pozorujte, jak při každém slově první hlásku vyřknu: *ú-dy, ú-sta, ú-kol, ú-vod, ú-točiště, ú-mysl, ú-raz, ú-ték*. — Nuže jak jsem vyřkl každou první hlásku? — *ú*. — Avšak už jsme o podobné hláске kdys jindy jednali, když jsme říkali slova: *umělec, ulita, uzenina, uhlí, ujec, uzal, ucho, ubrus*, a nemáme-li už i písmeno na tabuli pro podobnou hlásku? — Což jest to zde? — *u*. — Je-li pak to jedno *u* a *ú*? — Jaká jest hláska *ú*? — Dlouhá. — A hláska *u*? Krátká. Zde na tabuli máme už také krátké *i* a dlouhé *í*; čím jsme poznamenali *í* dlouhé? — Tak i dlouhé *ú* poznamenáme čárkou; napíší tedy *ú* — *u*. — Prvé *ú* jest jaké? — krátké nebo

louhé? — a druhé? — Kterak se dělá z krátkého *u* dlouhé?
— Napište si též dlouhé *ú*!

Hodí se k tomu slova: *údolí, úly, úroda, úbytě, únor, úročky, úterý, účel, úvoz.* —

Jest ještě jiné *ú*, kteréž jako *ú* s čárkou zdlouha se vyslo-
uje. Napíši vám je také tuto na tabuli. — (Učitel napíše *u*). —
Jaké jest to *u*? — Krátké. — Vedle něho napíši ještě jedno
krátké *u*; avšak chci z něho míti dlouhé *ú*; kterak to učiníme?
— Uděláme nad ním čárku. — Ještě jedno krátké *u* napíši na
tabuli. — Hle, já nad tímto *u*, aby z něho stalo se dlouhé *u*,
udělám čárku, ale udělám nad ním kroužek; a pak se to *ú* vy-
sloví tak, jakoby nad ním byla čárka. — Vyřkněte všecka ta *u*!
u — ú — ů), jak stojí po sobě! — Poslední *ú* slove *ú* s krouž-
kem. Toto *ú* s kroužkem slyšíme jen uprostřed jména; jako:
ú-vol, chů-ze, nů-še, řů-že. —

Co jsem napsal zde? *y* — Hláská *y* jest krátká; avšak
hlásku tu můžeme též prodloužiti a říci: *ý*; jak jsem vyřkl to *y*
nyní, krátce, nebo dlouze? — A protože jsem vyřkl to *y* dlouze,
jaké *y* jest to? — Je třeba, abychom si i to dlouhé *y* napsali...
— Posud máme zde jaké *y*? — Krátké. — Aby z krátkého *y* stalo
se dlouhé, čeho třeba učiniti? — Udělám nad ním čárku. Prve
co bylo jaké *y*? — A jaké *y* jest to nyní? — Dlouhé. —

Napište si též takové dlouhé *y*

Ukáží-li zde na toto písmeno, kterou hlásku vyřknete? —

— Řekli jste *e*, řekli jste to krátce; jaké *e* jest to tedy? —
Krátké. — Avšak i hlásku *e* můžeme říci prodlouženě takto: *é*.
— Jaká hláská jest takové *é*? — Dlouhá. — Dlouhé *é* se opět
čárkou znamená. — Napíši je zde vedle. — Co jest to nyní? —
Co jest to? — *é*. — Jaké *é* jest to? — Proč? — A jaké *e* jest
to? — Krátké. — Proč? —

Napište si nyní dlouhé *é*!

Kterou hlásku znamená písmeno toto? — *a*. Uhlídáme-li
krásnou květinu, neb krásný obraz, aneb čicháme-li k růži neb
k jině libovonné květině, to těší nás, i líbí se nám to, a ne-
řídka zvoláme: *á* — toť krásné! *á* — toť libě voní! aneb jen:
á! Jak že zvoláme, líbí-li se nám něco a nás-li to těší? — aneb
pouze *á!* —

Jednou v zimě, když silně mrzlo, vešel jistý pocestný do
teplounké světnice i řekl: *á* — tu jest hezky teplounko. — Jak
že řekl? — Povězte nyní první hlásku, již byl vyřkl! — A jestli
někdo pojednou něco krásného spatří, jakou hláskou libost svou
projevuje? — Hláskou *á!* — Pohlédme sem na tabuli, zdali ne-
máme zde písmeno, které nám připomíná podobnou hlásku? —
Která jest to? — A jaká jest to hláská? — Vyřkni ji? — Krátká.
— Jak napíšeme písmenu pro dlouhé *á*? —

Napište si též dlouhé *á*.

Když učitel byl takto s dětmi o hláskách a o písmenech
povedl a děti s nimi náležitě obeznámil, promluví k dětem asi

to: Dítky, teď vyndejte každé svoji knížku! — Jako já nyní
 ru, i vy otevřete prvou desku. — Zde máme prvý list. Každý
 jak už vidíte, má dvě stránky, jednu zde přední, a zde také
 nu, druhou čili zadní stránku. — Přední stránka tohoto listu
 potíštěna písmem, aby se vědělo, jaká kniha to jest anebo
 ema jest. Povím vám, co zde na té stránce vytisknuto; stojí
 : „Čítanka pro školy obecné i měšťanské. — Škola obecná jest
 ová škola, do které počínají dítky choditi od šestého roku věku
 ho. Od té doby, kdy děti počnou choditi do školy, jmenují se
 (žákyně). — Světnice, ve které se učí, slove třída první. Po-
 ných tříd v obecné škole jest více. — Žáci z prvé třídy, učí-li
 dobře, vstoupí po roce do třídy druhé; žáci z druhé třídy,
 li se dobře, vstoupí po roce do třetí třídy; a tak pokračuje na-
 ec roku postupují pilní a hodní žáci do vyšší třídy. V každé
 ě mají žáci knihu, z níž čtou. Kniha ta slove čítanka. Z knihy,
 máte před sebou, budete se učit čísti. — Škola měšťanská jest
 t škola, do níž chodí žáci již větší a starší, aby se ještě více
 čili, než žáci ve škole obecné.

Teď obrátíme prvý list a tu zase vidíme přední stránku listu
 hého; a hle! co zde vidíme? — Písmena, podobná těm, jaká
 u na tabuli. — Ale jsou-li písmena ta zcela taková, jako ona
 tabuli? — Proč nejsou zcela taková? — Na tabuli jsou větší.
 A jaká jsou v knize? — Však netoliko že písmena na tabuli
 u větší než v čítance, ona jsou ještě jiná. — V knížce jsou pís-
 na vytisknuta, ale já písmena tuto netiskl, co jsem já činil? —
 protože jsem písmena ta psal, jsou to písmena psaná. Čím jsem
 l písmena na tabuli? — Jaká jest křída? — Jaká jsou i pís-
 na na tabuli? — A jaká jsou písmena v knížce? — Proč ne-
 skli v knize též písmena bílá? — Kdybychom černou křídou
 li na tabuli, bylo by něco viděti? — Na jaké tabuli musili
 hom psáti křídou černou, aby to bylo znáti? —

Potom učitel ukáže i poví písmena i dá je dítkám říkati
 itance na stránce 1. pod číslem 1. s předu na zad i zase od
 u ku předu; potom na stránce 2. první odstavec (y), a pak
 tavec pod číslem 2. opět tím způsobem. — Knížku vezmou
 ry do levé ruky a ukazováčkem pravé ruky ukazují.

Rozprava jedenáctá.

O hlásece i o písmeně m.*)

Kterým hlasem mučí kráva? — *mm!* — Až dám znamení
 ou, vyřkněte ještě jednou ten hlas! — *mm!* Povězte, co jste
 om učinily rtoma? — Ano, sevřely a stiskly jste *rt*y. — Ale
 ak jste mohly vyřknouti hlásek *m*, když jste měly ústa za-

*) Ne však *em*, nýbrž bez toho *e*.

vřena? — Už jsme si o tom kdys jindy pověděli; pamatujete-li se na to? — Nuže, povím vám to; proto že jste ústa zavřely, nemohl hlásek *m* dostati se ven nikudy jinudy, nežli nosem. — Budete-li na to pozorní, poznáte, že hlásek *m* v řeči, když mluvíme, často pronášíme čili říkáme. — Víte-li, jak se jmenuje místo ve skále, kde lámají kámen? — *Lom*.*) — Každému-li místu říká se lom? — Kterému jen? — Co jest tedy v lomě, aby se z toho mohly lámati kameny? — Chce-li přívozník přes řeku převézt koně i s vozem, má na to loď podobnu té, jakou vykreslím na tabuli Loď taková jmenuje se *prám*. Jak slove taková loď? Zda-li každá loď slove *prám*? — Která jen? — U některých šatů, u kabátů, u vest bývají kraje obšity úzkou stužkou, jako hle! zde kraj tohoto klobouku podobně obšit jest stužkou. Obšití takovému říkájí *lem*. — Jak říkájí obšití takovému? — Kostel se jmenuje jinak *dům Boží*, a jak jinak ještě? — *Chrám*. — Chodí-li někdo venku pořád bos a zvláště prachem, jako jest na silnici, stane se někdy, že se jemu v přehybech vezpod prstíky (u nohou) rozpukají, což činí bolest, a bolesti té říkájí *podlom*. Jak říkájí té bolesti? — Zde mám velmi tvrdé dřevo. Ze dříví takového staví se lodi a kola mlýnská, i jest dobrým palivem. Stromy, ze kterých dříví takové jest, sázejí se při cestách ve stromořadí a mají listy, jaké vidíte na této ratolesti. Strom, z něhož toto dřevo jest, jmenuje se *jilm*. — Jak se jmenuje strom ten? — Jak říkáme jídlu ještě jinak? — Jest pravda, též potrava; ale jinak ještě, proto že se tím krmíme? — *Pokrm*.

Nezapomněly jste, jak se říká místu, kde lámají kámen? — A jak lodi ku převážení koní a vozů? — Jak slove obšití šatů nebo klobouku? — Jak se jináče jmenuje kostel? — A jak bolest vezpod prstíků? — Jak slove strom, z něhož jsem to tvrdé dřevo ukázal? — A jak říkáme jídlu jinak ještě? — Nyní však pozorujte; já budu všechny ty věci sám ještě jednou jmenovati; kterou hlásku vyřknu pokaždé naposled: *lom*, *prám*, *lem*, *chrám*, *jilm*, *podlom*, *pokrm*;**) kterou hlásku jste slyšely vždy naposled? — *m*. — Jak vyhlíží písmenko pro hlásku *m*, uvidíme. — Hleďte sem, jak je budu psáti. — (Napiše se písmeno *m*). Takové jest to nové písmeno! Pro kterou hlásku jest? — A není-liž to týž hlas, kterým kráva mučí? — Snad ještě dovedete něco jmenovati, aby bylo přitom slyšeti posledně hlásku *m*? — *dám*, *krám*, *strom*, *rám*, *trám*, *hrom*, *šum*, *dým*. —

Mnohé dítě, možná, že nemyslí přitom na koncovku *m*, i řekne třeba: *matka*, *mouka* a j.; i to mu učitel připustí, neboť nabývá tím přesvědčení, že dítě hlásku dotčenou pochopilo; toliko může se tázati: Kde slyšíme hlásku *m* při jméně *matka*, na konec nebo s počátku? — Anebo řeklo-li by dítě: *jáma*, *kamna*, *kámen*: kde jest slyšeti hlásku *m*? —

*) Pakli se dítky toho nedověděly při vyučování již dříve, poví se jim teď něco o způsobu lámání kamene.

**) Dotyčnou hlásku poslední dlužno vždy důrazněji vyřknouti.

Skládání slabik: *mi, me, mo, mu, ma, my, má, mé, má, mý, mě*.

Nyní to vše smaži a napiš něco, co už znáte . . .

Učitel napíše *m*. — Pověz, B. . . , co jsem napsal? — Hned vedle něho napiš *í*. Jaké jest to *í*? — Jaké ještě? — Kolik písmen stojí tu podle sebe? — C. . . , jmenuj je! — Kde stojí *m*? — A kde stojí *í*? C. . . jmenoval obě písmena, jednu po druhé. Ale také mohou se říci obě najednou, takto: *mi*. Vyřkněte to tak, jak já to vyřkl! — Spojené tyto hlásky slyšíte, řeknu-li: *mi-lý**) bratře, *mi-lá* sestro, *mi-lé* dítě, *Mi-kuláš*, *mi-nul* den, *mi-nuta*, *Mi-lina*, *mi-mo*, *Mi-loš*, *mi-str*, ko-*mi-ník*, na ze-*mi*, košik s hruška-*mi*, záhon s květina-*mi*. — Opět napíše *m*. — Kterak to nyní udělám, bychom vyřknouti mohli: *mí*? — Připíše se k tomu ještě *í*. — Já však připíši takovéto *í*. — Jaké *í* jest to? — To jest *í* s čárkou, dlouhé *í*. — Poněvadž jsme k písmenu *m* připsali dlouhé *í*, tedy se to vysloví zdlouha, takto: *mí*. — Vyřkněte to! — Vy jste vyslovily kolik hlásek najednou? — Ukáží-li prstem na obě písmena, vyřkněte je najednou! — Toto *mí* slyšíme, vyslovím-li: *mí-sa*, *mí-ra*, *mí-šek*, *mí-za*, *mí-sto*, střelec *mí-ří*, *mí-če*, vařečkou se *mí-chá*, u-*mí*, u-*mí-me*, matka dítě kr-*mí*.

Jak slove písmeno, které má tři tlusté, stejně dlouhé čáry? — Tu napiš opět: *m*. — K tomu připíši tuto: *e*. — H. . . , vyslov jedno po druhém! — Já však vyslovím obě najednou, slyšte: *me*. Všickni vyřkněte obě hlásky najednou, až na ně ukáží. Toto *me* slyšíme, vyslovím-li *me-runka*, *me-dunka* čili *me-lisa*, *me-zera*, *me-ze*, bř-*me-no*, te-*me-no*, ka-*me-ní*, *me-zek*, se-*me-no*, *me-dák*, ře-*me-ny*, lo-*me-nice*. — Co jsem nyní napsal? *e*. . . Před to *e* napiš *m*. Nyní to vyslovím sám: *mé*. — Tak to vyslovte i vy! — Proč jste to *e* protáhly? — Proto že jest dlouhé. — Prodloužené *mé* slyšíme, řeknu-li: Krejcar platí *mé-ně* než čtyřák; nebo: některé dítě jest *ně-mé* nebo chro-*mé*; ženci žali sa-*mé* žito; *mé-mu* bratru dal otec tužku; *mé-ho* bratra jste potkali.

Opět jsem dále napsal písmeno *m*. K tomuto *m* připíši tuto písmeno: *y* — Vyřkněte je! — Jak se nazývá takové *y*? — Ku které straně stojí toto *y* od písmena *m*? — K pravé straně. — Kdož si troufá obě hlásky najednou vyřknouti, nechť se hlásí. — R. . . , vyřkni to! — S. . . , vyřkni to ještě jednou! — Krátce slyšíme široké *y*, řeknu-li: *my* se učíme, *my-ši*, *my-ška*, *my-dliny*, *my-slivec*, *my-slíme*, *my-jeme* se, prادلena *my-dlí*, *my-dlář*, u-*my-vadlo*. —

Učitel napíše *m*. — Které písmeno k tomu připíšeme, bychom mohli vyřknouti *my*? — Připsal jsem písmeno *y*. — Vyřkněte to všickni stejně! — Ještě jednou! — Ale jak to uděláme, bychom vysloviti mohli: *mý*? — Napíše se nad *y* čárka. Vyřkněte to všickni stejně! *mý*. — Ještě jednou! — Co nyní vyslovím, v tom uslyšíte dlouhé široké *y*: *mý-to*, *mý-dlo*, *ně-mý*, u-*mý-vati* ruce, lako-*mý*, *mý-liti* se. —

*) Při každém slově ukáže se na slabiku *mi*, při ostatních slabikách dá se prst nebo ukazovadlo pryč.

Což jest to? — *m.* — Za tímto *m* napíší písmeno jiné . . .
 Co jsem napsal? — *o.* Kde za písmenem *m* hned vedle stojí *o*,
 řekneme to jedním rázem: *mo.* Jak to zde řekneme? — *mo.* Jako
 a př. *mo-šna, mo-kro*; nebe jest *mo-dré*; v kožešině bývají *mo-li*;
 do-dlíme se, *mo-čál, mo-ře, mo-tyka, mo-týl, mo-saz*; přes vodu
 vedou *mo-sty; mo-ruše, ko-mo-ra, děvče* bylo *sa-mo.* —

Zde máme opět *m*; za ním však není ani *i*, ani *e*, ani *y*, ani
 ; co jsem zde napsal? — *u.* — Není zde ani *mi*, ani *me*, ani
ny, ani *mo*, zde jest *mu.* — Vyřkněte to, jak jsem to vyřkl já!
 — Toto *mu* slyšíme, řekneme-li: dva *mu-ži, mu-ška, mu-chomůrka,*
mu-škatečka, dvěře u do-mu, kůl u stro-mu, okno do krá-mu, je-mu,
čeko-mu, jiné-mu, tesaři uřizli kus trá-mu, mu-sím jíti.

Ale což, napíší-li cos takhle! . . . *mů*; jak to vyřkneme?
 Jaké *ů* jest to? — Dlouhé. — A proto neřekneme to krátce: *mu,*
výbrž prodloužené: *mů.* — Jak to vyřknete? — *mů.* — Jako
mů-ra (noční motýl), *mů-stek, mů-žeš* mluvíti, *žák mů-že* si něco
 namatovati, *mů-žeme* choditi, *mů-žete* seděti; zedníci vystavěli ně-
 kolik *do-mů*; pro maso se chodí do masných *krá-mů, koly u stro-mů,*
 a krov jest potřebí mnoho *trá-mů.*

Co jest to? — *a.* — K tomu *a*, aby tu nebylo samotno,
 napíší písmeno jiné . . . Co jest zase to? — *m.* — Napsal-li jsem
 písmeno *m* před písmenem nebo za písmenem *a*? Před písmenem *a.*
 — Teď máme zde písmena pro kolik hlásek? — Pro kterou hlásku
 je to přední? — Pro *m.* — A druhé? — Pro *a.* — Chceme-li každou
 u hlásku vyřknouti zvlášť pro sebe, řekneme to na dvakrát, tedy:
ma, a; ale obě ty hlásky vyřkněte nyní najednou! — *ma.* — Ano,
 jako řekne-li se: *ma-tka, ma-zanec, Ma-rie, ma-líř, ma-lina, slá-ma,*
há-ma, ruka-ma.

Což bychom mohli ještě jmenovati, kde by bylo třeba říci
ma? — *ma-mánka, maso, nohama, mašle, mazadlo, makovice, mapa,*
malý, žáci mají knížky.

Ale kdož mi poví, jak bych psáti měl: *má*? — Co napíší
 nejprv, a co potom? — Nejprv *m* a potom *a.* — Jaké *á*? —
 dlouhé *á.* — Napsal jsem! Čtete to! *má.* Jako kdybych řekl *má*
 milá matka, tesař *má* sekeru, *málo* stromů, *máta* (balšam), *komáři,*
oermánek, omáčka, máte písátka. Na tabuli máme tuto *m*, k němuž
 jsme připojili *i*, a tudíž se to vyřkne najednou: *mi*; tuto jest *m*
 spojeno s *e*, a to se také najednou vysloví — jedním otevřením
 úst: *me* — atd. Písmena takto v jedno spojena a jedním otevřením
 úst (č. jedním douškem) vyslovena slovou *slabiky*.*) — Napište si
*ma i má**)* *me mé — mo — mu mů — mi mě — my můj.*

*) O vykládání slabik a slov naše osnova sice nemluví; avšak domníváme
 se, že kde slabiky i slova tuto před očima žáků počátek svůj berou,
 právě dobrá k tomu příležitost se naskytá. Tím i v dalších rozpravách
 s mládeží mnohým širokým opisům se vyhneme i mluva v určitější proud
 se uvádí.

***) Dle chápavosti dítek opakuje se z pravidla vše tak dlouho, až to vůbec
 dítky umějí. — Jakmile dítky nové písmeno neb slabiku poznaly, nechť
 se i k tomu vedou, aby písmena a slabiky tyto psaly též na svých

Čtení článku v čítance pod číslem 3.

Vyndejte si čítanky. — Obratle list. — Na straně té listu jest v cípu na pravo znaménko takové, jaké jsem tuto na tabuli napsal: 1. To znamená *první stránku* listu. — Uprostřed nahore jest též takové znaménko, ovšem trochu větší a ležatější; tím naznačeno jest: *první cvičení* ve čtení. — Obrátíme-li list, vidíme v rohu na levo znaménko takovéto: 2. Tím naznamenána jest *stránka druhá* listu. — Uprostřed, něco níže, též takové znaménko vidíme; tím naznamenáno jest: *druhé cvičení* (ve čtení). — Po stránce druhé jest nová stránka na listu, kde jest písmeno *m*. — Na stránce téhož listu v rohu na pravo jest toto znaménko: 3, kterým naznamenáno jest, že to *stránka třetí*. Na též listu nahore uprostřed vidíme též takové znaménko; co asi jím jest naznačeno? — *Třetí cvičení*. — A jaké písmeno stojí pod znaménkem tím? — Písmeno *m*.*) — Hle, když jsem psal na tabuli, začal jsem psáti zde, na té straně, kde jest levá ruka. — Ta strana u levé ruky neb k levé ruce slove levá strana. — Od které strany počal jsem psáti? — A psal jsem pořád dále k té straně, kde jest pravá ruka; ku které straně jsem psal? — Ku pravé straně. — (Aneb od levého kraje tabule k pravému kraji.) — Všecka ta písmena vedle sebe a po sobě psána jsou v řadě čili v řádce; jest to tedy řádka. — Řádku tu začal jsem psáti na které straně? — Na levé. — A na které straně jsem ji ukončil? — Na pravé. — Začátek řádky jest na levé straně, konec řádky jest na pravé straně. — Nyní podívejte se do knížky na třetí stránku; tam pod písmenem *m* máte více řádek. — Ukažte, kde jsou začátky těch řádek? — Na které straně jsou začátky těch řádek? — Ukažte, kde jsou jich konce? — Na které straně jsou konce těch řádek? —

Teď položte ukazováček na začátek řádky první! Na které písmeno ukazujete nejprve? — na *m*. — Vyřkněte to! — Ukažte nyní na písmeno, jež stojí od *m* v pravo! — Které písmeno jest to? — *i*. Vyřkněte to všickni! — Dále od *i* v pravo jest *m* a k němu připojeno jest *i*. — Kterak se to vysloví? — *mi*. — Pošňte ukazováčkem opět dále v pravo, tam vidíme které písmeno? — *m*. — A od toho dále v pravo? — *e*.

Opět dále v pravo jest *m* a s ním spojeno jest *e*; vyslovte to najednou! — *me*. — Pošňte ukazováčkem ještě dále v pravo; tam vidíme *m* a hned při něm *i*; jak se to vysloví? — *mi*. — Nyní přečtu já sám první řádek; vy pak v tichosti vždy na to ukážete, co vyřknu! — Učitel čte s přiměřenými přestávkami. — Potom vyzve žáky, jednoho po druhém, aby četli — co možno zřetelně. — Kolikátou řádku jsme čtli? — Teď přečtu druhou

tabulkách, při čem se jim zároveň ukáže, kterak tabulky mají míti položené, jak mají písátka držeti, jak mají při tom seděti, i upozorní se na to, jaký tvar každé písmeno má i jakou polohu.

*) Znají-li dítky tyto číslice, což také býti může, není třeba širšího o nich výkladu.

dku. Ukažte na druhé řádce na první slabiku: *me*. — Vyřkněte! — Slabiku tu slyšíme, řeknu-li *meze*. — Ukažte na slabiku podle v pravo! *mi*. — Vyřkněte to! — Slabiku *mi* slyšíme, řeknu-li: *Milina*. — Ukažte na slabiku ještě dále v pravo: *mi*. — vyslovte to! na př. *mimo* mne nestojí nikdo před vámi. — Pošíněte kazovákem ještě dále v pravo: — V., tu slabiku vyřkni! — *me!* na př. *medák*. — Ukažte opět dále v pravo na slabiku! — ... vyřkni ji! — *mí!* na př. *mínul* den. — Ukažte dále v pravo na slabiku, která jest na tom řádku poslední! — *me!* na př. *vi-me* písmena a slabiky. — Učitel přečte druhý řádek sám, a vyolá pak jiné žáky, aby druhý řádek četli tak, jak on jej byl četl. — Podobně počíná si při čtení ostatních řádkův odstavce toho a odstavce 4. *) —

Rozprava dvanáctá.

O hlásece i o písmeně l (ne el, nýbrž bez e.)

Zahradník vzal rýč, motyku, hrábě a kropicí konev i šel do zahrady. Co asi zahradník dělal v zahradě rýčem? — *Ryl*. — Co dělal motykou? — *Kopal*. — Co dělal hráběmi? — *Hrabal* (pohraboval). — A když na záhoně zemi hráběmi urovnal, vzal semeno a *zasíl* je; potom zaseté semeno přihrabal zemí, aby rostlo, a na to vzal do ruky kropicí konev s vodou a co asi pak dělal? — *Zaléval*. — On též vykopal několik jam a přinesl mladé stromky; co dělal s těmi stromky? — *Sázel* je. — A když ovoce na stromech dozrálo, co činil pak? — *Očesal* ovoce. — Povím ještě jednou, o všechno zahradník dělal, a dávejte pozor, kterou hlásku při tom vždy naposled vyřknu. Zahradník *ryl*, *kopal*, *hrabal*, *zasíl*, *zaléval*, *sázel*, *očesal*. — Kterou hlásku slyšely jste vždy naposled? — *l*. — Truhlář zase vzal do ruky míru a prkno; co činil měrou? — *Měřil*. — Potom vzal pilu, potom klíž, hoblík, nebozez, dláto; co činil pilou? — *Řezal*. — Co klihem? — *Klížil*. — Co hoblíkem? — *Hobloval*. — Nebozezem? — *Vrtal*. — Dlátem? — *Dlabal*. — Kterou hlásku bylo slyšet opět na konec, když se řeklo: *měřil*, *řezal*, *klížil*, *hobloval*, *dlabal*? — *l*.

Napiše se písmě pro hlásku *l*.

Ale jsou také jména některých věcí, která hláskou tou končí, jako na př. *postel*.

Kdo pak by mi řekl jména jiných věcí, jež toutéž hláskou se končí; nejprve, které jsou ve světnici? — *stůl*, *hůl*; v kuchyni? — *stůl*, *popel*, *uhel*, *sůl*; v chlévě? — *vůl*, *osel*, *kozel*; atd.

*) Třeba o to dbáti, aby děti na svých tabulkách též psaly buď s tabule aneb ze svých čítanek, co již dříve byly čtly. Při tom budiž k tomu hleděno, aby dítkám při psaní naskytly obtíže co možno se obmezily. Proto necht učitel ku psaní dítek přihlížti, aby obtíže ty poznal. Za této příležitosti ukáže jim pak, jak mají písátkem vládnouti, z jakých čar písmena se skládají, jakou polohu a jaký tvar písmena mají.

Skládání slabik: *la, lo, le, li, lu, ly; lá, lé, lí, lú, lý.*

Tuto jsem napsal písmeno *l*. — Vyslovím-li je samotné, slyšíme je málo; připiší-li k tomu z předu *e*, uslyšíme pak hlásku tu patrněji: *el*. — Vyřkněte slabiku tu! —

Napiší opět *l*. — Kterak to udělám, abych měl tu napsáno: *el*? — Napiše se *e* před *l*. — Ale, napiší-li *e* po *l* takto: *le*, jak se to vysloví? — *le*. — Tuto napsal jsem *l*, teď chci, aby tu bylo *lé*; čeho třeba k tomu *l* připsati? — *é*. — Napsal jsem! H... vyřkni to! —

Mám-li vysloviti *l*, tedy přilnu jazykem k podlebí č. k patru. Nyní napiší několik *l* též v řadě, ale dále od sebe, takto: *l l l l*. — K tomu prvnímu připiší *a*; V..., vyřkni to! — *la!* — K druhému *l* třeba které písmeno připsati, bychom slyšeli: *lo*? — *o*. — Co připišíme, bychom tuto měli *le*? — *e*. — A chceme-li tuto míti *li*, které písmeno připišíme? — *i*. — Tuto mám opět samotné *l*; jest-li že k tomu přidám *u*, jak se to vysloví? — *lu*. — Tuto máme ještě jedno *l*, k tomu připiší široké *y*; jak to nyní vyslovíme? —

Pod rádek první napiší zase takové slabiky. D... přečti je! — Kterak jsme každou slabiku vyslovili, zdlouha nebo krátce? — Krátce. — Ale co učiníme, aby slabiky ty četly se dlouze? — Co uděláme nad *a*? — nad *e*? — nad *i*? — nad *u*? — nad *y*? — Nad *o* neuděláme čárky.

B... Přečti, co tu jest napsáno!*) — Učitel to čte opět sám a káže jiným čísti, až to dovedou jistě. —

Zásoba slov ku cvičení:

- la** — **lá** = *labuř, lavice, lalok, lakomec, lano, lasice, latě; kola, škola, pila, síla, skála, včela, kalamář, kulatý; — lázeň, lázenský, láce, koláče.*
- le** — **lé** = *lesy, lešení, lenoch, levice, lebeda, lehátko, pole, role, kolena, kolečko, daleko; — lékař, léto, létání, milé dítě.*
- li** — **lí** = *lílie, lidé, listy, liška, lůják, volí, bůvotí, molí, malina, stolice, políce; — lípa, líčko, líce, límec, políbení.*
- lo** = *lože, loket, lodi, lopata, kolo, čelo, dělo, polovice, malovati, kolovrat.*
- lu** — **lú** = *lusky, lupen, luka, holubi, chalupa; — lano, dolů, láže (lože), let sokolů, zrůst topolů.*
- ly** — **lý** = *lysý, lyska, koly, stoly, skály, topoly, stodoly, — lýčí, lýtka, holý, malý.*

Vezmete knihu do ruky; budete ukazovati, kde se čísti bude. — Najděte si stránku, kde stojí v rohu toto znaménko 4. — Níže v prostředku stojí toto písmeno: *l m*. — Který rádek nejprv budeme čísti? — První rádek. —

*) Již bylo připomenuto, že ke každé čtené slabice dopoví učitel jinou, aby tím vzniklo slovo. — Mimo to vysvětlí se dítkám každé slovo čtené, jemuž by nerozuměly.

dvou. — Na tabuli stojí dále: *ma-lé*. — Vyhleďte to ve své čítance! — Čtete to! — Co stojí na tabuli ještě dále? — *má-lo*. — Vyhleďte toto slovo ve své čítance! — Čtete! — Nyní já první řádek v čítance přečtu a vy v tichosti budete na to ukazovati, co čísti budu. — Pak vyzvu některé žáky, aby přečtli, co já četl. — Nejprve jsem četl: *ma-lý*. Řeknu-li *malý*, co jest to? — Slovo. — A z čeho se skládá to slovo? — Ze slabik. — Z kolika slabik? — Dále stojí *ma-lá*. — Co jest to? — A proč jsi řekl slovo? — Z kolika slabik skládá se toto slovo? — Dále stojí: *ma-lé*. — Což jest to? — Poslední slovo na řádce té jest: *má-lo*. — Kolik slov jest na řádce té? — P..., přečti slova na první řádce! — Čtete všickni stejně!*) —

(I jiná ještě slova odstavce toho napíše učitel dle potřeby na tabuli, aby tím čtení v čítance dětkám se usnadnilo. Potom čte se řádek za řádkem tak dlouho, až žáci dosti dobře celý odstavec čísti dovedou.)

Rozprava třináctá.

O hlásce a o písmeně *v* (ne *ve*, ale bez toho *e*).

Viděli jste již řeku? — Řeka jest voda tekoucí, bývá již hodně široká i hluboká. — V některé řece vyzvedá se pevná země, kterou voda se všech stran obstupuje. — Nyní mi pověz někdo z vás, jak se jmenuje takováto pevná země, kterou voda se všech stran obstupuje? — *Ostrov*. — (Učitel může k vysvětlení pojmu toho použití: „Plánu král. hlavn. města Prahy s nejbližším vřkolím“ vydaného slav. radou král. hlavn. města Prahy; také jim to výkresem na tabuli může znázorniti.) Jaká tedy země slove ostrov? — Někde ve velkém dvoře viděti jest mimo husy, mimo kohouta se slepicemi, mimo kachny, krůty a holuby také jistého ptáka s krásným zeleným a modrým perím hrdě si vyšlapovati; víte-li, který to pták jest? — *Páv*. — Nyní dejte pozor! Pravili jsme, jak se jmenuje pevná země, která se všech stran obstopouena jest vodou? — *Povězte, kterak?* — Jak slove onen pták s krásným zeleným perím, jenž si po dvoře hrdě vyšlapuje? — Kterou hlásku vyřknu po každé na konec slov: *ostrov*, *páv*? — *v*. — Kdykoliv hlásku *v* vyřknete, vždy jen lehounce přitisknete ret dolejší k hořejším zubům.

Napíše se písmeno pro hlásku *v* i vyzvou se žáci, aby psali totéž.

*) Výklad o *slabice* a o *slově* až posud dostačí. Až se přijde ke slovům více-slabičným, poví se dětkám, že jsou slova, která čítají více slabik, než dvě; a naskytnou-li se slova jednoslabičná, vysvětlí se jim, že i jediná slabika může něco znamenati; protož jest slovem.

Což pak bychom tak ještě mohli jmenovati, aby vždy slyšeti bylo naposled hlásku *v*? — *Obuv, oděv, rukáv, broskev, mrkev, ředkev, brukev, rakev, chlév, pánev, šev, konev, lev, splav, ploutev, hřbitov, příkrov, pláštěv, větev, stav, korouhev*. — Pověděli jsme tuto mnoho slov, kteráž končí hláskou *v*. Ale povíme i napíšeme slova, kteráž hlásku *v* mají hned na začátku. — Napíši tedy na tabuli *v*, abyste to viděli. — Jak že slove toto písmeno? — *v*. — Připíši k tomu *e*, jak se to najednou vysloví? — *ve*. — Kde stojí *v*, napřed nebo vzadu? — Napřed. — Napíši *v* řadě více těch písmen *v*, ale každou trochu dále od sebe: *v v v v v* (*vi, vy, va, vo, vu*). — Které písmeno napíši k tomu prvnímu *v*, aby jsme slyšeli *vi*? — *i*. — A jaké *i* napíši ke druhému *v*, abychom mohli vyřknouti *vy*? — *K* tomu třetímu *v* připíši *a*; kterak se to vysloví? — *va*. — A k tomu čtvrtému *v* napíši *o*; jak to vyslovíme? — *vo*. — K tomu poslednímu *v* napíši toto písmeno: *u*; jak to vyřkneme? — *vu*. — Přečti, *Z . . .*, řádku tuto! — Přečtete ji všickni! — Pod tyto slabiky napíši opět jiné slabiky: *vé, ví, vý, vá, vü*. — Co jsem nyní napsal? — Slabiky. — *P . . .*, přečti je! — Přečtete je všickni! (Nechť se jim slabiky ukazují i po různu.)

Opište si slabiky ty; nejprve krátké, pod nimi dlouhé.

Zásoba slov ku cvičení:

- va** — **vá** = *vařivo, vary, vada, vajíčko; kráva, slíva, kovadlina, provazy*; — *vápno, válec, váhy, váček, vánoce, kováři*.
ve — **vé** = *vedro, vesna, večer, veverka, veliké stavení, mravenec*; — *vévoda, otcové, synové, dědové*.
vi — **ví** = *vidle, vidlička, višně, vinice, vinař, vikev, pávi, noviny, rovina*; — *víno, vítr, víko, křoví, zdraví, stromoví*.
vo = *voda, volí, voják, vozy, slovo, olovo, kladivo, ovoce, divoký*.
vu — **vü** = *trávu, chůvu, kávu, hlavu, souv, hřívu*; — *vüně, vüle, vükol, pávü, kovü*.
vy — **vý** = *vysoko, vydra, vykýř, okovy, podkovy, ostrovy, sovy, hlavy, krávy*; — *výška, výheň, východ, výpar, výmol, výrobek, pravý, levý, nový*.

Vezmi každý knihu do ruky! — Podívám se, rovně-li všickni sedíte. — Obracejte listy tak, až najdete stránku, kde v rohu jest toto znaménko: *6*. — Pod takovým též znaménkem nahoře uprostřed jsou písmena; jmenuj je, *V . . .*! — Nyní přečtu prvý řádek, vy pak ukazujte. — Rozuměli jste tomu? — Nerozuměly. — Vy jste četly pouze slabiky, které nic nevyznamenávají; teprv, přidáme-li jiné slabiky k nim, porozumíme tomu. — Ukazujte, přečtete ještě jednou prvý řádek. — *J . . .*, čti a po každé slabice malounko přestaň! — Žák čte: *ve*; učitel dodá: *čer*. — *Večer* jest doba po západu slunce. — Žák čte: *le*; učitel dodá: *nočh*. — *Lenoch* nerad pracuje. — Vyslovím-li: *večer*, co jest to? — Slovo. — Proč? — Z kolika slabik se slovo to skládá? — Řekneme tedy, že

jest to slovo dvouslabičné. — Jaké že to slovo jest? — Proč? — Co jsme přidali k té slabice *le*, aby z toho stalo se slovo? — *noch*. — Vyslov obě slabiky po sobě! — *Lenoch*. — Z kolika slabik skládá se slovo to? — Kolikaslabičné jest slovo *lenoch*? — Kolikráte třeba jest ústa otevřítí, vyslovíme-li *večer*? — A kolikrát ústa otevru, vyslovím-li: *le-noch*? — (Učitel podobně si počíná při čtení slabik ostatních téhož řádku.)

Položte ukazováček tam, kde druhý řádek počíná! — Na začátku druhého řádku jest které písmeno? — *e*. Po písmeně tom stojí v pravo slabika; O . . ., vyřkni tu slabiku! — *va*. — Teď já to přečtu: *e-va*. — Zda-li, co jsem četl, něco vyznamenává? — Kdo se tak jmenoval? — Tedy znamená to jméno ženy Adamovy. — Ale znám děvčátko, které se jmenuje také *Eva*. — Z kolika slabik skládá se slovo: *e-va*? — Vyřkneme-li: *e-va*, kolikráte při tom ústa otevřeme? — Která jest první slabika? — A která druhá? — Co jest první slabikou ve slově: *e-va*? — *e*. — Tedy hláska, jediná hláska jest tu slabikou. — Vězte, že slabikou může býti i jediná hláska. (Za jiné příležitosti může to učitel dotvrditi jinými ještě příklady.) — D . . ., čti dále! — *vo-lá*. — Na př. Děvčátko *Eva volá* bratříčka. — Čti dále! — *i my vo-lá-me*. Na př.: i my voláme bratří a sestry. — Vyslovíme-li: *vo-lá-me*; zda-li to slovo jest? — Kolikráte jest třeba ústa přitom otevřítí? — Z kolika slabik skládá se slovo: *vo-lá-me*? — Jak nazveme slovo, které skládá se ze tří slabik? — Přečtěte řádek první i řádek druhý! — Ukazujte nyní na začátek třetího řádku; ten také přečteme.*) Řádek po řádku čte se dále; přitom předcházející se opakuje.

Rozprava čtrnáctá.

O hlásce a o písmeně s (nikoli *es* č. *se*, nýbrž bez *e*).

Slyšte, děti! Jistý hošík šel se svojí sestřičkou do lesa na jahody. V lese přišli na takové místo, kde nestálo žádných stromů, proto že byly posekány a bylo z nich naděláno dříví. Avšak rostlo tam mnoho trávy a sem tam i křoví. To vy asi nevíte, jak říkají takovému místu v lese? — Takovému místu v lese, kde jsou stromy vysekány, říká se paseka čili mýt. Dětky chodily travou po pasece a sbíraly jahody pro mladšího bratříčka, který byl doma. Nenadále spatřily blíže křovíčka ve trávě cosi stočeného v kotouč, z kotouče vyčnívala podlouhlá hlava s otevřenou hubou a to vydávalo takovýto hlas: *sss!* — Který hlas to vydávalo? —

*) Necht při čtení na to se nezapomíná, že děti čtením dlouhých odstavců snadno by mohly umdléti; protož opatrnost žádá, aby v případě takovém ustalo se v dalším čtení, a další doba doplnila se psaním.

ssi! — Tu bratříček honem chopil sestřičku za ruku i zadržel ji, aby nešla ani o krok dále. Oba se obrátili a utekli odtamtud. Proč as ten bratříček nechtěl se sestřičkou svou dále ku předu íti? — Proto že se báli. — Ano, báli se; neboť co tam ve trávě stočené leželo, byl had, jakého jsem vám byl ukázal. — Hošík ten mysli, že je to had jedovatý, a proto se sestřičkou utekl. — Jaký hlas vydával ten had? s. — Mnozí ptáci, jako vlaštovky, čápi, odletují na podzim od nás do teplejších krajín; jiní opět zůstanou u nás přes zimu, jako vrabci, kosi a jiní ještě ptáci. Vrabce zná zajisté každý z vás, a snad i kosa. Kdo ho nezná, povím mu, jak vypadá. Kos jest větší než vrabec, as tak velký, jako malé kurátko, má na sobě černé peří, žlutý zobák a libě zpívá. — Zde mám ptáka vyobrazeného. Podívejte se! Poznáte-li, který to pták jest? — Kos. — A proč myslíte, že jest to kos? — Proto že má černé peří, žlutý zobák. — Ano, tuto jest kos vyobrazen. — Pomenujeme-li zvíře, kteréž jest pánu svému věrno a hlídá jeho domu, uslyšíme na konec jména toho též takovou hlásku; které zvíře jest to? *Pes*. — A kdybychom pověděli jméno věci, která se na stůl prostírá, když má se obědvati? — *Ubrus*. Jak se jmenuje kámen, na němž brousí se nože a nůžky? — *Brus*. — Kterou hlásku na konci slyšíme, řkáme-li: *kos, pes, ubrus, brus*? — Snad dovedete také některá slova říci, která končí hláskou: s? — *kos, hlas, ocas, ves, náves, les, oves, vlas, nos*.

(Napiše se písmeno s; i vyzvou se žáci, aby je také napsali.)

Skládání slabik: *sa, sá, se, sé, si, sí, so, su, sů, sy, sj*.

Tuto napsal jsem písmeno: (s); kterak sluje? — Přidám-li k němu a, jak se to pak vysloví? — *sa*. — Vyslovte to! — Vedle slabiky té napíši opět písmeno s; bychom čísti mohli: *sá*, kterak to uděláme? — Připíšeme k písmenu s ještě á. — N . . ., vyřkni to! — Nyní napíši slabiku tuto: *se*; vyslov to, B . . .! — Vedle této slabiky napíši jinou: *sé*. — Vyřkněte to. — Nyní budete čísti, co jsem zde na tabuli napsal, a sice vždy to, nač ukáži: *sa*-(ně) — *sá*-(ček) — *se*-(kera) — (bo)-*sé* dítě. — Opište si, co jsme byli četli! — Buďte připraveni; nebo napíše každý na své tabulce, co dále řeknu. Pište: *si*! — Totéž napíši i já na tabuli: *si* (a-si). B . . ., vyslov to! — Každý podívej se sem na tabuli, a pak pohled na tabulku, zdali to každý takto napsáno má, tak to zde stojí na tabuli; nemá-li, napíše to tak, jak jest to zde. — Opět pište: *sí* (na př. *sí-ra*). — Č . . ., přečti, co jsi napsal! — Totéž napíši i já, a vy přihledněte, máte-li to tak napsáno, jak stojí zde na tabuli? — Kdo nemá, opraví si to. — Čtete s tabule! — Pište dále: *so*-(va) — *su*-(da). — Nyní napíši *sů*; ale dříve mi povězte, jak jsem vyslovil slabiku *sů*, krátce nebo zdouha? — Jaké u musí v té slabice býti? — dlouhé a to s kroužkem: *ů*. I já to zde na tabuli napíši; podívejte se, zdali to též tak máte. — Teď zase já na tabuli napíši slabiky: (hu)-*sy* — (bo)-*sj*. Čtete! — Nyní přečti vše, co na tabuli psáno, D . . .!

H... , přečti, co psáno máš na tabulce! — Čtete všickni s tabule!
— Nyní s tabulek!

Zásoba slov ku cvičení:

- sa** — **sá** = *salát, saze, samet, samota, sazenice, osa, basa, mísa, řasa, vosá, kosa, hejsa, hopsa, tesaři, husaři*; — *sádlo, sáček, sází, bosá, cizá, česá, mlsá, housátka, otesává*.
- se** — **sé** = *sedlo, sesle, sekera, semeno, osení, paseka*; — *bosé, lisé, rusé*.
- si** — **sí** = *sílák, sinavý, sípěti, sírotek, sívý, posíla*; — *kosí, síla, símě, síto, sídlo, husí, vosí (hnízdo), posílání*.
- so** = *sova, sobě, Soběslav, sobík, sobota, sokol, osoba, zásoba*.
- su** — **sů** = *sucho, sudy, suky, suda, sudí, suchar, osušiti, osutina*; — *hlasů (slyšeti jest mnoho), klasů, kosů, lesů*.
- sy** — **sý** = *syčeti, sykorka, sytý, sykot, sylaba, synové, syreček, nasytil, syrup, sysel, kusy, kosy, klasy*; — *sýpka, sýček, sýkora, kosý, bosý*.

Vezmi každý knížku svou do ruky! — Vyhledejte stránku, kde v rohu jest toto znaménko: 7. — Pod tím znaménkem stojí písmena: *s m l v*. — O... , čti první řádek; ostatní v tichosti ukazujte! — Nyní čtete všickni první řádek. — V... , přečti první řádek ještě jednou! — Opět dívejte se, co zde na tabuli napíše; koho vyvolám, ten to vyřkne: *so*. — T... , vyřkni to! — Co jest to, co jsem napsal? — Slabika. — Zdali slabika ta něco vyznamenává? — Dejte dále pozor! — Co jsem tuto napsal? — H... , vyřkni to! — *va*. — Co jest to *va*? — Vyznamenává-li něco slabika tato? — Nyní přečtete obě slabiky ty, jak stojí po sobě! — *so-va*. Spojíme-li v jedno slabiky ty, zdali potom něco vyznamenávají? — Neboť sova jest jméno čí? — Opět dejte pozor: *vo-sa*. — L... , přečti to! — Kdo pak ví, co jest to *vo-sa*? — Malé zvířátko. — Jest to malé zvířátko, které má žhadlo a tím bolestně píchá. — Teď napíše čtyry slabiky po sobě: *si-vý* (kůň), *si-vá* (holubice). B... , přečti dvě první, a C... , dvě poslední slabiky. — Kolik že jest tuto slabik napsaných? — A kolik jest to slov? — Již pší zase; pozorujte! — *O-si-va-lí*. — J... , přečti to! — (Rolníci *osívali* pole). Co jest to celé? — Slovo. — Ovšem, neboť to znamená, že rolníci něco dělali na poli. — Z kolika slabik jest slovo to složeno? — Která slabika jest první? — která druhá? — třetí? — čtvrtá? — Kolikaslabičné jest to slovo? — Položte ukazováček na začátek druhé řádky a ukazujte na slabiky, kteréž někdo z vás čísti bude. — V... , čti! — Čtete všickni. — (Čte se první i druhý řádek. Pak se čte dále.)

Rozprava patnáctá.

O hlásce a o písmeně *d* (ne *de*, nýbrž bez toho *e*).

Nakreslím jednu přímou a jednu křivou čáru. — Odkud jsem vedl čáru přímou? — S hora. — A kam jsem ji vedl? — Dole. — Kde jest začátek přímé čáry? — A kde jest její konec? — Má-li také křivá čára začátek? — Kde? — Nahoře. — A kde jest její konec? — Dole. Může-li býti čára nějaká bez začátku i bez konce? — Co myslíte? — Povím vám to napřed: může býti čára bez začátku i bez konce. — Dívejte se; nejprv udělám zde tečku čili *bod*. Nyní povedu čáru kolem bodu tak, aby od něho všude stejně daleko byla. — Jest-li pak někde té čáry viděti začátek nebo konec? — Není. — Čemu jest takováto čára podobna? — Kolu. — Také kruhu. — Čára ta běží ve stejné vzdálenosti od bodu, kterýž jsem tuto udělal; a poněvadž se kruhu podobá, slove kružnice. — Jak že slove ta čára? — Jinak čáře také říkají take *obvod*. — Jak říkají jinak čáře té? — Bod, jak vidíte, jest uprostřed obvodu; protož se jmenuje střední *bod* aneb *tředobod*. — Jak že se jmenuje bod u prostřed obvodu č. kružnice? — Dejte pozor! Vyslovím-li: *obvod*, *bod*, *středobod*, kterou hlásku slyšíme naposled? — Hlásku *d*. — Hlásku tu slyšíme také, vyslovíme-li: *had*, *med*, *příchod*, *oběd*, *sud*, *drozd*, *proud*, *závod*. *Zderad*. — Povězte, která slova končí hláskou *d*? — Víte-li ještě jiná, povězte je! — *sad*, *led*, *hlad*, *hrad*, *odchod*, *východ*, *nedvěď*.

Abyste se na hlásku tu snadno upamatovali, napíší písmeno, kteráž hlásku tu znamená: *d*. — Napište také písmeno *d*.

Skládání slabik: *da*, *dá*, *do*, *de*, *dé*, *dy*, *dý*, *du*, *dů*. Vyslovte hlásku, které jste se posléz naučili. — *d*. — Hlásku tu napíší a k ní přidám *a*. Jak to vyřkne? — *da*. — Vedle toho napíší opět *da*; jak to nyní uděláme, aby se slabika ta vyslovila hlouze? — Již se stalo; čtěte to nyní! — *dá*. — Opět napsal jsem písmeno *d*; ale chci míti slabiku: *do*; jak to opět uděláme? — Přidáme k tomu písmeno *o*. — Ale jak vyřkne slabiku tuto, kterou jsem vedle napsal? — *de*. — A tuto dále: *dé*. — Chci-li napsati *dy*; co napíší napřed a co potom? — Napřed *d* a k tomu *y*. — Kdykoli psáti budeme *dy*, vždy píše se to se širokým *y*. — Učitel vyzve pak děti, aby to přečly dvakráte neb třikráte. —

Učitel napíše: *vo-da*; čtěte to! — Co jest voda? — kde jest voda? — jaká jest voda? — Tuto opět jsem něco napsal: *do-my*; čtěte to! — Z čeho staví se domy? — Čti P . . ., co jsem opět napsal: *do-ly*. — Doly kamenouhelné, kde dobývá se kameného uhlí. — Hle, co tuto stojí: *su-dy*. — Čtěte! — Kdo dělá sudy? — Nyní přečtete, co zde na tabuli psáno jest. — Nač ukáží, přečtete. —

Zásoba slov ku cvičení.

- da — dá = *dary, datel, daleko, daněk, voda, bouda, kláda, záda, brada*; — *dárek, dáte, dáseň, sedá, hledá, chudá, tvrdá, podává, prodává, podávky, hledáme.*
- de — dé = *devět, deset, deště, dehet*; — *lidé, sousedé, mladé, chudé, bludé.*
- do = *domy, doma, dozorce, vodotrysk, nedostatek, hladové, sousedovo.*
- du — dů = *duše, dukát, duby, duha, dudy, dutý, ledu, vodu, zahradu, (kopá), boudu*; — *hadů, sudů, důkladný.*
- dy — dý = *dykta, dyka, dyament, (do) vody, sudy, průchody, hroudy, hvězdy, všudy, oudy, žaludy, sady*; — *dýmá, dýchá, dýně, tvrdý, mladý, nadýmá se.*

Nyní vyhledejte stránku, kde v rohu stojí toto znaménko: 8.
— Pod takovým též znaménkem jsou písmena. Z . . ., vyslov písmena ta! *d s v l m* (bez *e*) — (Žáci čtou střídavě jeden po druhém. Kde toho třeba, vysvětlí se jim krátce neznámá slova.
— Žáci opíšou příležitostně první a druhý řádek).

Rozprava šestnáctá.

O hlásece a o písmeně *t* (ale ne *te*, nýbrž bez toho *e*).

Jaroslávek pokaždé, kdy dědeček jeho přišel domů, šel mu naproti, vzal od něho hůl a postavil ji ne takto ke stěně, nýbrž, aby se snadno nezkácela, postavil ji kamsi jinam; kam as? — Do kouta. — Kde dvě stěny se stýkají, tomu místu říkáme *kout*. — Jednou u večer, když se setmělo a ve světnici nebylo ještě světla, dal Jaroslávek mladšímu bratříčkovi, Jiříčkovi, něco do ruky a řekl: „Jiříčku, hádej, co to jest?“ — A Jiříček věděl hned, co to jest, i odpověděl: „To jest kulička.“ — „Uhodls, nech si ji,“ pravil Jaroslávek a dal bratříčkovi opět jakousi hračku do ruky, aby hádal, co to jest. A Jiříček hned zase řekl, že to jest kuželíčka. — „Opět jsi uhodl,“ pravil Jaroslávek, „i tu si podrž a pohraj si jimi.“ — Jak as Jiříček se toho dověděl, že jsou to kulička a kuželíčka, vždyť potmě na ty věci neviděl? — On je ohmat. — A čím je ohmat? — Prsty. — Protože věci ohmatáváme prsty, říká se, že v prstech máme *hmat*. — V čem tedy máme *hmat*? — Ukažte svoje prsty! — Dejte zase ruce dolů! — Já též něco ukazuji; jsou-li to prsty? — To jest *prst*. — Ano, to jest jen *prst*. Nezapomeňte, co jste už jmenovali; tedy místu, kam se stavívá hůl, jak že říkáme? — Co máme v prstech, čím věci poznáváme i potmě? — Co jsem vám já teď ukázal? —

kaž mi každý z vás též jenom prst! — Co jest na konci každého prstu? — *Nehet*. Tedy jsme už jmenovali: *kout*, *hmat*, *prst*, *řet*. — Brzo maminka Jaroslávková a Jiříčkova chtěla rozsvítiti lampu; rozžehla sírku a co v lampě sirkou napálila? — *Knot*. — eď budu ještě jednou všechny ty věci jmenovati, a vy mně potom povíte, kterou hlásku jsem vždy vyslovil naposled: *kout*, *hmat*, *prst*, *řet*, *knot*. Která hláska to byla? — *t*. — Abyste našli i písmeno pro tu novou hlásku, napíší je. Pro kterou hlásku napíší nyní písmeno? — Pozor tedy, jak je budu psáti; potom si je napíšete vy!... (Napíše se písmeno *t*.)

Napište si písmeno to také. — Dovede-li kdo pojmenovati ještě něco, abychom přitom slyšeli naposled hlásku *t*? — *mlat*, *vět*, *plat*, *svět*, *hřmot*, *byt*, *drát*, *pět*, *hřbet*, *šust*, *kmet*, *ocet*, *kment*, *hvošt*, *host*, *list*, *štit*, *život*, *kohout*, *krěst*, *hnát*, *věchet*, *štělcot*, *trest*, *hřest*.

Skládání slabik: *ty*, *tj*, *to*, *tü*, *tu*, *tá*, *ta*, *té*, *te*.

Hleďte sem! Zde napíší písmeno: *t* —; jak že slove? — Nyní chci tu míti slabiku *tá*; jak to udělám? — Co jsem tedy napsal? — *tá*. — B... , pojd sem a napíš slabiku: *tá* na tabuli ještě jednou, a vy ostatní pište vše, co bude se na tabuli psáti! — (Učitel, potřeba-li toho jest, opraví písmo žákovy; ale jinak spokojí se, shledá-li písmo takové, že ostatní žáci je čísti mohou). — Čtete, co napsal B... ! — Čtete, co já jsem napsal! — Zavolám k tabuli jiného hošfka, aby nám také něco napsal; B... , pojd sem; napíš vedle v pravo slabiku: *ta*. — Zdali pak B... to dobře napsal? — Čtete to! — Čtete první i druhou slabiku! — Kdo pak říká *táta*? — Komu? — D... , pojd sem; napíš na tabuli, vy pak na tabulkách, slabiky: *te* — *ta*; — Doře-li D... napsal, co jsem řekl? — Máte-li to též tak psáno? — Kdo nemá, opraví si to. — Přečtete, nač ukáží: *te* — *ta*, *tá* — *ta*. — E... napíše na tabuli opět něco jiného; piš: *té* — *to*. — E... , ukaž prstem (neb proutkem) dříve na první a pak na druhou slabiku, a vy ostatní vyslovíte vždy, nač E... ukáže! — Na př. plocha *této* tabule jest černá. — F... , pojd sem k tabuli, napíš, co řeknu: *ty* — *to*. — Jaké *i* připsal F... k tomu *t*? — Uzké krátké *i*. — Tuto jest třeba opravy; nebo řekneme-li *ty*, musí vždycky státi po *t* široké *y*. — Již to F... opravil; a co dále napíšeš? *to* — Nuže piš! — Čtete, co napsal F... ! — Na př. řeknu-li o školních lavicích: *Tyto* školní lavice jsou stejně dlouhé. — Přečtete slova, která máte na tabulkách napsána! — *tá-ta*, *te-ta*, *té-to*, *ty-to*. — Nyní opět já něco na tabuli napíší; koho vyvolám, ten to přečte: *tu-dy*. — G... , přečti to! — H... taktéž to přečte! — Na př. *tudy*, touto ulicí chodívám do školy! — Napište mi každý na tabulku: *tu-dy*. — Opět piší: *sí-to*; J... , přečti to! — Na př.: kdo chce mák přesívati, vezme *síto*. — Zde jsem opět napsal slovo: *ví-te*; čti K... , co tu psáno stojí! — Chtěl-li bych věděti, kolik let jest chlapci, jenž se jmenuje Vít, tedy bych se ho ptával: „*Víte*, kolik je ti let? — Jinak také mohu říci: Vy *víte*, co

zde na tabuli psáno jest, — A opět jsem napsal slovo: *mo-tj-lo-vé*. L . . . , přečti slovo to! — „*Motýlové* létají! zvolal Bohuslávěk, když přišel na louku a spatřil mnoho motýlků sem tam létati. — Z kolika slabik skládá se slovo: *motýlové*? — Kolikaslabičné jest slovo to? — Nyní přečtete vše, od začátku až do konce: *tá-ta, te-ta, té-to, ty-to, tu-dy, sí-to, ví-te, mo-tj-lo-vé*. — Vyzvou se žáci, aby vyhledali v knížce stránku 9, kde pod takovým též znaménkem stojí písmena *t d l*.

Žáci čtou jeden po druhém buď jednotlivá slova, buď i více slov po sobě. Tím udržují se v pozornosti. Možno-li, budiž každý žák ku čtení vyvolán.

Zásoba slov ku cvičení.

- ta** — **tá** = *talíř, tatínek, tady, léta, rota, bota, pata, lopata*; — *pátý, žlutá, zasetá, otáletí, potáceti (se)*.
te — **té** = *tele, teplo, tesy, temeno, teče, tesák, Teresie, úterý*; — *páté, duté, lité, hranaté, ušaté, žluté, rohaté*.
to = *topí, topivo, točí (se kolo), tobolka, topinka, tovaryš, Tomáš*; — *mýto, síto, žito, bláto, koryto, kopyto, zlato, řešeto*.
tu — **tů** = *tučný, tucet, tudy, tuha, tuhý, tulák, tupý, tuleň, turek, pletu, metu, (knoflíky u) kabátu*; — *pět prstů, drátů, prutů*.
ty — **tý** = *tyčka, tykev, tykyta, motyka, pruty, kouty*; — *týden, týlo, týmě*.

Rozprava sedmnáctá.

O hlásece i o písmeně k (ne však *ká*, nýbrž bez toho *á*).

Řezník v krámě, kde prodává maso, má sekeru, nůž, ocílku, váhy; kovář v kovárně takových věcí nepotřebuje; on zase má kladiva, kleště, pohrabáč; ale oba ti řemeslníci, když pracují, mají jakési náradí, při němž stojí, a náradí to jest stejné; víte-li, které to náradí jest? — Jest to *špalek*. — Povězte, kdo jest kovář? — Kovář jest *řemeslník*. — A kdo jest řezník? — Který že jest tento druhý řemeslník? — *Řezník*. — Nyní vám něco ukáži. (Učitel ukáže vypodobněný strom.) — Co to jest? — Strom. — Co má ten strom zde? — Větve. — Když se strom ufal, tedy se větve při samém kmenu uřezají nebo usekají. Na každém místě kmenu, kde se větve usekla, zůstane dřevo tvrdší, než jaké má kmen. Taková tvrdá místečka tesaři a truhláři nemají rádi, proto že se na nich sekery a hoblíky kazí. Možná, že jste sobě už všimli těch tvrdých místeček v prknech, které jsou na podlaze; jak jim říkáme? — Suky. — A když jest jeden, jak řekneme? — Suk. — A nyní pozor!

terá to bude vždy poslední hláska, když budu říkati: špalek, řemeslník, řezník, suk? — *k*. — Jmenujte sami ještě ty věci, které sem nyní jmenoval!

(Napiše se písmě *k*; i vyzvou se dítky, aby totéž napsaly.)
 Což bychom mohli ještě jmenovati s poslední hláskou *k*? — *brk*, *rouk*, *mrak*, *oblak*. — Povězte jméno některého zvířete, jež končí hláskou *k*! — *býk*, *špaček*, *čížek*, *kanárek*, *stehlík*, *slavík*, *ježek*, *řeček*, *rak*, *krtek*, *pavouk*, *koník*, *oslík*. — Jméno některého dne: *čtvrtek*, *pátek*, *svátek*. — Jména některých nástrojů a věcí v domácínosti: *hoblík* (*hladík*), *pilník*, *nožik*, *špendlík*, *hřebík*, *kolík*, *endlík*, *košík*, *bočník* atd.

Skládání slabik: *ko*, *ku*, *ků*, *ky*, *ka*, *ke*, *ký*, *ké*, *ká*. Podobně slabiky se tvoří, jak již dříve bylo se ukázalo. — Při slabice *ky* lekne se dítkám, že, kdykoli se píše *ky*, po hlásce *k* široké *y* psáti se musí.

Řekneme slova, která začínají neb končí slabikou *ko*: *kotel*, *posti*, *kozel*, *koza*, *kosa*, *komín*, *oko*, *jablko*; — slova, která začínají slabikou *ku*: *kupec*, *kule*, *kulatý*, *kukaň*, *kučmař*, *kufr*, *kučmačka*, *kučmačka*. — Nyní já řeknu sám některá, kde *ů* se prodlužuje: *čára*, *kůže*, (několik) *raků*, (hejno) *ptáků*, (mnoho) *suků*; — slova, která začínají aneb končí slabikou *ky*: *kytka*, *kyselý*, *kyjí*, *kyčel*, *kyrys*, *boky*, *stoky*, *znaky*; kde se *ý* prodlužuje: *kyčání*, *kyčta*, *kyčel*, *kyčel*, *krátký*; — slova, která začínají slabikou *ke*: na př. *ke mně* pojd, *keře*, *keser*; — slova, která začínají aneb končí slabikou *ka*: *kalich*, *kamna*, *karafiat*, *kazajka*, *kachna*, *kabát*, *kalanář*, *ruka*, *řeka*, *louka*, *mouka*; kde se *á* prodlužuje: *kámen*, *káva*, *káň*, *kára*, *tenká* (nit), *měkká* (hruška). — Slova, v nichž slabiky *o*, *ku*, *ký*, *ká* uprostřed slova slyšeti: *okovy*, *podkovy*, *Jakube*, *zavývati*, *rukávy*, *pekáče*.

(Není v úmyslu, aby s dítkami snad celý ten posléz připomenutý odstavec se probral; použije se z něho tolik, co právě dožaduje, aby dítky slabiku tu i ve sloučení s jinými i dle sluchu čily se rozeznávaly.)

Čtení v čítance na str. 10.

Učitel některá slova z odstavce dítkám předřikává, aneb některou větu; třeba větu tázací řádku sedmého; také je vyzvati může, aby větu tázací opsaly a samy připsaly k ní odpověď, když to zřejmě byly pověděly. — Řekne jim při té příležitosti jednoduše, co jest otázka a co odpověď, i také, že se po otázce klade znaménko, které slove znaménko otázky neb otazník.

Rozprava osmnáctá.

O hlásce a o písmeně b (ne však *be*, nýbrž bez *e*).

Hodné děti myslí a mluví o svých rodičích vždy jen, co vědí o nich dobrého, i chovají se k nim vždy také dobře. O dětech takových se říká, že svoje rodiče ctí. — Co že činí takové děti? — A víte-li že milý pán Bůh tomu chce i řekl to, aby děti ctily rodiče své? — Ale pán Bůh, když řekl, že děti mají rodiče svoje ctí, dětem za to něco velmi dobrého a příjemného připověděl; neboť řekl, že děti, které ctí rodiče své, dlouho živi budou, a že se jim dobře povede už zde, dokud budou na zemi. — Proto, že milý Bůh hodným dětem připověděl cos dobrého a příjemného, říká se, že pán Bůh takovým dětem něco slíbil čili že jim učinil *slíb*. — Co učinil pán Bůh dětem, ale hodným dětem? — *Slíb*. — Jako též dítě, připoví-li rodičům, že jich hněvati nechce, říká se, že rodičům učiní *slíb*. —

Zdali jste si toho povšimli, že šátky nebo kartouny a sukna bývají po jedné straně pěknější a hladší, na druhé straně opět hrubší a ne tak úhledné? — Té hladší, pěknější straně šátku, kartounu neb sukna říká se *lic*; té hrubší, méně úhledné straně říká se *rub*. — Když hospodyně koupila šátek, což udělá, aby kraje se neotřepily? — Obrousí jej. — Ano, ona zahne kraje šátku na stranu, která není tak úhledná jako druhá, i obšíje ty kraje. — A ta strana méně úhledná, méně hladká slove kterak? — *Rub*.

Tam kde u střechy jest okap, bývá pod střechou při stěně podlouhlý truhlík, ve kterém bývají holubi; víte-li, jak říkají takovému truhlíku? — Holubník. — Také říká se tomu *krb*. — Kterak jinak holubník slove? — *Krb*. —

Znáte domácí zvířata, jako jest kůň, vůl, kráva, ovce; ale jsou ještě jiná domácí zvířata, kterých u nás není; žijí daleko odtud a mnohá z nich jsou větší, nežli jest kůň. Jedno takové zvíře jmenuje se velbloud. — Ukáží vám ho vymalovaného. — Vizte, zde jest. — Čím se rozeznává od koně? — Má dlouhý krk a dlouhé nohy, jest větší než kůň. — Hle, zde na hřbetě má jako malý kopeček nebo jako vysoký bochník; tomu říkají *hrb*. — Co že má velbloud na hřbetě? — Kde má *hrb*? —

Kdybychom stáli na hrázi u rybníka, přehledli bychom rybník celý, jak jest dlouhý a široký. Jest však daleko odtud voda tak veliká, že bychom ji nepřehledli; kdybychom stáli na břehu jejím, neviděli bychom jejího konce na žádné straně. Do rybníka teče voda jen z potoka aneb z říčky; do té veliké vody tekou však všechny řeky i ty největší. Voda ta jest také ze všech vod největší a nejhlubší a slove moře. Po rybníce může se plaviti jen na malých loďkách, na moři jsou však lodi dlouhé, široké a vysoké, jako veliké domy. Takové veliké mořské lodi říkají též *koráb*. — Jak říkají veliké mořské lodi? — Každé-li lodi říkají koráb? — Které jen? —

Zpomeneme si na všechno, o čem jsme byli mluvili. — Co učinil milý Bůh hodným dětem, které své rodiče ctí? — *Slíb*. —

Jak slove méně úhledná strana šátku? — *Rub.* — Jak nazývá se veliká mořská loď? — *Koráb.* — Jak se jmenuje truhlík pro houby? — *Krb.* — Co má velbloud na hřbetě? — *Hrb.* — Budu nyní všechna ta jména ještě jednou říkati, a vy poslouchejte, kterou hlásku při každém tom jméně vyřknu naposled: sli**b**, ru**b**, ko**ráb**, k**rb**, hr**b**; — která to byla vždy ta poslední hlásky? — *b.* — Chci-li vysloviti, sevrú rty, a dechem pak je rozevrú.

Opět napíši písmeno pro tuto novou hlásku; která jest to? — Dejte pozor, jak to *b* udělám, abyste potom dovedli také si je napsati.

(Napíše se písmeno *b.*) — Co jsem tedy napsal? — Napíšte mi to *b* také na tabulky šestkrát vedle sebe v řadě. — Co jste si teď byli psali? —

Skládání slabik: *ba, bá, be, bé, bi, bí, bo, bu, bů, by, bý.*

Slabiky ty jsou na tabuli napsány. — J... , pojď sem a ukaž mi každou slabiku a vyřkni ji. — Ukaž, kde jest *be*; — *ba*; — *bi*; — *bá*; — *bé*; — *bo*; — *bů*; — *bí*; — *by*; — *bu*; — *bý*. — J... , ukaž nám, ze kterých slabik skládá se slovo: *bo-by*? — *bá-ba*? — *bá-bu*? — *bá-by*? — Učitel napíše: *bo.* — Vyřkni to! — Co jest to *bo*, vyřknu-li to jedním otevřením úst najednou? — Slabika. — Z čeho skládá se slabika ta? — Z *b* a *o*. — Vyslovím-li *b* a pak *o*, co jsem to po sobě vyslovil? — Hlásky. — Z čeho tedy skládá se slabika *bo*? — Z hlásek. — Z kolika hlásek? — Zdali slabika ta něco již vyznamenává? — Přidáme k slabice *bo* ještě jinou, aby to pak něco vyznamenávalo. — Kterou asi slabiku k tomu přidáme? — Kdož to ví? — *by.* — Dobře, tedy: *bo-by.* — To již něco vyznamenává; boby jsou zrna velká, která se luska se vylupují. — Co bychom ke slabice *bo* jiného přidati mohli, aby opět z toho bylo slovo? — *ty.* — Připíši tedy k slabice *bo* jinou ještě slabiku, a sice tu, kterou jste řekli: *ty.* — Čti to, T... ! — *bo-ty.* — Boty, toť jest obuv. —

Nyní napíši slova jiná na tabuli: *ve-li-ká so-va.* — Čti B... , co jsem napsal? — *Veliká sova*, ano, největší sova slove výr. Budoucně vám výra vypočteného ukáži. — Nyní napíši, co všickni také máme; dejte pozor, potom to přečtete: *ka bá-ty má-me ta-ké.* — Kolik jest tu slov? — Které slovo jest první? — *Kabáty.* — Z kolika slabik se skládá? — Které jest druhé slovo? — *máme.* — Z kolika slabik skládá se? — Které jest třetí slovo? — *také.* — A z kolika slabik jest slovo to složeno? — Opět napíši něco o malém kole: *Ma-lé ko-lo ku-tá-lí se da-le-ko.* — Přečtete, co tu napsáno jest! —

Zásoba slov ku cvičení:

ba — *bá* = *balík, bahno, bařina, bažant, babička, basa, ryba, houba, malba, chodba, orba, vrba, zábava, hřbata, holoubata, kolébati; — báně, bázeň, bábovka, báseň, slabá, hýbá, řezbáři, rybáři.*

- be** — **bé** = *beran bečí, bečka, bednář, belík, bezinky, zebe, nebe, hřebeny, hubený*; — *slabé, hrubé, libé.*
- bi** — **bí** = *bídlo, biče, bičik, biják, obílí, hrabice, krabice, žabinec, sobí*; — *bílý, bílek, bída, hřebíky, líbí.*
- bo** = *bodlák, borovice, bodák, bochánek, bohatý, bolest, obojek, obora.*
- bu** — **bů** = *buben, budova, bublina, budíček, labutě*; — *(bolest) zubá, (parohy) sobá.*
- by** — **bý** = *bylina, byty, bystrý, obydlí, kobyla, obyčej, dobytek, ryby, žáby, houby*; — *býlkové, hrubý, slabý, libý.*

Povězte mi, z čeho se skládá slabika? — Z hlásek. — D... vyřkni nějakou hlásku! — *a.* — Vyřkni několik jiných hlásek po sobě! — Viděli či slyšeli jste hlásky *ty*? — Slyšeli jsme *je*. — Hlásky se vyslovují a pak je slyšíme. — Ale zdali pak hlásky můžeme také nějak naznamenati? — Můžeme. — Učitel napíše některá písmena, na př. *b, o, s, e.* — Víte-li, co jsem psal? — Víme. — Kterak to víte? — Vidíme to. — A co vidíte? — Znaménka hlásek vidíme. — Znaménka hlásek se píší; protože slovou písmena. — Písmena vidíme. A což hlásky, vidíme-li také? — Hlásky slyšíme. — Hlásky slyšíme, ale písmena vidíme. Řekněte, co jsem pověděl! — Ještě jinak to můžeme říci takto: Hlásky jsou slyšitelné, písmena jsou viditelná. — Řekněte, co jsem řekl o hláskách a o písmenech. —

Vezměte knížky! Vyhledejte stránku, kde toto znaménko v rohu stojí: 11. — Pod takovým též znaménkem jsou písmena; jmenujte je! — *b l v t d.*

Čtení v knize.

Rozprava devatenáctá.

O hlásece a o písmeně *n* (nikoli *en*, nýbrž bez *e*).

Jistý král — český — a s ním mnoho bojovníků táhli do boje. I přijeli k veliké řece, která právě byla rozvodněna a proto i hlubší a prudší, nežli jindy. Přes řeku nebylo nikde mostu, po němž by vojsko bylo mohlo přejíti na druhou stranu řeky; neboť nepřátelé, kteří byli za řekou, byli všechny mosty, kde který byl, strhali, aby král s vojskem svým na ně dostati se nemohl. Král byl tedy nucen čekati, až by voda opadla. I seděl ve svém stanu a byl velmi mrzut proto, že tam dlouho meškati musí, než se jemu podaří dostati se přes řeku. Najednou slyší král radostný křik v táboře svého vojska i tázal se, co to znamená, co se stalo? I řeklo se jemu, že jistý — český — rytíř se projížděl podle řeky a hleděl na vodu, jako by pátral po místě, kde by mohl

přeplovu na protější břeh; v tom že obrátil koně svého k řece i skočil s ním do řeky, řeku že šťastně přeploval a nyní že stojí na protějším břehu. Když to král uslyšel, vyšel ze stanu, aby se přesvědčil o tom, co byl slyšel. I viděl, že tomu jest tak, že jeden jeho rytíř stojí za vodou. Z toho se král velmi zaradoval a zvolal: „Když to jeden dovedl, dovedeme to i my druzí. I vsedl na koně a první vrhl se do řeky. Za ním pustilo se i celé jeho vojsko. Král i vojsko přepravili se šťastně přes vodu a vystoupili na břeh. A poněvadž nepřítel byl na blízku, brzo strhla se bitva, ve které král zvítězil. Avšak ten odvážlivý, smělý rytíř, jenž první přes dravou řeku se přepravil, zasluhuje, abych vám pověděl jeho jméno; jmenoval se *Odolen*; jak se jmenoval? — Kdo se jmenoval *Odolen*? — Který rytíř jmenoval se *Odolen*? —

Z ulice — nebo z návsi — viděti jest cosi na střeše, o čem říkají: Sedí to na střeše a kouří to. Hádejte, co to jest? — *Komín*. — Jak slove část stromu, která jest v zemi? — *Kořen*. — Jak slove část stromu, jež vyrůstá od kořene vzhůru? — *Kmen*. — Tento kov jsem vám už ukázal; zhotovují se z něho lžice, solničky, talíře, víčka ku džbánům; kdo si pamatoval, jak nazývá se kov ten? — *Cín*. — Do čeho se chytají čili loví ryby? — Do sítě. — Sítě nejsou stejné, jsou rozličné. Sít na ryby bývá též taková, jako zde vykreslím Zde jsou křížem přes sebe položeny dva ohnuté silné pruty, k jejichž koncům přivázána jest síť z motouzu upletená, jako tuto viděti jest, a tady odtud, kde pruty se křížují, vyběhá dlouhá tyč, která se drží v ruce. Sít se ponoří do vody, a když do ní vplavou ryby, vytáhne se honem nad vodu. Voda se vytratí a ryby zůstanou v síti. Takové síti říkají *čeřen*; jak říkají takové síti? — Povíte nyní, kterou hlásku uslyšíte vždy posledně, když budu říkati: *Odolen, komín, kmen, kořen, cín, čeřen*? — *n*.

(Napiše se písmeno *n*; rovněž i žáci na tabulkách *n* několikrát napíší).

(Na to se dá dětem příležitost, aby jmenovaly slova s koncovkou *n*, jako jsou): *zvon, džbán, stan, drn, stín, den, syn, křen, Jan, kravin, len, lupen, kmín, řemen, mlýn, sen, plyn, chřtán, trn, krocán, havran, jícen, beran, hřebec, třmen, ječmen, křemen, kámen, jelen, kaštan, svícen, prsten, pramen, pecen, tulipán, plamen*.

Skládání slabik: *nu, ny, no, na, ne, ně, ný, ná, né*.

Učitel napíše písmeno *n*. — Co jsem napsal? — *n*. — Chtěl-li bych mítí slabiku *nu*; kterou hlásku k tomu přidám? — *u*. — Přidal jsem *u*? — Přidal. — Jak se to vysloví? — *nu*. — Učitel napíše opět *n*. — Což jsem opět napsal? — *n*. — Chtěl-li bych tu mítí *ny*; jak bych to učinil? — Přidá se *y*. — Přidám tedy *y*; ale takovéto *y*; jaké *y* jsem připsal? — Široké *y*. — Pamatujte si, píšeme-li *ny*, přidáme k písmenu *n* vždycky široké *y*. — Čtete to: — *ny*. — Nyní chci napsati *no*; pověz *D . . .*, jak to udělám? — Nejprve *n* napíší a potom vedle *o*. — Jak jsi to řekl, tak jsem to napsal; čti to! — *no*. — Teď já něco napíší;

již jsem napsal: *na*; vyřkněte slabiku tu! — *na*. — A jak toto vyřknete? — *ne*. — Přečtete, co jsem tuto napsal. — Učitel ukazuje a žáci čtou. — Pod slabiky napsané napíše učitel tytéž slabiky ještě jednou. — Čtete první slabiku! — *nu*. — Jak jste u vyslovili, krátce aneb prodlouženě? — Krátce. — Vyřknu-li slabiku tu zdlouha — takto: *nů*. — jak to uděláme, aby u prodlouženě bylo slyšeti? — Uděláme nad *u* kroužek. — Již se stalo: *nů*. — Vyřkněte to! — Tuto máme *ny*. Aby se vyřknouti mohlo: *ný*; kterak to uděláme? — Uděláme nad *y* čárku. — Co pak stojí dále? — *no*. — *o* se ve slabice neprodlužuje; tedy se nad ním čárky nedělá. — Dále máme slabiku *na*, *ne*; co se státi musí, aby slabiky *na*, *ne* vyslovily se dlouze takto: *ná*, *né*? — Udělá se nad *a* a nad *e* čárka.

Čtete první řádek! *nu*, *ny*, *no*, *na*, *ne*.

Čtete druhý řádek! *nů*, *ný*, *no*, *ná*, *né*.

Slova slušící slabice **nu**: *nutí*, *nudle*, *nuzný*, *onuce*, (král má) *korunu*, (ovce dává) *vlnu*, (ucho u) *džbánu*, (paní obdařila chudou) *ženu*, (srdce u) *zvonu*, (málo) *křenu*, (mnoho) *kmínu*; **ny**: *zvony*, *džbány*, *lupeny*, *kameny*, *hřebeny*, *koruny*, *ženy*, *stěny*, *komíny*; **no**: *noha*, *noviny*, *nože*, *nocí*, *noší*, *nový*, *hejno*, *koleno*, *seno*, *rameno*, *poleno*, *vino*; **na**: *naše*, *našinec*, *nahoru*, *napíši*, *nakreslím*, *pradlena*, *žena*, *malina*, *peřina*, *rodina*, *bylina*; **ne**: *nebe*, *necky*, *neděle*, *nemoc*, *nechut*, *nebesa*, *neseme*, *necháme*, (větrík) *vane*, (milý) *pane*; **nů**: *náše*, *nůžky*, (hlahol) *zvonů*, (několik) *pánů*, (mnoho) *havranů*, (několik) *kamenů*, (málo) *kaštanů*, (stádo) *beranů*; **ný**: (uhel) *černý*, (list) *zelený*, (muž) *silný*, (tulipán) *červený*, (hlas) *zvučný*, (křen) *perný*, (oděv) *volný*; **ná**: *nádoba*, *nápis*, *nábytek*, *náklad*, *nápoj*, (barva) *červená*, *zelená*, *černá*, (růže) *vonná*, *krásná*; **né**: (uhel jest) *černé*, (rukavice) *kožené*, *vlněné*, (růže) *červené*, (hrnce) *hliněné*, (kotle) *měděné*, *křestané*, *měštané*.

Čtení v knize.

Jmenujte písmena, jež viděti jest pod takovýmto znaménkem: 12 na stránce s tímž znaménkem v levém rohu: — *n*, *u*, *v*, *m*. — Učitel vyloží dítkám, že, má-li *n* se vyřknouti, třeba jest jazyk o podlebí (patro) opřítí.

Nyní přečtu první řádek; vy pak jen ukazujte. — A teď druhý řádek budu čísti; vy opět jen ukazujte! — Co jsem četl, přečtete také. — S . . . , přečti první řádek! — V . . . , přečti druhý řádek! — První i druhý řádek přečtete všickni! — Nyní přečtu třetí řádek; poslechněte! — Učitel čte, ale zcela potichu. — Již jsem hotov. Slyšeli jste, co jsem četl? — Neslyšeli jsme ničeho. — Já četl tiše, sám pro sebe. — Jak že jsem nyní četl? — Opět budu čísti třetí řádek; budete-li pozorní, uslyšíte mne. Učitel čte pošepto. — Slyšeli jste mne čísti? — Slyšeli. — Kdybyste nebyli tiši a pozorní, zdali byste mne byli slyšeli? — Avšak bylo mne slyšeti moc aneb málo? — Jen málo. — Jak jsem tedy četl,

když mne bylo jen málo slyšeti? — Pošepmo. — Čtete všickni pošepmo třetí řádek. Čítáváme-li ve škole pošepmo nebo nahlas? — Čítáme nahlas. — Ale vždyť jste před chvílí četli pošepmo a ne nahlas? — Pan učitel řekl, abychom četli pošepmo. — Ano, a vás vyzval, abyste četli pošepmo; ale jinak čteme vždy nahlas. — Pilné dětičky někdy také doma čtou, co byly ve škole četly; proč to asi činí? — Aby se naučily čísti. — Jeníček, který také chodil do školy a učil se mluvit, počítati, kreslit, jako vy, i také čísti se učil, rád si i doma čítával v čítance, když bylo půl dne prázdné aneb celý den. On pokaždé čítával nahlas. — Ale jednou vzal knihu a sedl si na stoličku vedle maminky a četl. Maminka právě konejšila malého nemocného bratříčka jeho, který nemohl usnouti a plakal. — Tu promluvila maminka k Jeníčkovi: Jeníčku! Hle, Vojtíšek nemůže usnouti; nečti tak nahlas; a Jeníček umlkl. Až když Vojtíšek usnul, tu opět počal čísti Jeníček. Víte-li, jak asi Jeníček četl, aby bratříčka svého neprobudil? — Pošepmo. —

P... přečti třetí řádek, ale nahlas! — Čtvrtý řádek čti. O...! — Čtete čtvrtý řádek všickni! — Pátý řádek přečte, J...! — Všickni čtete pátý řádek! — Ale nyní bude se čísti druhý řádek; koho pojmenují, ten bude čísti; ostatní budou ukazovati a v tichosti čísti. — H...! — Jmenoval jsem jednoho žáka; co to znamená? — Aby četl. — Opět vyvolám žáka: C...! ten přečte čtvrtý řádek. — Vy ostatní co budete dělati? — Ukazovati na čtvrtý řádek. — L... bude čísti první řádek a po něm T... přečte pátý řádek. — Nyní přečtete všech pět řádků po sobě; a p.

Rozprava dvacátá.

O hlásece a o písmeně *p* (nikoli *pe*, nýbrž bez toho *e*).

Dítka, ukáží vám ptáka s dlouhým krkem, s dlouhým prímým zobákem a s vysokýma nohama. — Jaký krk má ten pták? — Jaký zobák? — A jaké nohy? — Jeho trup čili ostatní tělo podobá se tělu husímu. Uvidíme, zdali to jest takový pták, jakého vám nyní ukáží. — Hle, jest-li to on? — To jest kohout. — Ten to tedy není. — Zdali pak to jest tento? — Jest. — Pták ten žere hady, ještěrky a žáby a jmenuje se *čáp*. — Jak se jmenuje takový pták? — Někdy vám o čápu ještě více povím; zatím si pamatujte jeho jméno. Jak že mu říkají? — Podívám se, mám-li ještě nějakého takového čápa. — Nuže, není-li to také čáp? — Není. — A proč myslíte, že to není čáp? — Nemá tak vysokých nohou. — Arci že nemá; tento má kratší ale silnější nohy, a u nohou mocné drápy. A což zobák? — Má-li takový jako čáp? — Pták ten, jak patrně, má zobák kratší ale silný a na konci jako hák dolů zahnutý. A což ten jeho krk? — Jaký jest? —

Nejen krátký, přirovnáváme-li jej ke krku čapímu, ale jest holý, bez peří. Pták ten jest veliký a silný a jmenuje se *sup*. — Jak se jmenuje pták ten? — *Sup* má takovou sílu, že v drápech svých unese jehně nebo kůzle, když je polapí. — Jak se jmenuje pták, o němž jsem vám nyní povídal? — Jakýsi muž, který nemohl dostati dřeva, aby se uživil, šel do lesa a tam nasbíral po stromech mnoho bobulek z jisté rostliny. Doma udělal z těch bobulek cosi lepkavého, chodil s tím po vesnicích, a prodával lepkavou tu hmotu lidem. Lidé, kteří měli v obydlí mnoho much, kupovali lepkavou hmotu od něho i namazovali tím krátké tenké proutky. Proutky namazané zastrkali někde ve světnici nebo v kuchyni. Na proutky sedaly mouchy a zůstávaly přilepeny, a když proutky byly už plny much, hodily se do peci, aby mouchy bez dlouhého trápení hned pohynuly. — Povím vám také, jak se takováto hmota lepkavá nazývá; nazývá se *lep*. — Kterak že se nazývá takováto lepkavá hmota?

V ústech máte zuby; k čemu máte zuby? — Abychom jídlo mohli rozkousati. — Zdali pak také polévku, omáčku aneb kaši kousáte? — Tedy jen jídlo čili pokrm takový, který jest tuhý aneb tvrdý. Abyste pokrm tuhý a tvrdý dobře rozkousali, jest potřeba; jinak byste brzo onemocněli. — Kde v ústech nalézají se zuby? — Nahoře a dole. — Zuby ty, jak nahoře tak dole, jsou jeden vedle druhého, jsou v řadě čili řadu; kolik řad zubů máme v ústech? — Obě řady zubů, jak hořejší tak dolejší, jmenujeme *chrup*. Jak se jmenují obě řady zubů v ústech? — Jak říkáme věci, kterou se dřeva u sudu zacpává? — *Čep*. — Teď na tabuli vykreslím něco, co bývá u vrat krásných paláců a kostelů ba i na oltářích pro ozdobu . . . Co jest to? — *Sloup*.

Který to byl první pták, jež jsem vám ukázal? — A druhý? — Jak říkájí té lepkavé hmotě na mouchy? — Jak slovou všechny zuby v ústech? A co jest to tady na tabuli vykresleno? — Jak říkáme věci, kterou se ucpává dřeva v sudě? — Nyní však dejte pozor, já budu ještě všechny ty věci sám jmenovati, a vy potom povíte, kterou hlásku jste slyšeli pokaždě tu poslední; tedy: *čá-p*, *su-p*, *le-p*, *chru-p*, *če-p*, *slou-p*; která hláska byla vždy poslední? — *p*. Udělám zase písmeno pro hlásku *p*, abyste se mohli snadněji na ni upamatovati.

Napiše se písmeno *p* i vyzvou se žáci, aby totéž učinili.

Co jest to nyní zde? — Jmenujte samy něco, abychom přitom na konec slyšeli hlásku *p*.

Strop, otep, čep, střep, cep, srp, oukrop, okap, poklop, přikop, škráloup, snop, sklep, šíp, trup, štěp, Prokop.

Skládání slabik: *pa, pá, pe, pé, pí, pi, po, pu, pã, py, pý.*

Co jsem tuto na tabuli napsal? — *p*. — Vy chodíváte ze školy v pořádku a vždy po dvou, dva podle sebe. Aby písmeno to nebylo samotno, přidáme mu společníka tohoto: *a*. Pak vysloví se to najednou, *pa*. — Vyslovte to! — Jako kdybychom říci

ntěli: *pa-livo, pa-lice, pa-mět, pa-ta, pa-pír, pachole, palec, pa-oušek, pařez, pasák, patro, pavlač, pavouk, ře-pa, ma-pa, lí-pa, roupa, pumpa, lampa, lo-pa-ta, čápata, houpačka.* — Tuto jsem pět napsal *pa.* — Kolikrát jsem ústa otevřel při vyslovení *pa*? — Jednou. — Poněvadž jsem při vyslovení *pa* jen jednou ústa otevřel (jedním douškem je vyslovil), co řekneme o tom *pa*? — Že jest to slabika. — Vyslovil jsem slabiku tu krátce nebo dlouha? — Krátce. — Vyslovte slabiku tu nyní vy! — Kterak jste ji vyslovili? — Krátce. A proč jste ji vyslovili krátce? — Aby tedy slabika ta prodlouženě se vyslovila, jak to uděláme? — Udělá se nad *a* čárka. — Již jsem udělal čárku nad *a*; vyřknete *pa*. — Prodlouženě slabiku *pa* slyšíme, řeknu-li: *pá-ni, pá-tá (hodina), pá-ka, pá-liti (dříví), pá-nvice, pá-tek, pá-rám (rukáv), pá-rek, pá-ři, slepá (ubohá děva), klepá (se na dveře), (voda) kapá.* — Naště si na tabulky *pa* a v pravo vedle *pá.* — Jako já na tabuli, tak vy na tabulky napíšeme *p.* — Co k tomu připišíme, abychom čísti mohli: *pe*? — Připišíme *e.* — Nuže připišíme *e.* — F... , čti, jak jsi nyní napsal! — A čti také, co já napsal! — Tuto slabiku slyšíme, vyslovím-li slova: *pe-kař, pe-čet (na psaní), pe-routka, a co ještě? pekáč, peřina, pečeně, pečivo, peři, Petr, petlice, openec, lupeny, úpenec.* — Teď napište slabiku *pé!* — Jak jste to udělali? — Udělali jsme nad *e* čárku. — Nyní já napíši: *pé*; podívejte se, zdali i též tak napsáno máte? — Slabiku tu slyšíme ve slovech: *pé-ro, pé-če, pérko, skoupé, tupé (ušátko).*

Nyní pište dále v pravo: *pi* a vedle trochu dále v pravo *pí*; napiš i já na tabuli zde napíši. — D... , přečti, co jsi napsal! — *pi, pí.* — Nyní já přečtu, co já tuto napsal. — Vyslovil jsem to stejně? — První slabiku *pi* vyslovil jsem kterak? — Krátce. — Druhou slabiku jak jsem zase vyslovil? — Dlouze. — S jakým píse se krátká slabika: *pi* a s jakým *i* píse se dlouhá slabika: *pí*? — Krátkou slabiku *pi* slyšíme ve slovech: *pi-la, pi-javka, pi-vo, pi-pi, su-pi*; ve kterých slovech ještě? — *Piliny, pilíře, pivoňka, pilice, skořepina, šupina, štěpina.* Dlouhou slabiku *pí* slyšíme opět v těchto slovech: *pí-seň, pí-dě, pí-ka, pí-pa, pí-rko, písek, supí (krk), skoupi (lidé některých).*

A znovu trochu dále v pravo, já na tabuli, vy pak každý na své tabulce, napíšeme písmeno *p*, k tomu přidáme písmeno jiné, ale takové, abychom čísti mohli *po.* — Které písmeno přidáme? — Přidáme *o.* — V... , čti, co jsi napsal! — Kdo pak by mi položil slovo, které se začíná slabikou *po*? — *Po-le, po-tok, po-pel, po-koj, po-chod.* — *Polovice, podešev, podlaha, pohádka, postava, pochvala, pochodeň, poklad, police, pomeje, poledne, poklička, polaka, pomoc, ponocný, pořádek, posel, pošta, poleno, topoly, lípový (květ), opona.*

Písmeno *p* napíšeme opět, já zde na tabuli, vy na tabulkách. — Abychom tu měli *pu*, jak to uděláme? — Přidáme *u.* — Já již řídil, a jak pozorují, vy také. — M... , co jsi nyní napsal? — *pu.* — Vyslovil-li to M... zdlouha aneb krátce? — Krátce. —

Ale kdyby to někdo byl vyslovil takto: *pů*; bylo-li by to dobře? — Nebylo. — Proč? — Poněvadž není nad *u* kroužek. — A *u* bez kroužku kterak se tedy vysloví? — Krátce. — Má-li však *u* nad sebou kroužek, tu se opět jak vysloví? — Ale někdy dělá se také nad *u*, aby se prodloužilo, čárka; kdy pak se to stává? — Já vám to již jednou pověděl. — Na začátku slova. — Nyní vyřkněte, co já tuto napsal! — Ale teď napište dále v pravo slabiku *pů*. I já to napíši. — E . . ., vyřkni, co jsi napsal! — A proč jsi to prodlouženě vyřkl? — Snad dovedete říci slova, která slabikou *pu* začínají? — *Pu*-tna, *pu*-chýř, *pu*-kavec. — *Puč*álka, *pu*penec, *puma*, *pu*ška, *pu*dlík, *pu*lec, *pu*stina, *pu*puje (zemčata), *olupu*je, *opuchl*ý.

Slabikou *pů* opět tato slova začínají: *pů*-le, *pů*tka, *pů*vabná (krajina), *pů*vod (začátek).

Chtěli-li bychom psátí slovo *pytel*, kterou slabiku psali bychom napřed? — *py*. — A která slabika přichází potom? — *tel*. — Slabika *py*, jížto slovo *pytel* počíná, píše se vždy se širokým *y* takto: *py*. — S jakým *y* píše se slabika *py* ve slově *pytel*? — Napište slabiku *py*, jako byste chtěli psátí *pytel*. — A toutéž slabikou *py* psali bychom *pyšný*, *pysky*. — Napišeme nyní slabiku *pý*; s jakým tedy *í*, úzkým aneb širokým? — Krátkým aneb dlouhým? — Kdo jest hotov, bude se dívatí sem na tabuli. — Hle, co jsem napsal? — *py*. — Proč jste slabiku *py* prodlouženě nevyslovili? — Proto že není čárky nad tím *y*. — A jak uděláme z toho dlouhou slabiku? — Když uděláme nad *y* čárku. — Slova, která začínají dlouhou slabikou *pý*, jsou tato: *pý*cha, *pý*chavka. Jiná slova ukončují se touže slabikou, jako: *skoupý*, *tupý* a *j*.

Tuto na tabuli napíši něco, a vy to přečtete: *ho-lu-bi lé-ta-lí do po-lí*; *pa-li-vo se no-sí*; *pi-la by-la no-vá*; *mo-tý-lo-vé po-lé-tá-va-lí*.

Nyní vyndejte čítanky a vyhledejte stránku, kde stojí na ní v pravém rohu nahoře toto znaménko 13; a takové znaménko jest na téže straně nahoře uprostřed, a pod tím znaménkem jsou písmena: *p b v*.

R . . ., přečti první a druhou slabiku! — *pa*, *ba*. — Má-li první slabika dobře se vysloviti, třeba, aby se rty sevřely; při vyslovení druhé slabiky sevrou se také rty, ale jen mírně. — S . . ., přečti další dvě slabiky! — *va* — *pe*. — Máme-li *va* dobře čili správně vysloviti, dotknouti se jen třeba hořejšími zuby dolejšího rtu. — T . . ., přečti ostatní tři slabiky! — *be pi vi*.

Dejte pozor, přečtu první řádek sám, a poslouchajte, jak každou tu slabiku vyslovím. — Žáci čtou dále.

Rozprava dvacátá první.

O hlásce i o písmeně z (nikoli *ze* ani *zet*, ale bez toho *e* i *et*).

Na jaře i v létě za jasného dne pasou se na květinách i na kvetoucích stromech včely. Kdo jest blízko nich a je pozoruje, slyší, jakoby včely ty vydávaly nějaký hlásek, ony totiž bzučí a dělají *zz*. Když tedy včely bzučí, jak dělají? — *zz*. — I čmeláci bzučí; jak tedy bzučí též čmeláci? — *z*. — Bzučení včel a čmeláků není vlastně žádný hlas, je to jen zvuk; avšak my při mluvení užíváme často hlásky, která bzučení včel se podobá. — Co se chytá železa (co se udělá na železe), jestli dlouho jest ve vlhku? — *Rez*. — Jak se jmenuje břeh udělaný u rybníka? — *Hráz*. — Mezi dvěma poli bývá úzká pěšinka, která na jaře bývá travou porostlá; jak slove taková pěšinka? — *Mez*. — Mezi poli a též do lesa bývá ujezděná cesta, aby se mohlo po ní s vozy jezdit do polí nebo do lesa; jak říkají takové cestě? — *Úvoz*. — Jak říkáme škopku, v němž se kuchyňské a stolní nádoby cítí? — *Třez*. — Už jsme si též kdys pověděli, jak se jmenuje nejhořejší část páteře, vzadu na krku? — *Vaz*. — Kupuje-li kdo sukno, šátek nebo jakoukoli tkaninu, aby se neošidil, dříve ji prohlíží, nejsou-li v ní dírky nebo nějaké chuchvalce; dírka nebo chuchvalec v nové tkanině slove *kaz*. — V čem může býti *kaz*? — I ve skle bývá *kaz*. Má-li skleněná tabule v okně na sobě bublinku, tomu říká se také *kaz*. Též v papíře nebo na nádobí hrncířském neb porculánovém bývá viděti někdy také *kaz*. — Obuvník, chce-li slepiti dvě kůže, vezme na slepení jistou lepkavou hmotu; víte-li, jak lepkavá tato hmota sluje? — *Maz*. — Maličká zvířátka, jako jsou brouci, mouchy, včely, mravenci, motýlci slovou dohromady *hmyz*. — Jak říkáme nástroji, kterým se díry do dřeva vrtají? — *Nebozez*. —

Mnoho jsme toho nejmenovali. Kdo si z toho něco pamatoval, dá znamení rukou a poví to. — Dobře, budu ještě jednou jmenovati věci ty, a potom zase povíte hlásku, kterou vždy na posled vyřknu: *rez*, *hráz*, *mez*, *ouvoz*, *třez*, *vaz*, *kaz*, a t. d. —

(Napíše se písmeno *z* na tabuli i na tabulkách.) Některé věci jsme ještě nejmenovali, a jména jich mají též na konec hlásku *z*; které věci mohou to býti? — *váz*, *bez*, *mráz*, *pařez*, *ouraz*, *obraz*, *jez*, *kolomaz*, *peníz*, *poříz*.

Skládání slabik *zi*, *za*, *zy*, *ze*, *zu*, *zo*; *zí*, *zá*, *zý*, *zé*, *zů*. (Učitel skládá hlásku *z* se samohláskami krátkými i dlouhými; vyzve pak žáky, aby slabiky četli od počátku až na konec i nazpět; a zase jednu ob druhou; posléz aby slabiky ty si napsali.)

Slabikou *zi* začínají slova: *zima*, *zimnice*, *mezi* (stromy), (rybář stál u rybníka na) *hrázi*, *zinek*, *slezina*; — *za*: *zahrada*, *začátek*, *zavírák*, *bříza*, *koza*, *míza*; — *zy*: *vozy*, *kozy*, *břízy*, *mrazy* (škodí rostlinám); — *ze*: *země*, *zelé*, *zelina*, *jdu ze školy*, *meze*, *rak leze*, *mezera*, *stoly jsou ze dřeva*; — *zu*: *zuby*, *zutý*, *usekl břízu*, *vedla*

kozu, mnoho *bezu*, u *obrazu* bývá rámeček, dítě přišlo k *úrazu*, u *vozu* jsou kola, *lezu* pozorně; — *zo*: *zobák*, *zoře*, *březová kůra*, *bezový květ*, *vozová cesta*; — *zí*: *zítra*, *zívnutí*, *vozka vozí*, čápi jsou *dlohonozí*, hadi jsou *dlouzí*, káva i čaj jsou *cizí zboží*; — *zd*: *zámek zavora*, *záslona*, *zástěra*, *záda*, *záhon*; — *zý*: *drzý člověk každému se protiví*; tato věc *nazývá se tabule*; — *zé*: *ryzé zlato*, *drzé dítě se nikomu nelíbí*; — *zů*: v lese vykopali mnoho *pařezů*, na stěně visí několik *obrazů*, u pěti zvonů viselo pět *provazů*; u vozu bývá několik *řetězů*. —

Čtení s tabule: *zu-by se ka-zí; ze-le-ná ka-mi-zo-la se mi lí-bí; sa-zí-te ze-lí-ny? ko-za o-ku-su-je ze-lí.*

Čtení v čítance. — Str. 14. člán. 14. — *z s.*

(Učitel ukáže dítkám znovu, jak se vysloví *z* a jak *s*; by to spíše dovedly, toho docílí, když sám to neb ono slovo, ten neb onen řádek přečte).

Rozprava dvacátá druhá.

O hlásce i o písmeně *e* (nikoli *ce*, nýbrž bez toho *e*).

Dnes vám povím něco, co jsem kdysi vypravovati slyšel. — Jednou sletli se ptáci se všech stran, aby si zvolili krále. I ustanovili se na tom, že, kdo nejvýše vyletí, bude králem, svrchovaným pánem všech. Brzo nato pozvedne se všechno ptactvo vzhůru; mnozí z nich vyletěli vysoko, jiní ještě výše, ale orel vyletěl nejvýše. Již počalo se volati: „Orel vyletěl nejvýše; orel jest naším králem!“ Ale v tom malý ptáček, střízlíček, kterýž mezitím byl sedl orlovi pod křídlo, aniž kdo toho si byl povšiml, vyletěl a vznesl se ještě výše nad orla. Střízlíček byl sice nejvýše, ale ptákům se to nelíbilo a volali: „He, střízlík nás podvedl; střízlík nesmí mezi námi býti! I musil odtud a v roští se ukryti. Orel stal se králem ptactva a střízlíku pak zato přezdívalo králíček. Od té doby prý zdržuje se střízlíček v hustých křovinách a ohlašuje se svým slabým hláskem *cccl* — Jak volá střízlíček? — *cccl* — Avšak my často také podobné hlásky užíváme při mluvení: Jak jmenujeme domek, ve kterém bydlí kanárek? — *Klec*. — Jmenujte kuchyňskou nádobu, aby naposled též bylo slyšeti hlásku *c*? — *Hrnc*; — *kamnovc*. — Jmenujte jeden z pěti prstů, a tu uslyšíme také na konec slova hlásku *ol* — *Palc*. — Kdož by nám jmenoval nějakého ptáka neb nějaké čtvernohé zvíře, jež končí hláskou *c*? — *Vrabec*, *krkavec*; *zajíc*, *srnec*, *kanec*. — Povězte jméno některého řemeslníka! — *Švec*, *tkadlec*, *rytec*. — Jména kamenů! — *pískovec*, *vápenec*, *křemenec*. — Co se může

ukrojiti z bochníku chleba? — *Krajíc*. — Povím též, jak se jmenuje u svícnu ta hořejší část, ve které zasazena jest svíčka: *toulec* se jmenuje. Kterou hláskou končí se slova: *klec, hrnec, kamnovec, palec, vrabec* a t. d. (Napiše se písmeno c.)

Dovedete-li ještě jmenovati věci, jejichž jména mají na konci hlásku c? — *Konec, mazanec, nemoc, pec, věnec, jalovec, kopec, semenec, kupec, límec, lívanec, jezdec, lijavec, myslivec, střevíc, chlapec, božec* a pod. — Hraje-li se na housle nebo na basu, tahá čili smýká se po strunách něčím, co se v pravé ruce drží, jak tomu říkají? — *Smyčec*. — Na obloze vidáme z večera cosi krásného; vypadá to někdy jako světlý terč, někdy to vypadá jako půl terče; i také někdy jako srp aneb jako rohlíček; co jest to? — *měsíc*. —

Skládání slabik: *ca, co, ce, ci, cu, cá, cí, ců*. — Napiši zde na tabuli hlásku c. — Chci-li míti slabiku *ca*, kterou hlásku k tomu připsí? — *a*. — A připsal-li bych *o*, jak by se to vyslovilo? — *co*. — Připsal-li bych *e*, jak byste to vyřkli? — *ce*. — A chtěli-li bychom slyšeti *cu*, co by se státi musilo? — Připsali bychom *u*. — Dali-li bychom k tomu *á*, jak by se to vyslovilo? — *cá*. — Stálo-li by při hlásce c — *í*, kterak by to potom bylo slyšeti? — *cí*. — A co bys ty, V... , ku hlásce té připsal, aby chom vysloviti mohli *ců*?

Všecky tyto slabiky napíšeme a je i přečteme. Nejprve jste si napsali *ca*, co jest to? — Slabika. — Vyznamenává-li slabika ta něco, čemu bychom rozuměli? — Spojíme s ní tedy jinou slabiku, aneb jiné slabiky, aby pak to něco vyznamenávalo; na př. *cacorka* (konipásek, třasořítek), *krejčary, krocani, placatý, zrcadlo*. — Tuto jest jiná slabika; vyřkněte ji! — *co*. — Vyznamenává-li slabika ta něco? — Častěji se tážeme: *Co to jest?* — *Co povídáte?* — *Co se stalo?* — Aneb krátce *co?* — Slabika ta tudíž přece něco znamená; a poněvadž něco znamená, není-liž to slovo? — Ale slabika *co* vyskytuje se také ve spojení s jinými slabikami, jako:

cosi = řekl *cosi*, *otcové, strýcové, zajícové, kniha chlapcova* a podobné.

ce = *cesta, celý, cepy, cedník, cena, ruce, líce, lžice, lavice, ulice, vejce, péro ocelové*. —

ci = *cihla, cikáni, cizí, citera, cikorie, lacino, cizina, smet, ptáci, sedláci, honáci, locika*.

cu = *cukr, cukrovka, cukrovinka, cupování*.

cá = *cáry (hadry), z cářů dělá se papír; kocábka*.

cí = *císař, cípy, císař, cívka, ocílka*.

ců = mnoho *myslivců, málo zajíců, několik srnců, pět límců, šest vrabců*.

Čtení s tabule: *la-ci-né o-vo-ce; co-si le-ze po me-zi; ce-na ma-sa bý-vá ma-lá i ta-ké ve-li-ká; tu-to má-te, co-ko-li se lí-bí; ce-ci-li-e ví-ta-la ci-zí-ho pá-na*.

Ctení v čítance na stránce 15.

Dítky upozorní se zvláště na vyslovování hlásek *c, s, z*. Ku vyslovení hlásek těch třeba stejného mluvního ústrojí, totiž jazyku a zubů. Jazyk přiloží se mírně k hořejším zubům a dech se ústy vypouští a to při *c* silně, při *s* mírněji a při *z* nejmírněji.

~~~~~

Rozprava dvacátá třetí.

O hlásce *i* o písmeně *r* (ne však *er*, nýbrž bez toho *e*).

Drží-li psík něco v zubech, na př. kost, a nerad by to pustil, kdyby mu to někdo bral, což dělává? — Vrčí. — Jak vrčí? — *rrr!* — Což, jede-li vůz rychle po kamenné cestě, po dlažbě, co jest tu slyšeti? — Hrčení vozu. — Jak hrčí vůz? — *rrr.* — Pes tedy dělá *rr* a vůz hrčí také *rr*. — Která věc z těch dvou vydává hlas? — Pes. — A co vydává vůz, jehož kola kamení se dotýkají? — Zvuk. — A který že jest ten pskův hlas a ten hrkot vozu? — *rr.* — Kdož pak mi poví, co se dělá z tvarohu naloženého? — *Sýr.* — Abyste věděli a sobě pamatovali, čemu se učíte, jest třeba, abyste byli při vyučování pozorni; čemuž se také jinak říká, abyste dávali na vyučování? — *Pozor.* — Jak slove dům, kde se pivo vaří? — *Pivovar.* — Slintá-li některé dítě a nečistí-li sobě dosti svoje ústa, anebo napije-li se po někom, kdo má ústní koutky bolavé, dostane samo takový neduh v koutkách ústních; jak se jmenuje takový neduh? — *Opar.* — Aby se opar zahojil, jest třeba, aby se ústní koutky vytíraly čistým plátěným šátkem. — Když jsme ondyno byli na procházce v polích, zastavili jsme se na pahorku i rozhlíželi jsme se kolem po celé krajině, jak jen daleko jsme viděti mohli. Tehdáž jste povídaly něco o obloze, že obloha kolkolem tam všude po kraji, kde už dále viděti nebylo, jako by ležela na zemi tak, že bychom jí dosáhli, kdy bychom až na ten kraj přišli. Ale zatím, jak jsem vám pravil, opravdu tak není, a kdy bychom na ten kraj přišli, viděli bychom oblohu opět nad sebou tak vysoko, jako na místě, kde jsme prve stáli. A vidíme-li něco jinak, nežli to v skutku jest, říká se, že se nám to jen tak býti zdá, že jest to jen zdánlivé. Obloha tedy jen zdánlivě leží čili spočívá na zemi. — Snad se na to ještě pamatujete, jak jsem pojmenoval celý ten kruh země, na jehož kraji všude obloha jakoby spočívala? — *Obzor.* — Zde, to celé místo mezi stěnami, mezi stropem a podlahou nazývá se *prostor.* — Budete-li si to pamatovati? — Zdali jest i v kamnech nějaký prostor? — Zdali jest mezi domy na ulici nějaký prostor? Hádejte! — Mezi zemí a oblohou? — Teď vyjmenuji ještě všechny věci, o nichž jsme něco pověděli, a vy potom zase pojmenujete

hlásku, kterou pokaždé na konec vyřknu: sýr, pozor, pivovar, opar, obzor, prostor; nuže, která jest to hláska? — *r.* —

(Napiše se písmeno *r.*)

Kdo dovede ještě pojmenovati něco, aby přitom bylo slyšeti naposled hlásku *r*? — *dvůr, papír, sochor, prapor, javor, houser, únor, kočár, netopýr, suchar, tolar, krejcar, hovor.* — Nedávno ukázal jsem vám obraz, kde byla vypodobněna největší sova; jak se jmenuje největší sova? — *Výr.* — Někdy zpívá jedno dítko píseň samo, jindy zpívají všechny dítky dohromady. Zpívají-li všechny dítky dohromady, tomu se říká, že dítky zpívají ve sboru aneb že zpívá celý sbor. — Pojmenujeme-li jisté perné koření, které se dává někdy do polévky nebo do omáčky, uslyšíme na konci též hlásku *r*; které koření jest to? — *Zázvor.* Skládání slabik: *ra, re, ry, ro, ru, rá, ré, rý, rã.* Ke slabice *ra* přidáme jiné slabiky: *raci, rakev, rada, radost, rachot, rašelina, hora, fara, kůra, míra, síra, pdrati, orati*; — *re: rezivý, režný, dvoreček, dřeček, vzoreček, horečka*; — *ry: rytíř, ryba, ryzec, ryzí, rybář, ryšavý, máry, papíry, dary, sochory, koryto, a j.*; — *ro: roháč, rohy, rohatý, rohovka, rostlina, rokle, role, dva roky, ropucha, rorejs, rovina, jaro, Jaroslav*; — *ru: ruka, ruce, ručička, ruda, ruchadlo, rukavice, ruměnc, rubáš, rukáv, rusý*; — *rá: ráno, rána, rámeč, ráče, ráčata, rákos, ráme, chorá děva*; — *ré: réva, réví zemčatové, staré šaty, jaré stromy, širé nebe, šeré sukno*; — *rý: rýče, rýha, rýže, starý, jarý, širý, chorý*; — *rã: rãže, několik netopýrů, pět vorů, šest sochorů, mnoho krejcarů, málo tolarů.*

Čtení s tabule: *ků-ra bo-ro-vá; ry-zé ko-vy; ru-ká-vy u ka-bá-tů; rá-na bo-lí; ry-by a ra-ci se lo-ví; má-me pé-ra o-ce-lo-vá; ra-me-no na-le-zá se na ru-ce.*

Čtení v čitance na str. 16. — *r n.*

Rozprava dvacátá čtvrtá.

O hlásce a o písmeně *h* (ne však *ha*, nýbrž bez *a*).

Co jsem tuto napsal? — *a.* — Před to *a* napiši písmeno, jakého posud jsme neměli. — Hle, takové jest písmeno to! — *h.* — Ještě nepovím, co to zde jest; prve si to sami napište tak, jak jsem já to napsal! — Nyní hleďte sem! Kdykoliv takové písmeno stojí před *a*, vždy se to najednou řekne *ha*. — Jak se to řekne? — *ha.* — Jako kdyby hlídač zvolal na chlapce, jenž by ovoce neb lusky trhal: „*Ha*, co to děláš? — Aneb jak slovou ona beznohá zvířata, která po zemi se plazí a na člověka syčí, blíží-li se k nim? — *Hadi.* — Pověděl jsem vám kdys o jistém velkém černém ptáku, ježž

liška obelstila a ošídila o sýrec; který to byl pták? — Havran. — Zde jest *ha*, a tedy *ha-di*, *ha-vran*. — Kdo si pamatoval, z čeho se dělá čili vyrábí papír? — Z *ha-drů*. — Nuže tady jest *ha* — *ha-dry*; anebo: *stru-ha-dlo*, *ži-ha-dlo*. — Ale teď napíší za tím *ha* něco, co už dovedete přečísti; co to as bude? — Čtěte! — *ha-le-na*. — Co jest halena? — Halena jest lehký plátěný oděv, podobný dlouhému kabátu aneb i košili, ježž nosívají vozkové. — Zase napíší cos jiného; čtěte! *no-ha*, *no-ha-vi-ce*, *vá-ha*, *ha-lu-ze*. — Větvím u stromu říkají také *haluze*; — *ro-ha-tý* kozel, *tu-ha*. — A což když slabiku tu takto napíší: *há*; jak to se vysloví? — Opět napíší některá slova, která také dovedete čísti: *há-ta* jméno dívčí, *há-dá-me*, *há-ky*, *tu-há* zima, *u-bo-há* žena. — Napíší opět písmeno takové, jako jest zde to nové; nepřipíší však *a* nýbrž *e*; kterak se to vysloví? — *he*. — A napíší-li to takhle: *hé*; jak opět to se vyřkne? — Nyní opět něco napíší, co čísti budete. — Čtěte: *he-le-na*, *tu-hé* maso, *ne-bo-hé* dítě. — Co jsem tuto zase napsal? — *y*. — Avšak já chci míti *hy*; jak se to udělá? — Před to *y* napíše se *h*. — Čtěte to! *hy*. — Toto *hy* napíší ještě jednou, ale chci, aby se to zdlouha vyslovilo. — Udělá se nad *y* čárka. — Pamatujte si, kdykoli píšeme *hy*, ať krátké aneb dlouhé, vždy se ku *h* připisuje široké (tvrdé) *y*. — Jestli že opět budeme psátí po *h* — *y*, ať jest to *y* dlouhé neb krátké, jaké *y* tedy připíšeme? — Hle, opět jsem napsal *o*; abychom mohli čísti *ho*, jak to uděláme? — Napíšeme před *o* — *h*. — Čtěte: *ho*; a t. d. Opakuje se čtení slabik *ha*, *he*, *hy*, *ho*, *hu*, *há*, *hé*, *hý*, *hů*.

Látka ku čtení (a ku psaní) s tabule:

há-ky, *ho-ra* *vy-so-ká*, *no-hy* a *pa-ro-hy* *je-le-ná*, *ki-lo* *ma-sa*, *bí-lé* *ru-ka-vi-ce*, *by-li-na* *za-sa-ze-ná*, *bu-ky* *vy-so-ké*, *bo-la-vé* *ru-ce*, *ko-mo-ra*, *ka-me-né* *do-my*, *vo-da* *ka-pe*.

Čtení v čítance na str. 17. — *h*, *k*, *b*.

Rozprava dvacátá pátá.

O hlásee a o písmeně *j* (nikoli *je*, nýbrž bez toho *e*).

Jindy, za dávných časů, bývalo všude v zemi České mnohem více lesů, nežli jest nyní, a v lesích těch bývalo též veliké množství divokých zvířat plachých i dravých. Lidé lovili plachou zvěř, jako zajíce, jeleny, srny, i také ubíjeli dravá zvířata, člověku i domácím zvířatům nebezpečná, jako vlky a medvědy. — Tehdy však nestříleli z ručnic střelným prachem; neboť střelného prachu ještě neznali, ale stříleli jinou zbraní, stříleli z luku. Luk vyhlížel, jako nakreslím. — To zde byl ocelový oblouk, od jehožto jednoho konce ke druhému byla silná šňůra nebo struna ztuha napnutá, jíž říkali tětiva, a oblouk ten se strunou jmenoval se luk. Na strunu položil

se takovýto . . . šíp, totiž dřevěná násadka, zde na konci okovaná špičatým ostrým železem (hrotem), a chtěl-li lovec vystřeliti, přiložil takový luk k prsům, strunu uprostřed šípem nazpět k oblouku napnul, a když byl namířil, pustil napnutou strunu, a struna vymrštila šíp, který letěl do dálky tam, kam lovec namířil. — Ale chtěl-li lovec uloviti nějaké veliké silné zvíře, hodil po něm kopím. Kopí vyhlíželo takhle, jak napodobím . . . . Zde to byla dřevěná uásada, ale delší a tlustší než u šípu, i měla na jednom konci též takovýto železný ostrý bodec. Nástroji tomu říkali házecí kopí čili oštěp.

I stalo se kdys, také už velmi dávno, že jistá kněžna vyjela si do lesů, aby lovila divokou zvěř. Nenadále vyběhl tu z houští divoký kanec čili vepř a hnal se přímo ku kněžně. Kněžna nebyla na to ještě přichystána, aby po zuřivém zvířeti hodila kopím a je skolila; protož byla u velikém nebezpečí, že ji to zvíře rozsápe. V tom okamžení se tu vyskytl a honem přiskočil silný muž, který uchopil velikého divokého vepře, hodil si jej přes plec i přinesl jej před kněžnu. Když kněžna neměla se už čeho báti, obdarila štědre udatného toho člověka. Abyste věděli, jak se srdnatý a silný teu muž jmenoval, povím vám: jmenoval se *Bivoj*; jak se jmenoval? — *Bivoj*. — Kdo se jmenoval *Bivoj*?

Čím píšete na tabulkách? — Písátkem. — Čím se píše na papíře? — Pérem. — Čím se krájí chléb? — Nožem. — Čím se stříhá papír nebo plátno? — Nůžkama. — Čím konáme nějaké dílo, nějakou práci, tomu říkáme *nástroj*. — Jak říkáme tomu, čím nějaké dílo konáme? — Když píšete, zdali jest to práce? — Ovšem jest to práce, aneb jak se tomu i jinak říci může, jest to dílo; a to dílo čím konáte? — Písátkem. — Co jest písátko, poněvadž jím nějaké dílo konáte? — *Nástroj*. — Co jest i nůž? — Co jsou nůžky? — Jmenujte nástroj, kterým pracuje truhlář? — *Tesař*? — Kdo staví nějakou nádobu na stůl, kam ji nemá postaviti, aby snadno nepadla? — Na *kraj*. — Každé místo, kde svrček (č. deska) stolu končí, jako zde, jmenuje se kraj. — Má-li tabule též nějaký kraj? — Ano, zde všude, kde tabule se končí, jest kraj. — V zimě, když za prudkého větru se chumelí, nanese vítr na některých místech hromady sněhu; jak říkáme takové hromadě sněhu? — *Závěj*. — Hle, tady u dveří dole jest prah, nahore naproti prahu jest *podvoj*. Co tedy mají dvěře nahore? — *Podvoj*. — Kdo byl v lese, viděl, že tam jest mnoho stromů. Jak se nazývají stromy, jež rostou v lese? — Lesní stromy. — Lesní stromy mají listy široké neb uzounké jako jehla. Stromy s listy širokými slovou listnaté; stromy s úzkými listy jako jehlice, slovou stromy jehličnaté. — Ukázal jsem vám nedávno větvičku se stromu listnatého i také větvičku se stromu jehličnatého. — Kterak poznáme strom listnatý? — A kterak poznáme strom jehličnatý? — V některém lese, obyčejně listnatém, bývají cestičky pěkně upravené, široké, někdy i pískem posypané; také bývají tam sedátka k odpočinutí. Takový les, obyčejně listnatý, s cestičkami upravenými

nazývá se *háj*. — Co že se nazývá *háj*? — Každý-li les nazývá se *háj*? — Hrnčíři, vezou-li na voze neb na lodi hrnčířské nádoby, obloží je větvičkami stromů jehličnatých; proč asi? — Aby nádoby se nerozbily. — Větvičky jehličnatých stromů nazývají se *chvojí*. Čím tedy obloží hrnčíři hliněné nádoby? — *Chvojí*. — Co jest to tedy, čím hrnčíři obkládají hrnce, mísy, džbány? — *Chvoj*. — Po vlhké cestě, kudy vozy jezdí, bývají od kol vytlačeny žlábký; jak se jmenuje takový od kol v zemi vytlačený, vyjezděný žlábek? — *Kolej*. —

Jak říkáme věci, kterou se koná nějaká práce? — Jak říkáme místu, kde stůl neb tabule se končí čili obmezuje? — Jak se říká hromadě navátého sněhu? — Jak trámci nade dveřmi? — Jak slove les obyčejně s listnatými stromy a cestičkami upravenými? — Jak se nazývají větvičky jehličnatých stromů? — A jak slove žlábek od kol vozu vyjezděný? —

Budu vám říkati vše, co jste nyní byli jmenovali, a když budu hotov, povíte, kterou hlásku bylo slyšeti pokaždé na konec: — *Bivoj, nástroj, kraj, závěj, podvoj, háj, chvoj, kolej*, — nuže, která jest to hláska? — *j*. —

(Napiše se *j*.)

Dovede-li kdo z vás ještě cos pojmenovati, aby přitom slyšeti bylo poslední hlásku *j*? — *Líšeř, boj, čaj, zbroj, kročeř, krápěř, závoj, voměř, zdroj, stáj, roj, hnůj, pokoj, nápoj, šalvěř, stroj, lůj, olej, šlépěř, kyj, děj, kurděj, náboj, prodeř, obličej*.

Skládání slabik: *ja, já, je, ji, jí, jo, ju, jů*; — *ja* — *já* = *jalovec, jazyk, jasan, jasno, javor, jahoda, jatky, jablko, lijávec, pijavice*; — *jáma, jádro, játra, jáhly, stojánek, bojácný*; — *je* = *jelen, jehla, ječmen, jedna, jedle, jeptiška, jeseň, ješterka, ježek, okuje, pomyje, háje, koleje*; — *ji* — *jí* = *jikry, jiskra, jinoch, jizba, jistý, jinovatka, jírinka, jítro, vaječko, věžčka*, — *jíška, jícen, jídlo, jízda, zajiček, krajíček*; — *jo* = *Josef, Jonáš, Johanka, bojovník, nástrojové, lojová svíce, olejová lampa*; — *ju* — *jů* = *jujka, vojín bojuje, žák spojuje písmeno s písmenem, kucharka okrajuje řpu*, — mnoho *strojů, několik nástrojů, pět pokojů, do hájů* chodí lidé na procházku, není dosti *nápojů* a t. d.

Látka ku čtení a ku psaní na tabuli: *lí-pa se ze-le-ná, javo-ry ta-ké se ze-le-na-jí, je-ze-ro bu-rá-cí, vo-za-ta-jo-vé ma-jí vo-zy, má-ry lé-ta-jí za no-ci, ja-ré tu-lí-pá-ny se sá-ze-jí*.

Čtení v čítance na stránce 18. — *j, l, p*.

Rozprava dvacátá šestá.

O hláске i o písmeně š. (ne však *eš* nebo *še* nýbrž bez toho *e*.)

☞ Povím vám krásný příběh o jednom hodném synu, i také vám povím, jak se ten hodný syn jmenoval. — Daleko odtud

Bylo veliké město, vysokou a pevnou zdí ohrazeno, do něhož a z něhož mohlo se jít jen branami. K městu tomu přitáhlo nepřátelské vojsko, aby města toho se zmocnilo. Poněvadž brány byly pevně uzavřeny a zdi hradební vysoké, nemohli nepřátelé do města se dostat. Ale konečně přece se jim podařilo do města vniknouti a město zapáliti. Obyvatelům města toho dovolili, že každý smí s sebou vzít a odnésti, cokoli chce. Tu každý z obyvatelů uchoopil, co měl nejdražšího a nejmilejšího, i chvátal z města, aby neuhořel. Mnozí vzali s sebou zlaté a stříbrné nádoby, jiné šelické ozdoby a vzácné věci. Byl tam též jinoch, kterému o nic jiného nešlo, než aby vynesl z hořícího města staříckého otce svého; neboť ten mu byl ze všeho nejdražší a nejmilejší. Toho vzal a vložil na svá ramena a spěchal s ním z města, aby jemu život zachránil. I nepřátelským vojínům se zalíbil, když spatřil, jak odnáší svého staříckého otce. Hodný tento syn jmenoval se *Eneáš*, i zasluhuje, abyste si jméno jeho pamatovali. Povězte mi tedy, jak se jmenoval tento hodný syn? — *Eneáš*. — Vojáci na koních mívají zbraň sekací; vyhlížejí tak, jak ji zde na tabuli vypo-
dobným. — Zbraň ta slove *paláš*.

Zde mám vypo-
dobněného ptáka, jakého i v zimě bývá viděti, zvláště podle cest a při staveních. On pěkně zpívá, i má, jak vidíte, na hlavě chocholku z peří, a proto říkají mu *chocholouš*. —

Jistý pán, který jmenoval se Miloš, měl dva koně, jeden byl celý bílý, a koni tomu říkal *bělouš*. — Jak říkal ten pán svému bílému koni? — Druhý kůň byl hnědý, a tomu pan Miloš opět říkal *hnědouš*. Někdy jezdil pan Miloš na hnědouši, jindy zase na druhém koni; jak že se ten druhý kůň jmenoval? — Proč se jmenoval *bělouš*? — A proč říkal pan Miloš prvnímu koni *hnědouš*? —

Jak se jmenoval onen hodný syn, který svého staříckého otce z hořícího města vynesl? — Jak se říká sečně zbrani, kterou mají vojáci na koni? — Jak se jmenoval onen pán, jenž měl dva koně, na nichž jezdil? — Jak se každý z těch dvou koňů nazýval? — Už jsme vyslovili mnohá slova, i bylo při tom slyšení na konec vždy hlásku stejnou. — Která hláska to jest, povíte mi, až všecka ta slova sám ještě jednou pojmenuji: *Eneáš*, *paláš*, *chocholouš*, *Miloš*, *bělouš*, *hnědouš*. — Nuže, která hláska jest to? — *š*.

Napiše se písmě *š* a vedle *s*.

Jak se rozeznává písmeno *š* od písmena *s*? — *š* má nad sebou klíčku (uhlík). — Jak bychom z písmena *s* udělali *š*? —

Napište *š* a vedle toho *s*. —

Snad bychom dovedli ještě něco pojmenovati, kde se na konec vyřknouti musí hláska *š*? — *mýš*, *koš*, *náš*, *váš*, *šlepyš*, *Mikuláš*, *Tomáš*, *Lukáš*, *Goliáš*, *hroznyš*.

Skládání slabik: *ši*, *ší*, *še*, *šu*, *šů*, *ša*, *šá*, *šo*; — *ši* = šiška, *šišatý*, *šije*, *široký*, *šrák*, *širočina*, *hoši*, *naši*, *vaši*, *jinoši*, *bělouši*,

lenoši, myši, pěšina, výšina; — *ši* = šídlo, šípek, šípy, košíček, hošíček, lepší, horší, větší, prší, práší se, suší, věší; — *še* = šedý č. šedivý, šeptá, šero, šefk, šeredný, koše, nůše, naše, vaše, palaše; — *šu* = šustí listí, les šumí, šumot, šupina, šuplík, ošumělý; — *ši* = pět koší, několik palašů, šest hnědoušů, mnoho chocholoušů; — *ša* = šaty, šafář, šalanda, šasek, šatlava, šatník, šavle, košatý strom, ryšavá liška; — *šá* = šátek, šálek, věšáky, lišáci; — *šo* = šosy, zahrada Milošova, pole Tomášovo.

Napíši na tabuli některá slova, která jsme byli vyslovili; Vy pak je přečtete: *du-še, li-bu-še, šu-pi-na, li-šá-ci ry-ša-ví, nů-še na-še ale ne va-še, lí-pa ko-ša-tá, le-sy šu-mí, na-ši ho-ši ma-jí pé-ra, ša-ty no-vé se lí-bí.*

Čtení v čítance na str. 19: š—s.

Rozprava dvacátá sedmá.

O hláse e a o písmeně ž (ne že ani žet, nýbrž bez toho e i et.)

Jistá matička pravila svojí dceruše Anince: „Aninko, na plotně mám mléko, dej na ně pozor, aby nekypělo, já zatím ustelu postele.“ — Aninka právě uvíjela niti na klubko a myslila, že s dovíjením hned bude hotova. Než v tom slyší, že na žhavé plotně to dělá žžž! Co to znamenalo? — Že mléko kypí. — Jak že to dělalo na plotně při kypění mléka? — žž. — Aninka ovšem honem přiskočila i odstavila hrnek s kypícím mlékem, avšak mléka bylo už mnoho vykypělo, a škoda byla hotova. Kdo byl tím vinen? — Proč Aninka? — Protože nedávala pozor. — Měla-li Aninka tím odkládati, aby šla dávat pozor na mléko? — Kdy měla jít k plotně? — Hned, když matka jí to přikázala. — Kypí-li tedy něco na žhavou plotnu, jak to dělá? — I v kovárně někdy to tak dělá, kdy? — Když kovář žhavé železo vstříd do vody. — Jest-li to ž zvuk nebo hlas? — Při mluvení však užíváme hlásky, jež jest zvuku ž podobna. — Ma . . . ský, tys nyní teprve pacholík č. chlapec, až budeš starší, jako jest tvůj bratr Pavel, bude z tebe jinoch, a když vyrosteš budeš tak velik, jako jest tatínek tvůj, a pak bude z tebe muž. — Co bude z tebe, až zcela dorosteš? — Muž.

Jakýs hoch se toulal, místo aby byl šel do školy, a když přišel domů, řekl, že byl ve škole. Mluvil-li ten hoch pravdu nebo nepravdu? — Věděl-li jistě, že mluví nepravdu? — Mluví-li někdo nepravdu, a ví-li jistě, že to nepravda, tedy mluví lež. — Hoch ten dobře věděl, že není pravda, co doma pověděl, co mluvil ten hoch? — Lež. — Rodiče jeho brzo se dověděli, že chlapec jejich mluvil lež, a byli proto velmi zarmoucení. Chlapec poznal, že chybil a litoval toho, že milé rodiče svoje obelhal. On jich také brzo odposílal a už nikdy více nelhal. —

Chce-li vozka jeti s nákladem do vrchu a ví, že by koně jeho vůz s nákladem neutáhli, což musí učiniti, nechce-li ubrati nákladu z vozu? — Musí zjednati koně cizí a připráhne je s předu ke koňům svým a tu říká se, že si vzal *připřež*. Má-li vozka někdy příliš těžký náklad, že ho koně jeho nemohou utáhnouti, co brává? — *Připřež*.

Pravili jsme, že úplně vyrostlý člověk jak se jmenuje? — co mluví ten, kdo na místě jisté pravdy mluví nepravdu? — co si brává vozka někdy ke koňům svým, když tito nemohou těžký vůz utáhnouti? — Povězte, která hláska to jest vždy na konec, říkáme-li muž, lež, *připřež*? — *ž*. —

(Napiše se písmeno *ž* z.) —

Snad bychom mohli ještě něco jmenovati, aby přitom slyšeti byla poslední hláska *ž*? — *nůž*, *mříž*, *kříž*, *díž*, *louž*, *věž*, *tíž*, *ruže*, *mládež*, *otěž*, *krádež*, *ostříž*, *smrž*, *stráž*, *plž*, *průtrž*, *mlž*, *oupež*.

Skládání slabik *ži*, *žů*, *žá*, *že*, *žo*, *ží*, *žu*, *ža*; — *ží*: *ží-la*, *ží-la*, *ží-ně*, *žízeň*, *nožíček*, *kožíšek*, *zboží*, *závaží*, *zápraží*, *nádraží*; — *žů*: na hřbitově bývá mnoho *křížů*, mnoho *plžů*, několik *nožů*, *rápy ostřížů*, šest *mužů*; — *žá*: *žádost*, *žába*, *žabry*, *žádný*, *žáha*, *žáci*; — *že*: *žebra*, *železo*, *žena*, *ženich*, *žebřák*, *nože*, *kříže*, *louže*, *ruže*, *růže*, *lože*, *věže*; — *žo*: *žoky*, *Žofie*, *růžový květ*, *rýžová kaše*, *mužové*, *křížová cesta*, *okno mřížované*; — *ží*: *život*, *žito*, *živý*, *kočičky*, *dva muži*, *plži*; — *žu*: *župan*, *žula*; — *ža*: *žalud*, *žaludek*, *žaloba*, *žákyně*, *žabinec*.

Látka ku psaní na tabuli a ku čtení: *žá-ba*, *ží-ža-la le-ze*, *o-že-ná ru-ka-vi ce*, *že-le zo se ku-je*, *ží-ně-né va-ky*, *žu-lo-vé lo-my*, *žito se se-ká a vo-zí*, *ru-že vo-ní mi-le*, *mu-žo-vé i že-ny ve-se-lí se*.

Čtení v čítance na stránce 20: *ž z š s*.

Rozprava dvacátá osmá.

O hlásce i o písmeně ě (ne če, nýbrž bez toho e.)

Chceme-li, aby kočička k nám šla, jak na ni zavoláme? — *č!* — To jest zase hláska, o níž jsme dosud nerozprávěli. Která je to jest hláska, již na kočičku voláme? — *č*. — Tutéž hlásku slyšíme, pojmenujeme-li to, čím vozka práská; co jest to? — *Bič*. — Anebo pojmenujeme-li onu kulatou věc, kterou si hoši hrádi hrávají a často do výšky ji vyhazují; která věc jest to? — *Míč*. — Jest-li slyšeti při jmenech *bič*, *míč* hlásku *č*? — Jest. — Kde ji slyšíme. — Na konci. — Jmenujte ještě něco, abychom na konci vyřkli hlásku *č!* — *rýč*, *koláč*, *pekáč*, *chomáč*, *hráč*, *obruč*, *louč*, *pavlač*, *krajáč*, *meč*, *žluč*, *pláč*, *klíč*, *oráč*, *boháč*. —

Jak se zove největší známý brouk, jenž má čelisti veliké, podobné parohům? — *Roháč* — Jak slove dělník, který trávu neb obilí seče. — *Sekáč*. — Je-li něco stočeno do kola, jako dráteníci mívají drát stočený na rameně, jak se tomu říká? — *Kotouč*. — Mnohý člověk trpívá jistou bolestí v oudech, nejvíce v nohou nebo v ruce, jakoby mu je kroutil; bolesti takové říkají *křeč*. — Jak říkají okurce, která se ponechává na semeno? — *Semenáč*. — Jak říkáme malé chaloupce? — *Chatrč*. — Kdo peníze utrácí za nepotřebné, za daremné věci, slove *mrhač*. — Ti, kdo chtějí umět dobře střeliti, musejí se prve učiti dobře mířiti; každý střelec míří a střílí do terče. Terč jest prkno, tak velké aneb ještě větší než prkno kreslicí, na němž okolo středobodu taženy jsou černé kruhy. — Takto vypadá *terč*, jak jej tuto nakreslím. — Střelec hledí, aby střelil do středobodu. — Jak že říkají takovému ku střelení připravenému prknu? — *Terč*. — Vždy, kdykoli řekneme *roháč*, *sekáč*, *kotouč*, *křeč*, *semenáč*, *chatrč*, *mrhač*, *terč*, kterou hlásku jsme vyřkli posledně? — *č*. —

(Napište se písmeno *č*.)

Skládání slabik *ča čá če či čí čo ču čů*; — *ča*: čaloun, časy, čamara, čajovník, časně, čapí peří, často, počasi, začazený kotel, ptáčata, dvojčata, špičatý, pučalka; — *čá*: čára, čápi, čápe, čá-pata, kočáry, močály, počátek, ptáčátka; — *če*: čelo, čepice, česnek, čeřen, čepy, čepec, červy, klíče, míče, dítě pláče; — *či*: čistý, čilý, čiperný, čivy, čicháme nosem, ručička, kočička, holčička; — *čí*: *čí* jest to? číslo, čípek, číše, koží, krejčí, ptáč, zajecí, mračí se, začíná pršet; — *čo*: čočka, čokoláda, čolek, hráčové, oráčové; — *ču*: čumí, čuchá, čuje, pečuje, vykračuje; — *čů*: mnoho koláčů, málo sekáčů, několik krajáčů, šestero klíčů, pět hráčů. —

Čtení s tabule: *čá-pi to-čí se, u-čí-me se, če-mu se u-čí-te?*
o-ra-čo-vé o-ra-jí či-le, u-ši za-je-čí, o-čí ro-há-čů, mí-sa ko-lá-čů,
do ve-če-ra se vy-ča-si-lo.

Čtení v čítance na stránce 21. *č c ž z š s*.

Rozprava dvacátá devátá.

O hláse i o písmeně *ř* (ne však *er*, nýbrž bez toho *e*.)

Dovedli jste už hlasem napodobiti zvuk střelby a foukání větru, hrčení vozu, bzučení včel; dovedete-li též napodobiti zvuk, který vydává dřevo, když je drvoštěp neb tesař pilou řeže? — *řř!* — Dřevo vydává zvuk, a co jste vydali teď vy? — Hlas. — Hle, opět něco nového! — Patřte na obraz tento! — Jest to zvíře, jaké jsem vám ještě neukázal. Zvíře to často nočního času po vašich půdách a po dvorech běhá, aniž o tom čeho zvíte. Podíváme se na ně, jak vyhlíží. Jest štíhlého těla, má kolik noh? — Jsou-li nohy ty krátké nebo dlouhé? — Ocas má dlouhý. Můžete-li po-

Rozprava třicátá.

O hlásce a o písmeně *ch* (ne však *cha* čili *che*, nýbrž bez toho *a* i bez *e*.)

Kdybyste silně dechli, takto: *ch!* říkáme tomu *dech*. Dechneme-li silně, jak že tomu říkáme? — A co jest slyšeti na konec slova *dech*? — *ch*. — To *ch* je též hláska, ale slabá, nejasná, však při mluvení přece jí často užíváme. — Jistý hodný hoch, jmenem Václav, byl v Praze na učení. I obdržel poštou list čili psaní z domova, ve kterém četl, že otec jeho zemřel. I ulekl se Václav, slzy jej polily a on pln zármutku zvolal: „Ach, já nešťastný syn, už nikdy nespátřím drahého otce svého!“ — Tak zvolal ubohý Václav. — Které bylo první slovo jeho, když tak žalostně zvolal? — *ach*. — Ve slově *ach* slyšíme toliko dvě hlásky; která jest první, řekneme-li *a-ch*? — *a*. — A druhá? — *ch*. — Každý člověk, jenž na těle má kůži takovou bílou, jakou máme my, nazývá se *běloch*. Jak se nazývá každý člověk s kůží bílou? — Jak asi sluje člověk, jenž na těle má kůži černou? — *Černoch*. — Jak říkáme místu, kde línává některé zvíře, jako pes nebo kočka? — *Pelech*. — A kterou hlásku slyšíme pokaždé na konec, říkáme-li: *běloch*, *černoch*, *pelech*? — *ch*.

Dejte pozor, abyste viděli, jak vyhlíží písmeno pro hlásku *ch*, až je napíšete. — Takto vyhlíží: *ch*. Napište si je také.

Snad byste dovedli jmenovati ještě něco, aby přitom bylo slyšeti poslední hlásku *ch*? — *hoch*, *sluch*, *hrách*, *jinoch*, *orech*, *puch*, *plech*, *prach*, *čich*, *vích*, *mech*, *strach*, *měch*, *kožich*, *smích*, *poplach*, *lenoch*, *vrch*, *povrch*, *ženich*, *čenich*.

Skládání slabik: *cho*, *chy*, *chý*, *ché*, *chu*, *chů*, *cha*, *chá*; — *chochol*, *chomout*, *chomác*, *chová*, *chodí*, *ucho*, *ticho*, *roucho*, *sucho*, *souchotě*, *dechové nástroje*, *plechová nádoba*, *polévka hrachová*, *dřevo ořechové*; — *chyba*, *chytrá liška*, *kočka chytá myši*, *vrchy*, *orechy*, *vichy*, *měchy*, *blechy*, *kožichy*, *strachy*; — *plachý kůň*, *suchý strom*, *hluchý*, *tichý žák*; — *suché prádlo*, *liché číslo*, *dítě tiché*, *plaché zvíře*; — *chudý*, *churavý*, *chuchvalec*, *chumelice*, *chutný chléb*, *hochu!* *Vojtěchu!* *mnoho prachu*, *moli se dali do kožichu*, *pytel hrachu*, *málo strachu*; — *chůva*, *chůze*, *několik hochů*, *hromada ořechů*, *mnoho vrchů*, *šest jinochů*; — *chasa*, *ucha* u *džberů*, *moucha*, *ropucha*, *jeřicha*, *pastucha*, *ptáci pelichají*, *pradleny máchají*; — *tichá voda*, *suchá větev*, *plachá slepice*, *hluchá kopřiva*, *pradlena máchá*, *posel spěchá*, *kachna káchá*, *kuchařka vařečkou míchá*, v *kovárně to bouchá*, *slunce ráno vychází*.

Psaní a čtení s tabule: *chý-še ne-ve-li-ká*, *o-ře-chy má-me*, *vi-no ta-ké*, *žá-ba chy-tá ko-má-ry*, *chů-va cho-vá pa-cho-le*, *co na ne-bi vy-chá-zí a za-chá-zí?* *cha-sa cho-dí o-ko-lo cha-lu-py*, *ko-ši-le se má-chá*.

Čtení v čítance na str. 23. *ch h k* a na str. 24.

Rozprava třicátá první.

O hlásce ě. Slabiky bě, vě, pě, mě.

Co jsem napsal? — *je*. — Před to *je* napíši písmeno jiné: jak to as bude, vyřkneme-li prve to *b* a hned zatím *je*? — *bje* slyšíme ve slovech *bělíce, bělidlo, běla, běda*. Napíši-li: *be*; jak se to čte? — *be* slyšíme, vyřkneme-li *beran, bednář, ro, nebe*. — Ale chtěl-li bych psáti *bje*; kterak bych to napíši? — Co bych napřed psal a co potom? — Napřed *b* a potom *e*. — Ale můžeme to také jinak a kratěji napsati takto: napíši *be*; a pak udělám nad tím *e* háček č. uhlík (*bě*), slabika ta se čte *bje*. — Co jsem tuto napsal? — *be*. — Jak to udělám, aby bylo *bje*? — Uděláme nad *e* háček čili uhlík (*bě*). — Můžeme-li míti *bě-la*; kterou slabiku přidáme k tomu? — *la*. — P... , co jsem zde napsal! *bě-li-ce*. A což zde? — *so-bě, to-bě, vě, bě-ží, o-bě, o-bě-dy, na du-bě*. —

je; co jest tuto napsáno? — Před to napíši písmeno *v* (= *ve*); jak se to vysloví? — *vje*. — I toto *vje* můžeme kratěji napsati; napíšeme *ve* a nad tím *e* uděláme háček: (*vě*). — Čtete? — Nyní napíši jiná slova, ve kterých slabika *vě* se objeví: *vě-že, ve vě-ži, zá-vě-je, na-po-vě-da, vě-šá-ky*.

Učitel napíše: *pe*. — Přečtete to! — Toto *pe* podobným způsobem můžeme proměnit v *pje*, jako jsme proměnili *be* v *bě, ve vě*. Kterak tedy proměníme *pe* v *pě*? — Uděláme nad *e* háček: *pě*. — Jak to tedy vyřknete? — Nyní budete čísti, co napíši: *na, pě-cho-ta, pě-ši-na, na lí-pě, na-pě-cho-va-né žo-ky*.

Opět napíši slabiku jinou: *me*. — Co jsem napsal? — *me*. Nad tím *e* udělám háček — *mě*; povím vám jak se to nyní vysloví; to se vysloví: *mje*. — Jak se to vysloví? — Proč se to tak vysloví *mě*? — proto, že má *e* nad sebou háček. — Opět přečtete, co napíši: *mě-chy, mě-ra, mě-ři-ce, ho-ky-ná-ři na-mě-ři-li, ze-mě se seje, te-ta mě-la rů-ži, sí-mě se za-sé-vá*.

Čtení v čitance na stránce 25. — ě e.

Rozprava třicátá druhá.

O hláskách *č* *ř* *ň*.

Husy, kachny, slepice, krůty a holubi jsou ptáci; jací to jsou, to zajisté víte? — Domácí ptáci. — Ale jak říkáme tomu domácímu ptactvu jedním jménem? — Drůbež. — Drůbež; avšak někde domácím těm ptákům neříkají drůbež!

nýbrž *havěď*. — Jak říkají někde drůbeži? — *Havěď*. — Abych zvěděl, jak jest tabule dlouhá, čeho třeba činiti? — Změří se. — Čím ji změříme? — Metrem. — Já však jinou měrou tabuli změřím. Hle, roztáhnu, co jen mohu, palec od malíku, položím palec na kraj tabule, a přitom budeme počítati, kolikrát prsty roztáhnu, než se dostanu na druhý kraj tabule. — Kolikrát jsem ty dva prsty roztáhl? — Šestkrát. — Takováto míra od konce palce až ke konci malíku slove *píď*. — Jak slove takováto míra, kterou jsem právě tabuli změřil? — *Píď*. — Udělejte na lavici píď pravou rukou! — Levou rukou! — Jak slove kov, z něhož se dělají krejčary, čtyřkrejčary i také kotle? — *Měď*. — Pojmenujme ještě jednu věci, o nichž jsme si teď povídali. — Jak říkají někde drůbeži jinak? — *Havěď*. — Jak slove míra dvou roztažených prstů? — *Píď*. — A jak se jmenuje kov, z něhož razí se krejčary, i také kotle z něho se dělají? — *Měď*. — Buďte pozorní vždy na poslední hlásku, když budu věci ty ještě jednou jmenovati: *havěď*, *píď*, *měď*. — Která jest to hláska vždy poslední? — *ď*. — Písmeno to vypadá zcela jak *d*, jen že nahore připiše se znaménko podobné malé čárce.

Napíše se písmeno *ď*.

Co bychom mohli ještě jmenovati, aby na konec pokaždé bylo slyšeti hlásku *ď*? — *zeď*, *loď*, *sleď*, *hruď*, *žerď*, *odpověď*, *čeledě*, *teď*, *hledě*.

Skládání slabik *ďa*, *ďá*, *ďo*, *ďu*, *ďů*.

Slabiky tyto přicházejí ve slovech: *mláďata*, *hlemýžďata*, *měďáky*; *chudátko*, *hádátko*; — *podobaný*, *sleďové*, *hlemýžďové*; — mnoho *sleďů*, hojnost *hlemýžďů*.

Čte se s tabule: *há-da-ta sy-či, má-lo lo-da-ři, o-vé mě-ďá-ky*.

Učitel napíše slabiku: *ta*. — Co jsem napsal tuto? — *ta*. — Napíši to ještě jednou: *ta*. — Dejte pozor! Udělám-li nyní nahore při tom *t* takové znaménko, jako jsem udělal u *ď*, tu se to vysloví *ta*. — Jak se to vysloví? —

Učitel napíše slabiku: *to*. — Přečtěte, co jsem napsal! — Jak to udělám, abychom četli *to*? — Uděláme přitom *t* nahore znaménko. — Vyslovte to! — *to*. — Učitel napíše: *tu*, *tu*. — Čtěte! —

Skládání slabik: *ta*, *to*, *tu*.

Slabiky tyto přicházejí ve slovech: *kořata*, *krůtata*, *sítaři*, *niťáři*, *ťopán*, *ťopka*, *ťukati*.

Čtěte: *ko-ta-ta ne-chy-ta-jí my-ši, ke-ře o-ďo-ba-né, tu-ky, tu-ky!* —

Tuto napsal jsem slabiku: *na*. — Ale někdy slyšíme vysloviti *ňa*, jako to slyšíme ve slově *luňáci*. Máme-li psáti *ňa*, tedy uděláme nad *n* háček — *ňa*. — Jak se to čte? — Napíši-li toto: *ňu*; jak se to vyřkne? — Napíši-li opět toto: *ňo*; jak to se čte?

Slabiku *ňa* slyšíme ve slovech: *koňadra*, *huňatý*, *pláňata*, *štěňata*; *ňo* slyšíme ve slovech: *koňové*, *naplňovati*, *ochraňovati*, *vyměňovati*; *ňu* ve slovech: *ňuchna*, *naplňuji*, *zabraňuji*, *oceňuji*.

Čtení s tabule: *ku-ře do-bá, ná-do-ba ba-ňa-tá, la-tě se dě-jí, vo-ňa-vá vo-da, ko-ňá-ci ne-ma-jí ko-ňů.*

Čtení v čítance na stránce 26. — *d ě t t n ň.*

Rozprava třicátá třetí.

O slabikách: *de dě, te tě, ne ně.*

Učitel napíše: *de te ne.* — Přečtete to! — *de* slyšíme, vy-
slovíme-li: *devět, deset*; *te* slyšíme, vyslovím-li: *teta, tekutina*; *ne*
slyšíme, vyslovím-li: *nebe, nemá.*

Ale chtěli-li bychom psáti *dělo*; jak bychom to udělali? —
Napsali bychom *d* a k tomu bychom připsali *e* = *de-lo.* — A což
bychom chtěli psáti *tělo*; jak bychom to opět psali? — Napsali
bychom *t*, a k tomu připsali bychom *e* = *te-lo.* — Ale pak-li by-
chom chtěli napsati *ně-mý*, jak bychom to psali? — Napsali bychom
n a k tomu bychom připsali *e* = *ne-mý.*

Nyní však jest třeba, byste zvěděli, že se to poněkud jinak
píše. — Dejte pozor! Chci-li psáti *dě*, tedy znaménko nepíší u *d* na-
ře, ale udělám háček (uhlík) nad *e* = *dě*; a to se čte = *dě*.
K se to čte? —

Učitel napíše *te.* — Což jsem napsal? — Chci-li, abysme
pohlíželi čísti *tě*, udělám nad *e* háček. — Jak se to čte? — *tě*.

Učitel napíše *ne.* — Kterak to uděláme, aby *ne* změnilo se
v *ně*? — Uděláme nad *e* háček. Uhlídám nyní, jak jste si to pa-
tovali. Co napíšete, budete čísti:

dě-la, z nichž střílejí dělostřelci; *ne-dě-le*, *ko-tě*, *ně-co*, *dě-do-ve*
po-mí-na-jí, *si-tě na ry-by*, *ko-ně bě-ží*, *la-bu-tě ma-jí bí-lé pe-ří*,
š-dě sy-čí, *la-ně u-há-ně-jí do le-sa*, *po so-bo-tě*, *ne-dě-le.*

Čtení v čítance na str. 27. *de dě, te tě, ne ně.*

Rozprava třicátá čtvrtá.

O slabikách *di ti ni.*

Učitel napíše *d.* — Čeho třeba připsati k tomu *d*, aby se
pohlíželo vysloviti *dy*? — Připíše se k tomu *y.* — Jaké *i* se k tomu
připíše? — Široké *y.* — Proč? — Proto, že píše-li se *dy*, vždy
široké *y* psáti se musí. — Já napíšete *d*, a k tomu nepřipíšete široké
y ale úzké *i*, hle: *di.* — Totof ovšem také jinak se vysloví; vy-
sloví se *di.* — Jak že se to vysloví? — A napíšete-li to takto: *dí*,
kterak se to čte? — *dí* slyšíme, řeknu-li: *dívky, divoch, hadi, ho-
ny, udice*; — *dílo, dítě, vidíme*; koho *vodíte*? —

Nyní napíšete něco na tabuli, což pak budete čísti: *di-vo-ké hu-sy lé-ta-jí, ho-dí-ny na vě-ži bi-jí, na lo-di se-dá lo-da-ři, vi-dí-me, co dě-lá-te, dí-vá-me se, di-ví-me se.*

Učitel napíše *t*; to písmeno znáte; co však k tomu napsati musím, abysme čísti mohli *ty*? — Připíšete *y*. — Jaké *i* připíše? — Široké *y*. — A proč široké? — Proto, že po *t* vždy píše se široké *y*. — Ale v knihách stává také po *t* úzké *i*, jak to zde napíšete: *ti*. — Zda-li se toto vysloví *ty*? — Nevysloví se tak. — Vězte, to vysloví se: *ti*. — Jak se to vysloví? — A což, když to napíšete takto: *tí*, jak to se čte? — Tedy prodloužené. — *ti* slyšíme, vyslovíme-li: *tíše, tiskař, chrti, kohouti, bažanti, kmeti, dýchati*; — *tí* slyšíme, vyslovíme-li: *tíže, tíhota, ptáče tíká, mlatci mlátí*.

Opět vám tuto na tabuli něco napíšete, a vy to přečtete: *li-ti-na, ry-ti-na, le-sy se mý-tí, bu-de-te za-lé-va-tí, sá-ze-ti ne-bo o-ko-pá-va-ti zdá-ny? po ti-chu se u-čí-me.*

Učitel napíše na tabuli: *ny*. — Co tuto jest napsáno? — Proč jsem připisal široké *y*? — Proto, že *ny* píše se vždy se širokým *y*. — Ale někdy slyšíme také vysloviti *ni*, jako když řekneme *nikdo, nižina, nicota, nijaký*. — To však se píše takto: *ní* a vysloví se *ně*. — Jak že se to vysloví? — Vyslovíme-li to však dlouze a psali bychom to, jaké *i* bychom k tomu *n* připojili? — Dlouhé *í*. — Již jsem to napsal: *ní*. — Čtete to! — Napíšete vám opět něco ku čtení:

ni-ti ku-pu-jí se u ni-ta-ře, rá-že vo-ní li-bě, pá-ni a pa-ní ho-vo-ří, je-le-ni ma-jí pa-ro-hy, ko-ho vi-dí-te? ne-vi-dí-me ni-ko-ho, ka-me-ně se no-sí na le-še-ně.

Čtení v čítance na str. 28. *dy dá ty ti ny ni.*

Rozprava třicátá pátá.

O hlásece (dvojhlásece) i o písmeně *ou*.

Chce-li vozka, aby se koně zastavili, jak zvolá? — *ou!* — Hlásky *ou* užíváme též, když mluvíme, aniž bychom volali na koně. — Někde vede cesta mezi poli nebo lesem a jest od vozů vyjezděna; víte-li, jak se cesta taková nazývá? — Nazývá se úvoz č. *ouvoz*. I v městě místa u prostřed ulice, kudy jezdí vozy, jmenují se úvozy č. *ouvozy*, kdežto po stranách podle domů bývají chodníky č. *pěšiny*. — Ve světnici při otevřeném okně a dveřích nebo v průjezdě táhne často chladný vítr, a jsme-li uhrátí, nemáme nikdy státi v takovém místě; zastudili bychom se. Větru takového říkají *ouvětří*. — Jak se jmenuje den hned po pondělí? — Úterý č. *outerý*. — Někdy matka připraví k večeri takovouto polévku: utře na míse několik stroužků česneku, nakrájí na to chleba, osolí

o, přidá kousek másla a poleje pak všecko vřelou vodou. — Jak love taková polévka? — Taková polévka slove *oukrop*. — Rybáři oví ryby do sítí, do vřší v řece nebo v rybníku, i naloví často mnohých ryb, jako kaprů, štik, okounů a také úhořů č. *ouhořů*. Takých ryb naloví rybáři? — Úhoře č. *ouhoře* jste již viděli ypodobněného. — Čemu podobá se *ouhoř*? — *Ouhoř* podobá se *adovi*. —

A nyní mi povězte, jak zavolá vozka, chce-li, aby koně stáli? — A říkáme-li *ouvoz*, *ouvěťfí*, *outerý*, *oukrop*, *ouhoř*, kterou hlásku říkáme vždy nejprve? — *ou*. —

Pro hlásku *ou* jest zase takovéto znamení: *ou*.

Napiše se *ou* i dá se napsati dětem.

Hlásku *ou* slyšíme, vyslovím-li: *oubytě* (úbytě), *oudolí* (údolí), *oužlabina* (úžlabina), *ouskalí* (úskalí), *ouroky* (úroky), *outrata* (útrata), *ouhor* (úhor), *oudy* (údy), *ouděl* (úděl), *oubočí* (úbočí).

Chci-li psáti *ou*, které písmeno napíši napřed a které potom? — Napřed napíše se *o* a potom *u*. — Tuto jsem napsal *ou*. Nyní řed to *ou* napíši *m* = *mou*. Jak se to čísti bude? — (Učitel kazuje nejprve na *m* a potom na *ou*). To se vysloví najednou edním douškem takto: *mou*. — Vyslovte to tak, jak já jsem to yslovil; — *mou* slyšíme, vyřknu-li: *mouřenín*, *mouka*, *kolmou áru*, *samou* vodu.

Učitel opět napíše hlásku *ou*. — Tu jsem napsal opět *ou*; chtěli-li bychom čísti *mou*, co bychom před to *ou* napsali? — *m*. — Ale já před to *ou* postavím *s* = *sou*; Víte-li, jak se to vysloví? — (Učitel opět ukazuje). — Vysloví se to opět jedním douškem takto: *sou*. — Jak se to vysloví? — *Sou* slyšíme, řeknu-li: *sou- ensk*, *soused*, *soudruh*, *souditi*, *kosou* se *kosí*, *nesou* něco.

Učitel znovu napíše *ou*. — Tuto stojí napsáno *ou*. — Kdo ak by mně pověděl, jak bychom to udělali, abysme čísti mohli: *ou*? — Napíšeme před *ou* písmeno *š*. — Napíši to tak = *šou*. — Čtete! — *Šou* slyšíme, vyslovím-li: *šoupati*, *šourem*.

Dle potřeby spojuje učitel s *ou* ostatní souhlásky: *kou*, *lou*, *ou*, *rou*, *hou*, *chou*, *dou*, *cou*, *čou*, *nou* *pou*, *tou*, *vou*, *zou*.

Nyní napíši na tabuli něco ku čtení: *rů-žo-vé pou-pě*; *sou- e-dé na-ši je-dou ou-vo-zem*; *kou-le se ku-tá-lí*; *lou-ka se ze-le-ná*; *ou-da se bou-rá*; *no-vé rou-cho se ši-je*; *hou-sa-ta ne-mo-hou jí-ti lo vo-dy*; *te-sa-ři ne-sou no-vou rou-ru*.

Čtení na stránce 29; — *ou*.

Rozprava třicátá šestá.

O hláscce a o písmeně *f*. (ne *ef*, nýbrž bez toho *e*).

Fouká-li vítr silně nějakou děrou nebo skulinou, jak to as ělá? — *fff!* — Jest-li to zvuk nebo jest to hlas? — Zvuk. —

Avšak lidé, když mluví, někdy také hlas podobný tomuto zvuku *f* vyražejí. Jako, chceme-li napodobiti štěkání psíčka, jak to uslyšíme? — *haf, haf!* — Ano tak. — A což když hoši si hrají na vojáky nebo na lesní myslivce a střílejí ze dřevěných pušek, jak dělají hlasem? — *Pif, paf, puf!* —

Zdenka hrála si se svým mladším bratříčkem na schovávanou, i schovala se za otevřené dvěře, aby jí bratříček neviděl; a když ji bratříček hledal a vcházel do světnice, tu na něho vzkřikla *baf!* — Jak vzkřikla starší sestra na svého mladšího bratříčka? — Avšak nastojte! bratříček se tak zalekl, že upadl na zemi a ztratil řeč; nemohl ani slova promluvití. Jak nazýváme toho, kdo mluvití nemůže? — Němým. — Jakým se stal bratříček Zdenčin z velikého uleknutí? — Z toho se Zdenka velice zamoutila, i počala hlasitě naříkati. Sotva že matka náрек uslyšela, spěchala, aby zvěděla, co se stalo, a když shledala, že synáček její nemůže mluvití, zhrozila se toho velice a zvolala: „O jaké to neštěstí pro ubohé dítě! — I poslala rychle pro lékaře; ten přišel a nařídil, co se má činiti, aby chlapec opět se uzdravil. Na to pravil ku Zdence: „Chraň se budoucně, abys silným zkríknutím aneb jinak někoho zalekla; mohlo by z toho třeba ještě něco horšího pojití.“ — Říkáme-li: *haf, pif, paf, puf, baf*, která hláska vyřkne se přitom vždy poslední? — *f*. —

Který hudební nástroj má harfeník? — Harfu. — A což kdyby harfeníků hrálo pět, čeho by měli také pět? — Pět *harf*. — Podívejte se na to podivné zvíře vypočtené zde na obraze! — Má vysoké nohy a náramně dlouhý krk. Po těle má všude mnoho stejných skvrn, a když chodí, kejdá se jako kachna. Zvíře to žije v krajinách daleko od nás až za velikým mořem; jmenuje se *žirafa*. — Jak se jmenuje zvíře to? — A kdybych takových stejných obrazů ukázal pět, čeho byste viděli na nich pět? — Pět *žiraf*. —

Řekneme-li pět *harf*, pět *žiraf*, kterou hlásku slyšíme opět pokaždé naposled při slovech *harf*, *žiraf*? — Jsou zde dva záčkové; řeknu-li jejich jména, uslyšíte též na konec hlásku *f*: — *Josef, Adolf*. —

Napíše se písmeno *f* i dá se dítkám několikrát napsati.

Skládání slabik: *fa, fá, fi, fi, fo, fu, fů, fy, fou*.

Slova, jichž se použití může při skládání slabiky *fa*: *fara, fasole, bufa*; — *fá*: *fábory, fe*: *fena, feryna*; — *fi*: *filipe, fičé, rafie, žojie*; — *fi*: *fiky*; — *fo*: *josefovi, adolfovi*; — *fu*: *fučé, harfu* neke harfeník; — *fů*: *fára*; — *fy*: *váfy, bufy*; — *fou*: *fouká vítr, foukati*.

S tabule se čte: *jo-se-fe a fi li-pe; vi-dí-te ve-ve-ři-ci? o-na se-dí na bo-ro-vi-ci a vy-ku-su-je se-me-no; žo-fi-e ne-ví, co je ka-la-fu-na; fi-a-la má li-bou vů-ni; fů-ru o-bi-lí ve-zou do fa-ry*.

Čtení v čítance na str. 30. — *f v*.

Rozprava třicátá sedmá.

O hláске i o písmeně g (nikoli ge, nýbrž bez toho e).

Zde vidíte obraz. Co jest na tom obraze? — Zvíře. — Zvíře to jest podobné koze, koza to však není. Zvíře takové ani u nás nežije, ono žije v krajinách, kde je velmi teplo. — Pověděl bych vám, jak se to zvíře jmenuje, ale počkám; myslím, že sami co povíte. — Jestli pak možno, abyste mně to zvíře už nyní pomenovali? — Proč to není možno? — Proto že toho nevíme. — A přece to jest možno, dejte jen pozor! — Učitel napíše *a*. — Co jsem napsal? — Před to *a* napíše zase něco. — *ga*. — To jest též písmeno. — Měli jsme už písmeno takové na tabuli? — Neměli. — Znáte-li je? — Neznáme. — Stojí-li písmeno takové před *a*, tedy je i s tím *a* vyřkneme taktó: *ga*. — Jak to vyřknete? — Ale tak se zvíře to nejmenuje *ga*; musím ještě něco připsat — *ga-ze-la*. — Nyní to čtete! — Tak slove to zvíře *gazela*.

Učitel napíše toto: *le-je*. Jak se to čte? — Ano, zpívá-li se: „Prší, prší, jen se *leje*, kam koníčku pojedeme.“ — Před to *le-je* napíše něco; a celé to slovo značiti bude jistě lodi, na které pývají odsouzení a odvedeni mnozí provinilci. Tam jsou přikováni k práci velmi těžké, musejí až do smrti veslovati. — Hned se dovíte, jak ty lodi slovou. — Učitel napíše před to *leje ga* = *ga-le-je*. — Čtete! Tak se lodi ty jmenují. — Ještě něco napíše: *ga-le-ri-e*. — Čtete to! — Galerie jsou chodby, pavlačím podobné. — Něco opět jiného napíše: *a-ga-ta*. — Agata jest jméno ženské. — A zde? = *ma-la-ga*. — Malaga jmenuje se jistě velmi dobré víno, které se dává lidem churavým a slabým pro posílení. — Teď napíše jméno krajiny, kde jest městečko, ve kterém pán Ježíš od rodičů svých byl vychován a kde vyrostl. — Jak jest to? = *ga-li-le-a*. — Tak slula krajina, kde pán Ježíš v městečku byl vychován. —

Hlásku *g* slyšíme ve slovech *beg, bug*; *beg* znamená u Turků tolik, co pán; *bug* slove jedna řeka. — Písmeno to napíše znovu = *g*. — Chci-li, abysme mohli čísti *ga*, co se k tomu připsá? — *a*. — Ale já k tomu připsá *o* = *go*, jak se to vysloví? — A chtěli li bychom míti *gu*, co bychom psali napřed, a co potom bychom k tomu připojili? — Napřed *g* psali bychom, a k tomu bychom *u* připojili. — Kterak se toto čte? = *ge*. — A jak toto? = *gi* — *gy*.

Čtení s tabule: *gu mi-gu-tou ma-lu-ji ma-li-ři; ko-li-ká-tá je po řa-dě a-ga-ta? — sa-go ko-ze se ne-dá-vá; — gu-mou čili pryží vyma-zu jí se čá-ry ta-že-né tu-hou.*

OBSAH.

	Str.
Předmluva k prvnímu vydání	V
Předmluva k druhému vydání	IX
Josef Bačkora	XI
Rozprava první. O zvuku	1
Rozprava druhá. O hlase	2
Rozprava třetí. O rozličnosti hlasu	4
Rozprava čtvrtá. O hlásce i o písmeně <i>i</i>	6
Rozprava pátá. O hlásce i o písmeně <i>u</i>	9
Rozprava šestá. O hlásce a o písmeně <i>o</i>	11
Rozprava sedmá. O hlásce i o písmeně <i>a</i>	13
Rozprava osmá. O hlásce a o písmeně <i>e</i>	15
Rozprava devátá. O hlásce i o písmeně <i>y</i>	18
Rozprava desátá. O hláskách i o písmenech <i>í, ú, ý, é, á</i>	19
Rozprava jedenáctá. O hlásce i o písmeně <i>m</i>	22
Rozprava dvanáctá. O hlásce i o písmeně <i>l</i>	27
Rozprava třináctá. O hlásce a o písmeně <i>v</i>	30
Rozprava čtrnáctá. O hlásce a o písmeně <i>s</i>	32
Rozprava patnáctá. O hlásce a o písmeně <i>š</i>	35
Rozprava šestnáctá. O hlásce a o písmeně <i>t</i>	36
Rozprava sedmnáctá. O hlásce i o písmeně <i>k</i>	38
Rozprava osmnáctá. O hlásce a o písmeně <i>b</i>	40
Rozprava devatenáctá. O hlásce a o písmeně <i>n</i>	42
Rozprava dvacátá. O hlásce a o písmeně <i>p</i>	45
Rozprava dvacátá první. O hlásce i o písmeně <i>z</i>	49
Rozprava dvacátá druhá. O hlásce i o písmeně <i>c</i>	50
Rozprava dvacátá třetí. O hlásce i o písmeně <i>r</i>	52
Rozprava dvacátá čtvrtá. O hlásce a o písmeně <i>h</i>	53
Rozprava dvacátá pátá. O hlásce a o písmeně <i>j</i>	54
Rozprava dvacátá šestá. O hlásce i o písmeně <i>ř</i>	56
Rozprava dvacátá sedmá. O hlásce a o písmeně <i>ž</i>	58
Rozprava dvacátá osmá. O hlásce i o písmeně <i>č</i>	59
Rozprava dvacátá devátá. O hlásce i o písmeně <i>ř</i>	60
Rozprava třicátá. O hlásce a o písmeně <i>ch</i>	62
Rozprava třicátá první. O hlásce <i>š</i> . Slabiky <i>bš, vš, pš, mš</i>	63
Rozprava třicátá druhá. O hláskách <i>č, š, ň</i>	63
Rozprava třicátá třetí. O slabikách: <i>de dě, te tě, me ně</i>	65
Rozprava třicátá čtvrtá. O slabikách <i>di ti ni</i>	65
Rozprava třicátá pátá. O hlásce (dvojhlásce) i o písmeně <i>ou</i>	66
Rozprava třicátá šestá. O hlásce a o písmeně <i>f</i>	67
Rozprava třicátá sedmá. O hlásce i o písmeně <i>g</i>	69

Nakladatel FR. A. URBÁNEK, knihkupec

pro literaturu paedag. a pomůcky učebné

v Praze, na Ferdinandské třídě, čís. 25. nové,

odporučuje následující díla:

Francouzská cvičebná kniha pro nižší školy reálné a pro reálná gymnasia. **Tvaroslovi a nejdůležitější pravidla skladby.** Sestavil *Jakub Škoda*, ředitel c. k. středních škol v Přerově. Druhé vydání. Cena 1 zl. 30 kr., váz. 1 zl. 44 kr.

Schválena vynesením c. k. ministerstva osvěty a vyučování, daným dne 27. dubna 1878, č. 4744.

Sbírka nejběžnějších galicismů. K potřebě školní i soukromé sestavil profesor *Frant. Šubrt*.
Cena 40 kr.

Slovník český a francouzský. Sestavil *Kašpar Fuster*.

Dictionnaire tchèque & français. Par *Gaspard Fuster*.

Díl česko-francouzský. Cena 2 zl., váz. 2 zl. 50 kr. a 2 zl. 80 kr.

Díl francouzsko-český. Cena 2 zl. 80 kr., váz. 3 zl. 50 kr. a 3 zl. 80 kr.

„*Posel z Budče*“ píše v č. 35. dne 2. září 1875 takto:

„Zasloužné toto dílo uvítají zajisté rádi, kdož uí se jazyku francouzskému, jakož i ti, kdož se v něm vyznají. Přes všechny pohromy slavného národa francouzského zůstává předce jazyk jichle fočí světovou, kteráž potřebna jest každému, kdo žerpati chce z bohaté literatury francouzské.“

Jonášova Amer. „*Slavie*“ píše v č. 904. dne 24. prosince 1878 takto:

„Kniha svého druhu výtečná, kteráž hledána bude těmi, kdo se jazyku francouzskému přiučiti chtějí. U nás dělo se během času několik poptávek po slovníku česko-francouzském, kterýž v literatuře naší dosud chyběl; teč mohou se pp. žadatelé obrátiti přímo na hořejší knihkupectví, kdež vydána i francouzsko-česká část téhož slovníku.“

Cvličebná kniha jazyka německého pro prvou třídu nižších ústavů středních. Sestavil *K. Koblížek*, řed. gymnasia v Slaném. Ceny: seš. 60 kr., váz. 74 kr.

Česko-ruský slabikář. Obsah: Jak se píše čeština ruským písmem. — Zákony ruské výslovnosti a ruského pravopisu. — Čítanka. K novému (čtvrtému) vydání znova spracoval *Fr. Vymazal*. S lithogr. tabulkou psacího písma ruského. Cena 30 kr.

Mluvnice jazyka maďarského pro potreby praktické sestavil *Frant. Brábelc*, translator maď. jazyka při c. k. zemském soudě v Praze. Cena 1 zl. 20 kr.

Nikolauův Dějepis český v obrazech pro mládež česko-slovanskou. Třetí, rozmnožené vydání „*Obrazů z dějin česko-slovanských*“ od *Jos. V. Nikolaua* upravil *Fr. A. Zeman*, učitel. S obrazem titulovým a četnými původními vyobrazeními v textě. 12 archův. Ceny: seš. 60 kr., váz. 72 kr.

„*Škola a Život*“, paedagogický měsíčník, takto píše v IX. sešitě roku 1872 na str. 287.:

„O spisku tomto pronosly se svým časem listy naše v *delší* úvaze velmi příznivé; nynější vydání jest prvního dokonalejší v té přičině, že některé poklesky historické, jež v první vydání byly se vloudily, tuto se vymýtily, dále pak že přihlédalo se k větší přesnosti mluvnicek.“

Menší Nikolauův dějepis („*Obrazky*“) pro jedno- a dvoutrídni školy obecné, prací učitele *Fr. A. Zemana*, s původními obrázky stojí 30 kr., váz. 40 kr.

Učení staroindické, jeho význam u vzniku a vyvinutí ná- zorů zvláště křesťanských a vůbec náboženských.
 Sepsal PhDr. Fr. Čupr. Sv. I. (r. 1876) 386 str. za 2 zl. 40 kr., II. (r. 1877) 384 str. za 3 zl. 40 kr., III. (r. 1878) 360 str. za 3 zl. 20 kr.

Motta: „Kdožkoliv nauky tyto přečte a je pochopi, bude povždy bezo strachu a smutku.“
 „Pravdu Ti silbuj. Ty's milým Mně. Opusť všelky kult náboženský a následuj Mne jelikž jediného útočiště svého; Já pak zbavím tě všech hříchů tvých.“

„**Pokrok**“ píše o díle tomto v č. 115. ze dne 9. května 1878 takto:

„Právě vyšel tiskem třetí svazek Učení staroindického, jeho význam u vzniku a vyvinutí názorů zvláště křesťanských a vůbec náboženských. Sepsal dr. Fr. Čupr. (Nakladatel Fr. A. Urbánek).“
 Tímto svazkem, jenž obsahuje etnické učení buddhistické a náboženskou liturgiku Zondavosty, zakončeno se druhý (analytický) díl celého spisu. V tomto svazku obsaženy jsou zároven nauky Khung-tseho, Meng-tseho a Lao-tseho, největších to myslitelů světuznamých. Nyní už jasno pochopiti možná účel, k němuž celé toto dílo spisovatelaké čelil, aby se totiž dokázalo, že učení a zevnějšti kult křesťanský nejón z nauk starožidovských (semitských), nýbrž též a to hlavně z pramenů čediak arejaské, k níž též národ náš náleží, vyplynulo. Celý tento druhý díl Učení staroindického (část I. a 2.) jest vlastně sbírka arejských evangelií předkřesťanských, dle nichž se evangelie křesťanské ve své etnické podstatě tvořila a vyvíjela, všude tu jest náležitě vysvětleno a odůvodněno. Z těch předkřesťanských evangelií vyšly Bhagavadgitta (Slovo božské) z nezaných dávných dob pocházející, napotom Tao-ti-king (Cesta k bohu a ctnosti), Lao-tseův (složen 600 před Kristem) též ve zvláštních vydáních a prodávají se také v kněhkupectví Urbánkově (po 60 kr.), aby také ten, kdo celé dílo čísti nechce neb nemá, alespoň poněkud o jeho důležitém směřu a poměru snadno se poučiti mohl. Uvážíme-li, že jest spis tento v literatuře české první a jediný, jenž v objemu tak známém o věcech náboženských způsobem takovým mluví, lze očekávati, že se v rukou každého vzdělaného oetne. Vždyt bylo náboženství od jakživa hlavním prostředkem vzdělávání, a každému zajisté zleží na tom, aby náboženské názory své jasně sobě uroval. Mimo to ohovíjí náboženské listiny zde umístěné znamenitý přívab starožidovství v sobě, četné úvody, výklady a vysvětlivky poskytují poučení mnohohodnotné. Pokud nám známo, nemá žádný jiný literatura kteréhokoliv národa jiného díla podobného, ně různého materiálu se k němu nyní už dosti nalozá.“

Stručný všeobecný dějepis. K užítku škol obecných sepsal Mart. Boh. Hornof, řídící učitel. Cena 50 kr., váz. 62 kr.

Paedag. časopis „Komenský“ č. 16. dne 1. června 1873 píše doslovně: „Již v čísle 1. „Komenského“ upozornili jsme předkem laskavě čtenáře naše, že dílko to se tiskne. Nyní právě vyšlo a ospravedňuje úplně důvěru, s kterou bylo očekáváno. Není věc tak snadnou, jakoby se zdálo, z ohromné spousty dějin světových vyhledati a složitě právo oby obraz, jež přiměřeny jsou pro mládež škol národních a nakresliti je takovými slovy, aby mysl mladistvá vnady a pochoutky na nich nalozala. P. Hornof oběma stránkami tím svědomitě zadost učinil, a doporučujeme dějepis jeho všem přítelům mládeže co nejvíce.“

Obrazky z dějin všeobecných k potřebě mládeže na měšťanských, průmyslových, hospodářských a vyšších dívčích školách. Sestavil Václav J. Kudrnáč, učitel na průmyslové škole v Turnově. Cena 80 kr., váz. 92 kr.

Paed. týdeník „Beseda učít.“ píše doslovně v č. 39. dne 25. září 1873: „Spis tento rozvržen jest na 3 části, z nichž I. a 2. obsahují po 24, třetí pak 28 vybraných „obrázků, jež jsou pouze v jednoduchých kontartech provedeny, aby jim snáze porozuměti ti, pro něž určeny jsou. Pěknými těmito „obrázky“, poskytnutými záctru prospěšného poučení, porzbuď se u mládeže vůbec chuť a hojnější záliba ku čtení spisů dějepisných. Ježto „obrázky“ páně Kudrnáčovy vylíčeny jsouce slohem správným a jasným, vyhovují zcela účelu svému.“

Příhody, jež na cestě do Carohradu a zvláště v zajetí svém zkusil a sepsal Václav Vratislav z Mitrovic. Vydání čtvrté. S úvodem od nakladatele. Cena 80 kr.

„Ženské listy“ píší o spise tomto takto:

„Každý, koho zajímá česká minulost a její osobnost, její kultura, její názory, její vnitřní život duševní, nelzezo v tomto starém cestopise českého pána hejnost věrných a poutavých o tom obrazi. Va způsobu, jakým páu z Mitrovic líčí své „příhody“ v cizině, vidíme kus vzdělání a smýšlení oné v dějinách našich přezajímavé doby na rozhraní 16. a 17. století. Z poučení ton spisa jest i zábavný, doporučujeme jej tma více vduchlitým a vlasteneckým čtenářkám našim.“

Učebnice zeměpisu obecného a Rakousko-Uherského pro vyšší třídy škol obecných. Sepsal ředitel Ant. Tülle. Vloženo 26 výkresův. Druhé, dle nového uč. plánu upravené vydání. Cena 48 kr., váz. 60 kr.

Paedag. týdeník „Beseda učitelská“ píše v č. 38. dne 18. září 1873 takto:

„O dílku tomto smělé tvrdíme, že poněmáhle zdomácní ve všech našich školách obecných a stane se nezbytnou pomůlkou při vyučování zeměpisném pro své praktické uspořádání a výtečné spůsob, jímž se mládež povzbuzuje k plodnému přemýšlování a navádí k bedlivému si všímání a vážení každého místečka své vlasti, neboť „posvátná jsou místa, kamkoli kráčš.“

Prvopočátečné vyučování počtům. Sepsal Jos. Vlč. býv. c. k. okr. škol. insp. Karlínský. Část I. Praktické pojednání o číslech 1—9. S 1 autografovanou a 1 barvotiskovou tabulkou. Část II. Čísla desítková. Každá část po 80 kr.

Paedag. referent píše ve „*Věstníku bibliografickém*“ 1872, v č. 12. toto :

„Metodickým spísem tímto, v němž určitě naznačena jest cesta, jakouž brát se má učitel, vyučuje počtům, a v němž uložena jest bohatá zásoba rozmanitých příkladů, prospělo se velice učitelstvu českému — a nepochybně, že stane se vítanou pomůckou, podotýkajíc, že spis ten jak úpravou, tak i vesměs přesnou mluvou vyniká.“

Počtářství postupné v praktických příkladech, obsahující i nové míry a váhy metrické. Pro veškerý třídy obecných škol sepsal Jos. Soukup, ředitel měst. školy v Písku. Cena 60 kr.

Tvaroznalství pro školy obecné. Sepsal Jan Hrdý. S 35 vyobrazeními. Cena 20 kr.

Vychovatelský časopis „*Posel z Budče*“ píše v č. 11. r. 1872 *doslovně* o dílku tomto takto :

„Spisok tento obsahuje v krátkosti vše, co ve školách obecných místo míti může; pojmy vyvinují se přirozeně a zcela jednoduchým, nikoliv rozvlátným způsobem, jak toho u jiných toho druhu spisův vidáme, nadto setkáváme se zde a přemnohými praktickými úlohami, které zajisté každému vítány budou a žákům k bystření moudrosti, jakož i pro budoucí život velmi prospějí. Spisok tento můžeme všem, kdož se vyučováním tvaroznalství na školách obecných zaměřují, co nejvíce odporučiti nejen pro jeho praktičnost a lácl, ale i pro dobrošinný účel, který s prodajem spojujé.“

Krasopisné vzory pro vyšší třídy škol obecných a měšťanských. Napsal Vinc. Podhajský, řed. školy měst. v Poličce.

Sešit I. Písmo latinské. 2., opravené vydání. Cena 40 kr.

— II. Písmo německé. Cena 30 kr.

— III. Písmo francouzské. Cena 30 kr.

Každý sešit má 12 jemně provedených listův.

„*Česká škola*“ píše v č. 3. dne 1. února 1879 takto :

„Opravené vydání Vzorů těch mile nás překvapilo, protože jsmo a vydáním prvním shodnou se nemohli. Při vydání novém p. ředitel Podhajský téměř vše opravil, co prvotnímu předpisu bylo lze vytýkati, i budou nyní Krasopisné vzory jeho všem školám našim velmi vhod. U polohy písma a jakési stlačnosti a těsnosti stco ještě nyní se zastavujeme, ale na všeť takové, jež učitel snadno si opraví, hleděti netřeba. Tvary písmen jsou pěkné a snadné, metoda přirozená, tudíž dobrá. Co na nás jest, přál bychom si opravy u v, kde při zadní částí zdá se býti volký oblouk, u e, kde se čáry prázku přilís nízko, u z, kde horší tvar zdá se býti přilís volký, u t, kde vytýkáme přílišnou výšku a u p, kde první štra vlnavá těsně k druhé přiléhá. Volké M oku nelahodí, protože stínová tuhy jeho nejsou rovnoběžné. Číslice jsou přilís široké a některé stínové části jejich není lze bezu změny polohy perem napsati, na př. u 2, 6 a 8. Nepatrné ty vřtky nejsou překážkou upřímnému doporučení vzorů p. Podhajského.“

Ženský svět. Sbírka spisův k poučení a zábavě. Pořádá Věnceslava Lužická.

Svazek I. **Žena ve svém povolání.** Sepsala V. Lužická. Ceny: sešité 80 kr., skvostně vázané se zlatou ořízkou 1 zl. 80 kr.

Svazek II. **Vycházky do přírody.** Prostonárodní výklady z fysiky. Sepsal prof. Ed. Stoklus. Se 46 původními vyobrazeními. Cena 1 zl., skvostně váz. se zlatou ořízkou 2 zl.

Svazek III. J. A. Komenského **Informatorium školy mateřské.** K 2. vydání upravil J. Kořinec, prof. v Jindř. Hradci. S podobiznou Komenského. Cena: 50 kr., skvostně vázané se zlatou ořízkou 1 zl. 50 kr.

Svazek IV. **Pletení.** Sbírka pletených vzorův a praktických výkladů v postupném pořádku. Sestavila Marie Prošková. Se 60 pův. vyobrazeními. Ceny: seš. 1 zl. 50 kr., skvostně váz. se zlatou ořízkou 2 zl. 50 kr.

Svazek V. **Nauka o harmonii hudební.** Postupy harmonické na základě basu fundamentálního. Sestavil Fr. Gregora, řed. kúru v Písku. Cena 3 zl. 50 kr.

Svazek VI. **Památka po dobré matee čili Poslední rady dceři její.** Od Klem. Tašských-Hoffmannových. Z polštiny přeložil Fr. M. Vrána. Se životopisem spisovatelky. Ceny: 1 zl., skvostně váz. 2 zl.

Německo-české názvosloví při vyučování ručním pracím ženským na školách obecných, měštanských a průmyslových. Péči Pražské Budě sestavily učitelky průmyslové školy ženského výrobního spolku českého pomocí Frant. Spatného. Cena 10 kr., poštou 12 kr.

„Občan“ píše v č. 69. dne 25. srpna 1878 takto:

„Fr. Spatný sestavil nám již mnoho názvosloví a to na veliký užitek literatury české. Z názvosloví pro ruční práce mohou zvidět naše učitelky plně čerpati a zastaralé názvy při ručních pracích opravit. Učitel z výhledu obápati se může názvosloví, kdykolivěk o domácíosti mluviti mu bude. Úprava hltěčky jest praktická i sltčná.“

Z dob našeho probuzení. Sbíрка přátelských dopisů některých spisovatelův a vlastencův našich; zejména Jos. Jungmanna, Frant. Palackého, Jana Kollára, J. Pr. Koubka, Tom. Buriana, Jar. Pospíšila, M. Fialky, Fr. C. Kampelika, J. Jenka r. z Bratřic, Drah. M. bar. Villaniho, J. Dvořáčka a jiných, které z pozůstatosti Burianovy vyňal, úvodem a vysvětlivkami opatřil *Ferdinand Čenský*, setník a profesor české řeči a literatury na vojenské akademii v Novém Městě za Vidní. Cena 1 zl. 40 kr., skvostně váz. 2 zl. 20 kr.

„Osvěta“ č. 10. 1875 podávši ukázky některých listů píše:

„Podané ukázky tušme postačí, aby čtenář oceniti mohl důležitost celé sbírky. Jenom ještě podotkne, že doptové v ní vvořejnění zároveň tvoří jakýs knihoslovní a životopisný literární věstník drahých let prošlého půstoletí. A takž nemžeme leš úplně souhlasiti s ýrokem, ježž Ant. Rybřtka v soukromém dopise Čenskému o ní učinil, že totiž tvoří „vzáonou pomůcku k dějinám národní naší ožlosti a všelikých s ní spojených nesnází, trampot, usilování, prací a obětí.“ Ano v nynějši době, v níž každý pravý vlastence nejlubltěším záruktem naplněn býti musí nad našimi domácími rovněž neblahými jako zbytečnými rozbroji, „Z dob našeho probuzení“ snad bude útěchou mnohemu čtenáři, vldoucímu, kterak genius českého národa z trapnějšich ještě poměrů vyšel jako vítěz nade tmou a porobou.“

Hádanky pro mládež dospělejši. Sepsal a z jiných sbírek doplnil *Josef Soukal*, učitel. S četnými vyobrazeními. Cena 50 kr.

Schválila učitelská konference Pražská.

Obsah: O hádankách vřbec. A. Hádanky prosté, B. Slovní hřičky, C. Šarady, D. Anagramy, E. Logogryfy, F. Arithmogryfy, G. Homonymy, H. Palindromy, I. Hádanky skládací, K. Rebusy, L. Končky. — Rozluštění.

Nejnovějši gratulant. Sbíрка přání k novému roku, k narozeninám a jmeninám rodičův, příbuzných, učitelův, dobrodincův i k jiným příležitostem. Mládeži československé podává Fr. A. Zeman učitel v Praze. Cena 60 kr., váz. 80 kr.

Schválila okresní učitelská konference Pražská.

Pravidla moudrosti a opatrnosti, kteráž z „Mudrosloví“ Fr. L. Čelakovského mládeži české vybral *Jan Kopecký*. Cena 36 kr.

A. Česká pořekadla. — B. Česká přřsloví.

Vhodné zpěvníky:

Lumírek. Zpěvníček pro útlou mládež československou. Sestavil Fr. V. Janoušek, učitel zpěvu v Jičíně. Cena 60 kr., váz. 72 kr.

Schválila učitelská jednota „Budeč Mělnická“.

Časopis „Sumavan“ píše takto v č. 2. r. 1873 o dílku tomto:

„Zpěvníček tento schválen byl jednotou učitelskou „Budeč Mělnickou“; vybrány jsou v něm hlavně takové písně, jež obsahují poptsy předmětův dítkám blízkých a milých, a voleny jsou nápěvy lehounké a vhodné.“

Libuša. Zpěvy dívek československých. Pro vyšší dívčí školy a dívčí pěvecké jednoty upravil Fr. V. Janoušek, učitel zpěvu při c. k. ústavě učitelském v Jičíně. Zpěvy jedno- a dvouhlasé. Ceny: seš. 60 kr., skvostně váz. 1 zl. 10 kr., se zlatou ořizkou 1 zl. 30 kr.

Knížky této užívá sloutný hud. skladatel Fr. Kavan, učitel zpěvu na městské vyšší škole v Praze, na tomto ústavu za příruční knížku.

Ānek ze 60 dvou- a tříhlasných písní pro mládež odrostlejší. Sestavil *Fr. V. Janoušek*, učitel zpěvu v Jičíně. Cena 60 kr.

Schválilo 23 učitelských jednot v Čechách a na Moravě.

pěvniček pro opatrovny a mateřské školy. Sestavili *Josef Vlček* a *Em. Vašák*. (S nápěvy.) Cena 16 kr., poštou 18 kr.

pěvník a modlitební knížka. Ku prospěchu školní mládeži vydal *Jan K. Javůrek*, řed. škol v Mor. Budějovicích. *Nápěvy ve dvojhlasě.* Cena 40 kr., váz. 60 kr.

adhošt. Sbírká *nejoblíbenějších a nejkrásnějších písní národních z okolí Rožnovského* na Moravě. Sestavil a spořádal *Fr. Bayer*. S ilustr. Celem. Cena 32 kr., váz. 40 kr.

„Dalibor“ píše v č. 19. dne 9. května 1874 takto:

„*Fr. Bayer* těší se chvalné pověsti jako obratný sběratel. V nové sbírce písní nadepsané „*Radhošt*“ nalezáme užší kruh písní lokálních (celkem 311) a sice z okolí Rožnovského, mezi nimiž září mnohý drahokam ceny nepopíratelné. Uspořádání ve formátě kapelním jest velmi vhodné a pro zpěvné obecenstvo pohodlné.“

reslení pro prvou třídu škol obecných od *Pant. J. Engla*, učitele v Táboře. Druhé vydání. Cena 20 tabulek 80 kr.

Vychov. časopis „*Komenský*“ píše v č. 36. dne 20. pros. 1873 takto:

„Sešit tento obsahuje 20 listů ovíšených výhradně přímočarých, ježto vynikají **methodikou přesnosti** a vkusným, zdařilým provedením. Jsme tím jisti, že vzory Englovy všeobecně lojící obliby.“

innost místní školní rady na základě vydaných zákonův a nařízení. Ku prospěchu obce, vlasti, státu a církve sepsal *Leopold Červenka*, učitel a člen místní školní rady. S *úplným seznamem* učebných pomůcek a knih, jež sestavili farář *Tom. Novák*, prof. *Dr. Fr. Hondek* a kněhkupec *Fr. A. Urbánek*. 106 stran. Cena 50 kr.

becední seznam nových zákonův a nařízení u věcech školských, jakož i goupis schválených učebných pomůcek a knih dle předmětů. Sestavil *J. Šimek*, c. k. inspektor pro české školy okresu Polenského a Německo-Brodského. Cena 30 kr., poštou 32 kr.

Pan spisovatel dří v předmluvě: „U příležitosti zemské učitelské porady byl jsem od mnohých ctěných pp. kolegů požádán, abych své *abecedně sestavené obsahy školních zákonův a nařízení, učebních knih a pomůcek* tiskem vydal. Činím takto a slibuji, že každoročně soupisy tyto, pokud bude lze, doplním.“

ětské nemoci. Prostonárodní poučení o vchování a ošetřování dětí zdravých i nemocných. Ku prospěchu rodin našich sepsal *Med. a Ch. Dr. Vilém Šel*, praktický lékař v Plzni. Cena 1 zl., váz. v angl. plátně 1 zl. 60 kr.

Dílko toto jest v „*Ženských Listech*“ (č. 4. r. 1875) od *Med. & Ch. Dra. V. Janovského*, redaktora „*Časopisu lékařův českých*“, vřele schváleno.

plné domácí lékařství. K užítku lidu našeho sepsal *Med. a Chir. Dr. Vilém Šel*, praktický lékař v Plzni. Cena 1 zl. 50 kr., velinové vydání 2 zl., pevně váz. o 50 kr. více.

„*Škola a Život*“ píše v sešitě 3. na str. 95. z r. 1874:

„Zdraví je poklad drahocenný, a přede ne mnoho lidí, kteří by si ho náležitě vážili, a ještě méně těch, kteří skutečně vědí, jak by si ho měli zachováti. Protož vítána jest nám oznámená tato kniha nejvíce z té příčiny, že podává návod, jak přemnohé nemoci *předéjiti* lze. O léčbě samém, tud boz pomoci zkušeného lékaře svěditi se může, poučuje způsobem velmi *rozumným a předsáno* pohodlným.“

AKLAD 6000 VÝT. ODBĚRATELŮV KONCEM LEDNA 1879 4550.

Skvostné dílo obrázkové pro zábavu a poučení vzdělancův našich.

== Schwálili ==

p. insp. *Hraše, Klaisner, Madiera a Václavěk*, dále pp. *F. V. Sasínek*, historik lovenský, *Fr. Spatný*, český spisovatel a *Phil. Dr. M. Tyrš*. Mimo to sl. *jednoty učitelův* v Benešově, Holíčích, Hořovicích, Uhl. Janovicích, Jemnici, Telčích, ve Vlašimi a v Židlochovicích, jakož i veškery *československé časopisy*.

FR. HELLWALDA

Ilustrovaná zeměpisná, dějepisná
a národopisná kniha domácí.

Domácí kniha.

ZEMĚ A OBYVATELÉ JEJÍ.

Vzdělali *J. V. Prášek* a *Jakub Malý*.

S více než 400 obrázky v textě a 60 skvostnými obráz. přílohami.

Se skvostnou prémie za mírný doplatek.

Cena bohatě ilustrovaného sešitu 45 kr., poštou 50 kr.

V předplacení jest dílo toto lacinější a sice:

bez pošty: 5 seš. za 2 zl. 10 kr., 10 seš. 4 zl. 20 kr., 20 seš. 8 zl. 20 kr. a 50 seš. 20 zl.

poštou: 5 seš. za 2 zl. 20 kr., 10 seš. 4 zl. 40 kr., 20 seš. 8 zl. 60 kr. a 50 seš. 21 zl.

Celé dílo činití bude nejméně 50 sešitův. Dosud vydáno jich 10.

Slavnému učitelstvu našemu.

„POSEL Z BUDČE.“

Vychovatelský týdeník pro národní učitelstvo v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku.

S přílohou: „**LITERÁRNÍM OBZOREM**“.

Redaktor: JOSEF KRÁL,

řídící učitel ob. škol u sv. Petra v Praze a předseda Pražské „BUDČE“.

Ročník desátý (1879).

Vychází od r. 1878 ve středu o 20—30 str. formátu „Slovníka naučného“ s četnými přílohami za příspěví 200 ponejvíce už proslulých spisovatelův, hlavně učitelův.

Za prémie ustanoveny jsou pro rok 1879: 1. **Učitelův kalendář** pro rok 1879—80, vydávaný péčí sl. „*Budče*“ Pražské, a sice *pevně a vkusně vázán* bez pošty zdarma; poštou za doplatek 20 kr. 2. Všeobecně za výtečnou u znaná *Brožíkova podobizna J. A. Komenského*, i sl. **Pražskou Budči** schválená, ve značně snížené ceně a na měsíční splátky. Na prémie 1., jež vydána bude během m. srpna 1879, mohou činití nároky ti toliko pp. předplatitelé, již *plnou cenou* platí předplatné, nikoliv kdož v snížené ceně nebo bezplatně „*Posla z Budče*“ dostávají.

Předplácí se: bez pošty: čtvrtletně 1 zl. 30 kr., půlletně 2 zl. 60 kr., celoročně 5 zl. 20 kr.; poštou: čtvrtletně 1 zl. 50 kr., půlletně 3 zl., celoročně 6 zl.

== Kandidátky a kandidáti, jakož i studující, platí o čtvrtinu méně. ==

Kdož by si přál č. 1. „*Posla z Budče*“ r. 1879 na ukázkou, nechť se lačkávě přihlásí u expedice. — Veškery zásílky administrace a expedice se týkající řízeny, buďtež knihkupci **Fr. A. Urbánkovi**, nakladatelé „*Posla z Budče*“, v Praze, na Ferdinandské třídě v čísle 25. novém.

Pro rok 1879 lze dostati ještě všech vydaných čísel.